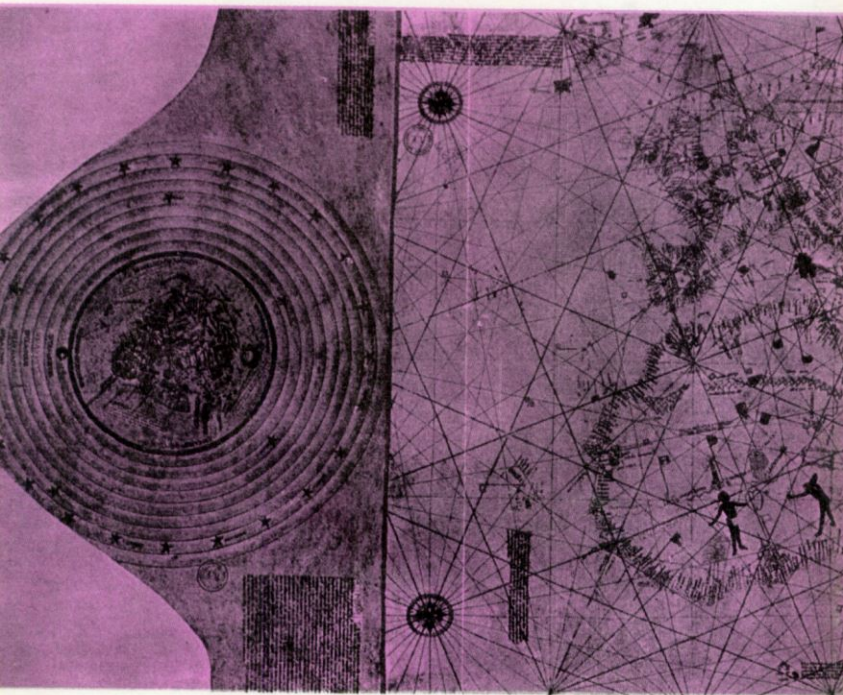

magazin istoric

Hartă atribuită lui Columb de către savantul francez Charles de la Roncière. Biblioteca Națională din Paris. (*Cristofor Columb la Curtea lui Baiazid al II-lea* ?, pag. 85)

— REDACTOR ȘEF —

CRISTIAN POPIȘTEANU

Colegiul redacției : DUMITRU ALMAȘ, CONSTANTIN ANTIP,
VIRGIL CANDEA, TITU GEORGESCU, DINU C. GIURESCU,
NICOLAE MINEI (redactor-șef adjunct), ȘTEFAN PASCU,
M. PETRESCU-DIMBOVIȚA,
ȘTEFAN ȘTEFANESCU

- M. PETRESCU-DIMBOVIȚA : Splendori și enigme ale culturii Cucuteni . . . 2
- Semnele unei lumi de mult apuse
 - Străveche civilizație de pe pământul românesc în circuitul mondial al marilor valori arheologice
 - Controverse cronologice
 - „Gînditorul” de la Tirpești
 - Cum arătau locuințele de acum 4000 de ani

- MIRON CONSTANTINESCU : Un mare forum al istoricilor . . . 7

- MATEI CAZACU : Există un portret al lui Basarab Intemeietorul ? . . . 9
- Poate oferi un răspuns acestei întrebări cunoscuta Cronică Pictată de la Viena ?

- TITU GEORGESCU : Procesul de la Nürnberg (I) . . . 12

Cititorii noștri vor putea urmări, începînd din acest număr, cîteva din piețele de bază ale acestui zguduitoare proces care a ținut 408 ședințe judecătorești, a adunat cel mai vast material documentar cercetat de vreo instanță pînă atunci, traducerea în cele patru limbi — rusă, franceză, engleză și germană — necesitînd peste 20 de tone de hîrtie. Copiile după clișeele executate de laboratoarele fotografice au totalizat 780 000 de exemplare, iar înregistrarea cuvînt cu cuvînt a dezbaterilor și 27 000 de metri bandă de magnetofon și 7 000 de discuri. Procesul a fost și rămîne o mare lecție a istoriei care nu va putea fi uitată

- Panoramic . . . 32

- STELIAN POPESCU : „Acela care cade în lupta pentru libertate nu moare” 37
- Documente diplomatice românești despre rezistența antifascistă în Bulgaria

- SCARLAT CALLIMACHI : Scrisori către un prieten (I) . . . 42

La aproape 75 de ani, „prînzul roșu”, cum îl numea cu vîdîtă adversitate presa reacționară, a incredințat cîteva inedite pagini memorialistice „Magazinului Istoric”

- MARIUS BIZEREA : Tricolorul românesc peste veacuri . . . 50

Interesante opinii despre vechimea drapelului țării noastre

- ALAIN DECAUX : Falsul Dimitrie și Boris Godunov . . . 52

O singeroasă confruntare pentru tronul Rusiei, între favoritul și pretinsul fiu al lui Ivan cel Groaznic

magazin istoric

Nr. 9 (42) — sept. 1970

- GH. I. IONIȚA : Doi aliați electorali ai anului 1937 — Maniu-Codreanu... 60

...și un pact pe care analele vieții politice din România l-au consemnat ca pe un moment de tristă amintire

- D. TUDOR : Mari căpitani ai lumii antice . . . 65

● „Căsătoriile politice” și misterioasa moarte a lui Cyrus cel Mare ● Gloria și umilința lui Miltiade, nemuritorul strateg de la Maraton

- HENRI DE SAINT BLANQUET : Mesaje descifrate după patru milenii . . . 72

1944 de inscripții, un calculator electronic și multe fantezie matematice

- MARIA TOTU : Garda civică în războiul de independență . . . 77

- Documente celebre ale istoriei : Magna Charta Libertatum . . . 82

- CRISTINA ROTMAN : Cristofor Columb la curtea lui Baiazid al II-lea ? . . . 85

Istoria păstrează încă multe enigme. Este și aceasta una dintre ele ?

- GH. UNGUREANU : „Mai fără milostivire decît oricare altul...” — era ultimul călău al Moldovei . . . 89

- L. SĂRĂȚEANU : Bruges, melancolică „Veneție a Nordului” . . . 92

...un oraș tăcut, care își poartă cu demnitate tristețea, cerîndu-și parcă iertare că există în preajma unor metropole trepidante, moderne, trufașe și „tentaculare”

- ION IONASCU : Mareș Căpitănel și Mareș Banul (dezbatere) . . . 94

- Microarhiva „Magazin istoric” : Mircea N. Popa : Din amintirile unui șofer regal . . . 96

La volanul limuzinei lui Carol al II-lea, un informator al serviciului de spionaj nazist

- Poșta redacției . . . 99

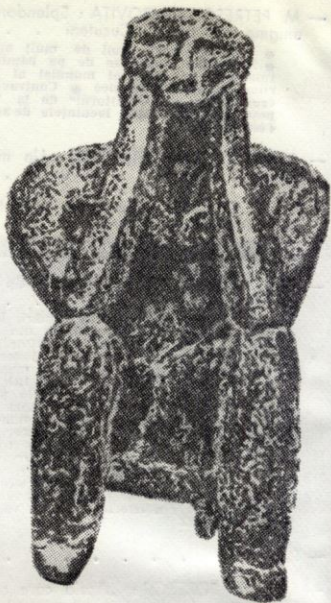
ÎN NUMĂRUL VIITOR

● 25 de ani de la Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945 ● Justiția baionetelor împotriva grevei generale din 1920 ● Pe urmele lui Shakespeare ● Procesul de la Nürnberg (II) ● Radu Șerban — urmașul lui Mihai Viteazul ● Depeșa de la Ems sau cum începe un război ● Reporterii antichității ● Amintirea unui steag ● Mituri și legende în lumina arheologiei ● Horia Sima în fața corpului detectivilor

In anul 1884, un harnic și talentat folclorist român, Teodor Burada, era chemat pe neașteptate să joace un rol important în istoricul arheologiei românești. Lucrurile s-au petrecut în felul următor. La o carieră de piatră din satul moldovean Cucuteni, situată pe dealul Cetățuia (la 9 km de Tg. Frumos și la 60 km de Iași), printre rocile sfărâmate s-au ivit niște cioburi de oale frumos colorate și câteva frânturi de figurine modelate în lut. Nu semănau de loc cu vasele care se vindeau la iarmaroace, de parcă ar fi provenit de pe cine știe ce țărimuri îndepărtate. Muncitorii de la carieră le-au admirat, dar au rămas în același timp uimiți. Mulți auziseră despre un leșean învâțat care cutreiera satele, studiind casele, cîntecul, uneltele și jocurile oamenilor; l-au chemat deci pe dată să vină să le cerceteze.

Burada nu era arheolog. Dar și-a dat repede seama că se afla în fața unei descoperiri excepționale, a unor vestigii provenind nu de pe cu totul alte țărimuri — cum se presupusese —, dar din timpuri foarte îndepărtate. Pe dealul Cetățuia ieșiseră la iveală semnele unei lumi demult apuse: celebra cultură materială Cucuteni își făcea intrarea în istorie.

T. Burada a înțeles că loviturile de tirnăcop ale exploatării trebuiau să înceteze. A făcut neîntârziat demersurile necesare și a pledat cu energie pentru sistarea lucrărilor la cariera de piatră. Neprețuita comoară a putut fi astfel salvată de la distrugere.

SPLENDORI ȘI ENIGME

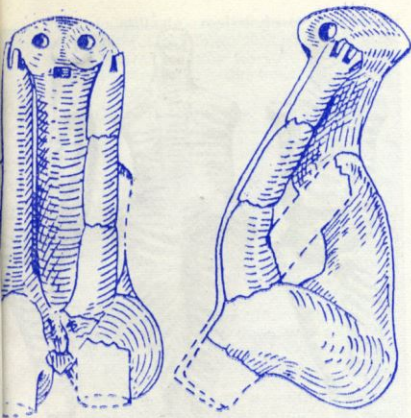
Prof. dr. doc. MIRCEA PETRESCU-DÎMBOVIȚA

În anii următori, arheologii și-au făcut apariția în satul Cucuteni, pe înălțimea Cetățuia. N. Beldiceanu, Gr. Bufureanu și D. Diamandi din Iași, ca și D. Butculescu din București au fost pionierii investigațiilor. Roadele primelor săpături au fost atât de interesante încât aria cercetărilor a depășit curînd locul descoperirilor inițiale. O cultură neolitică de o excepțională vigoare și frumusețe era treptat reconstituită.

Străinătatea avea și ea să fie curînd informată despre revelatoarele descoperiri. În 1889, Gr. Bufureanu le prezenta la un congres internațional din Franța, iar Diamandi proceda în același mod la reuniu-

nea Societății de antropologie de la Paris. Cucutenii pătrundeau astfel în circuitul mondial al marilor valori arheologice, atrăgînd atenția unora dintre cei mai buni cunoscători ai epocii neolitice.

Ce particularități deosebite explicau interesul excepțional al vestigiilor cucuteniene? În primul rînd, splendida ceramică pictată, a cărei evoluție cromatică și stilistică oferea indicii edificatoare despre dezvoltarea materială și spirituală a făuritorilor ei. În al doilea rînd, intruchiparea în creații plastice de o mare forță expresivă a cultului fertilității și fecundității, ca și a unor preocupări spirituale interesante. În al treilea rînd, structura așeză-

Influențe directe sau preocupări similare ? „Gînditorul” de la Hamangia (stînga) și „Gînditorul” de la Tîrpești

tatele într-o monografie, din 1932, deosebit de valoroasă. Analizînd minuțios stilul ceramicii pictate, ca și diferitele straturi în care se făcuseră descoperirile, el a creat o clasificare judicioasă, care în linii generale s-a menținut pînă astăzi. Principalele etape succesive pe care le-a deosebit sînt : *Cucuteni A*, *Cucuteni A-B* și *Cucuteni B*. Săpăturile și cercetările ulterioare au confirmat această clasificare, care a fost îmbogățită și precizată de școala arheologică românească. Întregul complex cu ceramică pictată Ariușd-Cucuteni-Tripolie a putut fi astfel mai bine înțeles și cunoscut.

Localitățile asupra cărora s-au concentrat cercetările sînt astăzi bine cunoscute în literatura științifică : Izvoare, Traian, Hăbășești, Zănești, Corlăteni, Valea Lupului, Tîrpești, Trușești etc. Unii dintre cei mai buni arheologi ai noștri au lucrat aici. Săpăturile de mare amploare de la Hăbășești și Trușești (conduse de Vl. Dumitrescu și M. Petrescu-Dimbovița), unde s-au dezvelit în întregime două sate neolitice din faza Cucuteni A, precum și cele de la Izvoare, Traian, Frumușica, Corlăteni, Glăvănești Vechi, Valea Lupului și Cucuteni, efectuate de Radu Vulpe, Hortensia și Vladimir Dumitrescu, I. Nestor, C. Mătase, Marin Dinu, Silvia Marinescu-Bîlcu și M. Petrescu-Dimbovița, au adus noi contribuții privitoare la diferitele etape ale culturii la care ne referim.

rilor și locuințele inșele, concepute într-un mod aparte.

Există încă multe necunoscute în cercetarea culturii Cucuteni, se mai poartă discuții asupra unor aspecte particulare ale ei, asupra cronologiei și originii ei etc. Dar consensul devine general cînd este vorba de aprecierea originalității și strălucirii ei excepționale.

Ecoul larg stirnit de noua cultură neolitică a atras în lucrările de cercetare și o seamă de arheologi străini de mare prestigiu. Printre aceștia s-a numărat H. Schmidt, care a efectuat săpături la Cucuteni în 1909 și 1910, publicînd rezul-

O semnificație specială au avut cercetările aprofundate de la Cucuteni, reluate de arheologii ieșeni în 1961. Periodizarea clasică a culturii Cucuteni a putut fi îmbunătățită, definindu-se mai riguros momentele evoluției ei. La aceasta a contribuit faptul că s-au efectuat simultan săpături în două așezări cu ceramică pictată de tip Cucuteni : Cetățuia și Dîmbul Morii ; fiecare dintre acestea prezintă o succesiune de depuneri arheologice, cu faze deosebite, care se completează reciproc.

Printre problemele controversate rămîne totuși, în faza actuală a cercetărilor, *vîrsta Cucutenilor*. Astfel, pe baza cronologiei clasice, mai vechi, stabilite prin compararea neoliticului balcano-dunărean cu cel din spațiul egeo-anatolian, se consideră că

evoluția culturii Cucuteni se desfășoară între 3000 î.e.n. (eventual sfârșitul mileniului al IV-lea î.e.n.) și 1900 î.e.n., când începe pentru Moldova tranziția spre epoca bronzului. În sprijinul acestei datări s-au invocat în ultima vreme și tabletele cu inscripții de la Tărtăria din Transilvania, cu analogii în perioada 2800-2750 î.e.n. din Mesopotamia. După descoperitorul lor, N. Vlasa, semnele pictografice de la Tărtăria datează din vremea cunoscutei culturi materiale Turdaș, care, după cum se știe, precedea cultura Cucuteni.

Iată însă că determinările prin metoda modernă a carbonului 14 duc la concluzii care indică un decalaj de peste șapte secole față de datările amintite mai înainte, în sensul unei vechimi sporite. Astfel, analizele efectuate în laboratorul de la Gröningen (Olanda) asupra unor semințe de grâu carbonizat de la Hăbășești, provenind din faza cea mai târzie a etapei Cucuteni A (Cucuteni A₂), indică o vechime de circa 3400±80 î.e.n. Pentru faza Cucuteni B₂, analizele au indicat 2750±250 î.e.n.

Specialiștii nu sînt totuși surprinși de acest rezultat. Într-adevăr, astfel de decalaje (și chiar mai mari, pînă la 1000 de ani) au fost constatate la aplicarea aceleiași metode și la alte culturi neolitice din Europa.

Vîrsta Cucutenilor rămîne deci, pînă acum, discutabilă. Continuarea determinărilor cu carbon 14 (și prin alte metode) — asupra unui număr tot mai mare de probe și în laboratoare diferite — va permite, desigur, să se dezlege problema cronologiei cucuteniene.

Controversată este, de asemenea, în stadiul actual al cercetărilor, problema originii ceramicii pictate a acestei remarcabile culturi. Cercetările mai noi o privesc ca o sinteză care a îmbinat, pe baza unei tehnici superioare și a unui stil original, influențe multiple, mai apropiate și mai îndepărtate. Astfel, decorul cu alb ar fi fost preluat de la cultura Gumelnița, iar unele elemente picturale de la cultura Petrești, care ar fi continuat, la rîndul ei, prin intermediul culturii Turdaș, cunoscuta cultură Starcevo-Criș. Totodată, se relevă legături cu complexul cu ceramică pictată din Grecia continentală și Asia Mică. Dar aceste argumente întîmpină obiecții, invocîndu-se, de pildă, că faza veche a culturii Ariușd-Cucuteni este anterioară fazei vechi a culturii Petrești. Problema rămîne deci să fie rezolvată prin noi cercetări.

O pictură măiastră și etapele ei

Un decor scobit și încrustat, asociat cu cel incizat și — într-o măsură mai redusă — cu cel canelat fin, așa se prezintă ceramica primei faze a culturii *precucuteniene* (anterioară culturii Cucuteni pro-

Figurină feminină din lut ars, descoperită la Trușești. Se observă colierul pe piept și părul lung lăsat pe spate (Faza Cucuteni A₂)

priu-zise). În cea de-a doua fază, predominante devin decorul canelat fin și șiruri de impresiuni, iar în cea de-a treia — decorul incizat și canelat — dar în același timp și pictura roșie crudă.

Evoluția aceasta continuă în etapele următoare, dovedind că resturile ceramice constituie veritabile „fosile directoare” pentru încadrarea cronologică a Cucutenilor. În etapa Cucuteni A, vasele sînt pictate în alb, roșu și negru (tricromie), decorul realizîndu-se adesea în tehnica negativă. Motivele decorative, foarte frumoase, mai ales spiralice și meandrice, sînt combinate după regulile ritmului și simetriei, umplîndu-se pînă la refuz suprafețele libere ale vaselor. Mai apar, în special în fazele A₁ și A₂, elemente de decor incizat, caracteristice precucutenilor.

În etapa Cucuteni A-B, decorul ceramicii pictate devine dinamic și exuberant, continuînd totuși pe acela din fazele anterioare. Concomitent apar și vase, de origine răsăriteană, cu o pastă în care există mult nisip și scoică pisată, decorate prin impresiuni de șnur și striuri neregulate, realizate probabil cu un obiect zimțat.

Ceramica ultimei etape a culturii Cucuteni — Cucuteni B — este caracterizată prin monocromie și ulterior prin bicromie. Pictura se efectuează mai întîi în negru (pe fond roșu, galben sau alb), la care se asociază uneori culoarea albă, cu rol secundar. Ulterior motivele principale sînt

puternic stilizate, realizându-se în dungi negre, fondul rămânând același ca în faza anterioară, iar spațiile libere sînt umplute cu motive secundare, din benzi roșii înrămate cu negru.

„Ginditorul” de la Tirpești

În așezarea Tirpești-Neamț s-a descoperit o figurină care amintește în mod izbitor de celebrul „Ginditor” de la Hamangia. Împreună cu o altă statueta din aceeași așezare, „Ginditorul” de la Tirpești, a cărui atitudine meditativă exprimă parcă preocuparea de a înțelege realitatea înconjurătoare, vine în sprijinul tezei despre legăturile dintre culturile Cucuteni și Hamangia. Dar mai important este faptul că astfel de creații sînt expresia unei vieți spirituale surprinzătoare pentru acele vremuri.

Plastica în lut ars a culturii Cucuteni reprezintă oameni și animale, cel mai

plastic înlocuiește complet pe cel incizat, obținându-se efecte reușite, așa cum se întîlnesc în exemplarele descoperite la Cucuteni și în alte locuri.

Într-o serie de cazuri, studiate de curînd de A. Nițu, s-au găsit și interesante reprezentări antropomorfe în relief, aplicate pe ceramică.

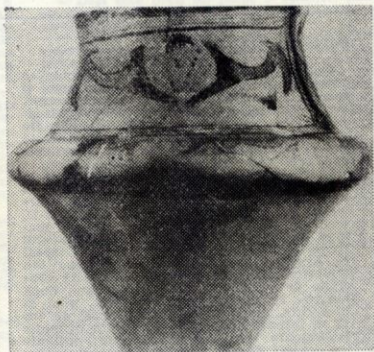
Tot în legătură cu viața spirituală a triburilor cucuteniene sînt și unele piese mari de cult, printre acestea altare, reprezentări antropomorfe și interesante coloane-idoli pe fațade de construcții — întîlnite în cuprinsul unor locuințe sau al unor încăperi destinate anume practicilor religioase.

Rămîne încă deschisă problema ritului funerar. Unde se află cimitirele oamenilor care au făurit splendida ceramică pictată cucuteniană? Sînt cunoscute doar cîteva morminte rituale descoperite la Traian, destinate, după cît se pare, unor jertfe umane, aduse în scopul unei fertilități sporite a solului, de care depindea exis-

Vase pictate cu motive spiralice și meandrice (Faza Cucuteni A₂)

Între obiectele descoperite la Valea Lupului se află și acest vas pictat cu reprezentări zoomorfe (Faza Cucuteni B₂)

adesea legate de cultul fecundității și fertilității. Maniera modelării este caracteristică, ca și în cazul ceramicii, pentru evoluția ei. În etapa Cucuteni A, figurinele feminine sînt schematizate, dar frumos ornamentate cu motive incizate (foarte rar și pictate), cum este, de exemplu, figurina de la Drăgușeni, deosebită prin dimensiunile și frumusețea ei. Realizarea plastică cunoaște unele progrese în etapa A-B, cînd decorul incizat devine mai puțin frecvent. În etapa Cucuteni B, evoluția artistică duce la o modelare mai atentă a capului, corpului și picioarelor. Decorul pictat și

tența acestor crescători de vite și cultiva-tori.

Cultul morților, neîndoielnic practicat, rămîne însă enigmatic. Cu toate săpăturile întreprinse, nu au fost găsite pînă acum necropole ale populației cucuteniene, noi cercetări fiind actualmente în curs pentru dezlegarea acestui mister.

Locuințele

Mai bine cunoscute sînt mijloacele de muncă ale triburilor cucuteniene. Săpăturile au scos la iveală un inventar bogat,

constituit **din** unelte și arme de silex, piatră, os, corn, lut ars și aramă.

Un mare interes prezintă așezările și locuințele din cuprinsul lor. Așezările sînt situate fie pe boturi de deal, fie pe locuri joase, în apropierea apelor. O evoluție, cu unele excepții, poate fi constatată și în această privință de la poziția predominant joasă (precucuteni), la cea înaltă (Cucuteni A), iar apoi din nou frecvent joasă (Cucuteni A-B și B). Cauzele sînt, desigur, climatice și economice. Accesul la așezări este protejat de obicei printr-un șanț de apărare sau chiar prin două șanțuri.

În general, locuințele sînt apropiate în așezările fortificate pe înălțime, de tip acropole și mai distanțate în cele cu poziție joasă. Uneori, mai multe locuințe sînt grupate în rânduri, în jurul unui soi de curți centrale.

Problema locuințelor răzlețe, un fel de „ferme izolate”, cu spații economice în preajma lor, rămîne să mai fie studiată în continuare. S-ar putea ca acestea să corespundă familiilor izolate, în timp ce locuințele grupate sau lărgite — familiilor mărite de-a lungul generațiilor.

Săpăturile au permis să se stabilească unele elemente privind aspectul și sistemul de construcție ale locuințelor. Forma

planului lor era dreptunghiulară, pereții atingeau doi metri înălțime, ferestrele erau adesea rotunde, iar acoperișul — în două ape. Interiorul era constituit din una sau două încăperi, în care se aflau vetre sau cuptoare, banchete de lut, diferite construcții destinate cultului.

În cuprinsul așezării de pe dealul Cetașuia de la Cucuteni s-au descoperit locuințe cu platformă de piatră drept podea, utilizându-se gresia disponibilă în regiune. În mod curent însă cea mai caracteristică era *podina de lut ars*, aflată peste o platformă de bușteni despicăți în două, așezată direct pe pămînt (și nu pe pari). În ce privește arderea pînă la roșu — deși s-au emis ipoteze privitoare la arderi intenționate, în scopuri constructive — după părerea noastră ea se datorește mai curînd incendiilor care au distrus adesea așezările.

*

Astfel, o lume de mult apusă este adusă în conul de lumină al reflectorului arheologiei, dezvăluind treptat o cultură materială de o mare însemnătate. Cercetările sînt încă departe de a-și fi spus ultimul cuvînt.

MICRO-GLOSA

CULTURĂ: în arheologie termenul se referă la toate aspectele vieții materiale și spirituale: așezări, locuințe, unelte, arme, ceramica, podoabe, rituri funerare, ritualuri religioase și manifestări artistice. De obicei numele dat culturilor arheologice este cel al localităților unde s-au făcut primele sau cele mai importante descoperiri.

C-14: în 1949, prof. Wilara F. Libby, de la Universitatea din Chicago, a descoperit o metodă de datare absolută a vestigiilor arheologice, bazată pe radiocarbon, sau C-14, cum este cunoscută în general. Această metodă se bazează pe cercetări în domeniul fizicii nucleare și ea a pornit de la faptul că orice plantă sau animal absoarbe din atmosferă, în timpul vieții, o anumită cantitate de carbon radioactiv, care, după moarte, se dezintegrează treptat, pînă la dispariție, ajungînd ca în 5568 (± 30) de ani să se înjumătățească. Deși aplicată în multe laboratoare din lume, datele obținute cu această metodă sînt comparate și confirmate prin alte metode de datare.

CERAMICA LINEARĂ: denumire dată unei culturi de origine central europeană răspîndită în neoliticul timpuriu (4200-3700 î.e.n.) și în jumătatea de est a țării noastre, în afara de Dobrogea. Premergătoare splendidei ceramici pictate — monocromă și policromă — ce se va dezvolta cu precădere în neoliticul tîrziu (3000-1900 î.e.n.), ceramica cu decor linear reprezintă o interesantă etapă în evoluția culturii umane.

CUCUTENI: una dintre cele mai reprezentative culturi ale epocii neolitice tîrzii (3000-1900 î.e.n.) de pe teritoriul țării noastre. Contemporană cu alte culturi cu ceramică pictată, GUMELNIȚA în Muntenia, Moldova de sud-est, Dobrogea și la

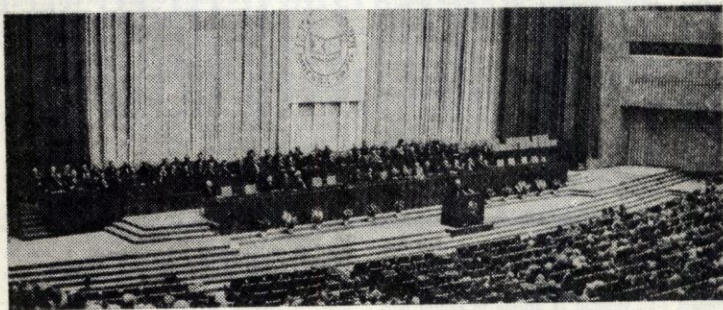
sud de Dunăre, SĂLCUȚA în Oltenia, PETREȘTI în Transilvania (o cultură ce-și continuă existența din neoliticul mijlociu) și TISA din vestul Transilvaniei. Cercetările au demonstrat că de-a lungul dezvoltării sale milenare, cultura Cucuteni, a cărei arie, potrivit studiilor întreprinse, pare a fi foarte întinsă, făcînd parte din marelui complex neolitic ARIUȘD — CUCUTENI — TRIPOLIE, a străbătut mai multe faze de dezvoltare, cărora arheologii, pentru o mai ușoară identificare, le-au dat următoarele denumiri: Cucuteni A, A-B și B.

PRECUCUTENI: amplificarea cercetărilor în ultimele decenii a adîncit cunoștințele privitoare la evoluția culturii Cucuteni. Astfel s-a completat evoluția culturii Cucuteni cu mai multe faze, cu particularități bine definite: Precucuteni I-III, Cucuteni A₁-A₂, Cucuteni AB₁-AB₂ și Cucuteni B₁-B₂.

STARCEVO-CRIȘ: una dintre culturile arheologice ale neoliticului timpuriu (cca 4500-3900 î.e.n.), de origine sudică, răspîndită în aproape tot teritoriul României, în afara de Dobrogea. În vremea acestei culturi viața neolitică este în dezvoltare. Locuitorii din spațiul carpato-dunărean, aparținînd acestor culturi, trec la cultivarea plantelor și creșterea animalelor. Această cultură, care cunoaște și cea mai veche specie de ceramică prelucrată din spațiul carpato-baleanic, stă la baza altor culturi neolitice din acest spațiu.

STRATIGRAFIE: verticală și orizontală, metodă pentru determinarea vîrstei unei culturi, a evoluției sale. Este una dintre cele mai importante probleme ale cercetării arheologice. Urmărind succesiunea straturilor pe verticală și orizontală, arheologii stabilesc vîrstele culturilor din vechime.

UN MARE FORUM AL ISTORICILOR

Moscova, 16—23 august 1970. Urișa clădire a Universității Lomonosov de pe colina Lenin este plină de animație, ca în zilele unei sesiuni de examene. Cei care urcă grăbiți scările și aleargă pe nesfârșitele culoare, îndreptându-se spre sălile de seminar și amfiteatre nu sînt însă studenți, ci în marea lor majoritate profesori universitari, savanți de mare renume, deținători de funcții și titluri științifice, de la cel de cercetător la cel de academician. Are loc al XIII-lea Congres Internațional al științelor istorice. Întîlnirea unui număr atît de mare de personalități, venite din toate continentele lumii, constituie un eveniment științific și cultural de însemnătate mondială și un bun exemplu de colaborare intelectuală.

Pentru a prezenta cititorilor noștri acest eveniment, am adresat, încă în timpul congresului, cîteva întrebări sefului delegației de istorici români, profesorul universitar Miron Constantinescu, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice din Republica Socialistă România.

— Care este părerea dumneavoastră despre tematica Congresului al XIII-lea al științelor istorice ?

— Comitetul internațional de științe istorice (C.I.S.I.) organizează, cu sprijinul U.N.E.S.C.O., congrese mondiale din cinci în cinci ani. Ultimul a avut loc la Viena în 1965 ; față de acesta, Congresul de la Moscova prezintă o tematică mai bogată și mai variată. Comitetul organizatoric a izbutit să adune laolaltă un număr mai mare de istorici decît acum 5 ani, din toate țările lumii (după aprecierile preliminare, peste 3300 de participanți).

Tematica sa cuprinde atît probleme de teorie și de metodologie a științelor istorice, cît și de istorie a epocilor (antichitate, ev mediu, modernă, contemporană) și a continentelor.

Cu acest prilej, și-au ținut adunările la Moscova și o serie de comisii de specialitate, ca de exemplu Comisia internațională a istoriei mișcărilor sociale și a structurilor sociale, afiliate la C.I.S.I.

— Deși este greu de făcut o selecție, poate ne spuneți care dintre subiectele abordate au atras în mod special atenția ?

— Dintre temele de o deosebită importanță teoretică și metodologică, menționez : „Deosebirile dintre metoda istorică și cea a științelor sociale” (Th. Schieder — R.F.G.) ; „Metoda științelor sociale în cercetarea istorică” (Th. Papadopoulos — Cipru) ; „Istoria, științele sociale și cuantificarea” (J. Hexter — S.U.A.) ; „Cunoștințe istorice — conștiință socială” (L. Elekes — Ungaria) ; „Limba și istorie” (A. Dupront — Franța) ; „Cuantificarea și mașinile de prelucrare a datelor istorice” (I. D. Kovalenko și colaboratorii — U.R.S.S.) ; „Mașina de calcul și istoria” (J. Schneider — Franța) ; „Geneza feudalismului în țările Europei” (Z. V. Udaltova și E. V. Gutnova — U.R.S.S.) ; „Despre unele probleme ale dezvoltării social-economice a Europei de Sud-Est în secolele II—V e.n. și despre trecerea de la antichitate la evul mediu” (D. Anghelov — Bulgaria) ; „Căile istorice de dezvoltare a feudalității și diferitele forme ale societății medievale” (G. Szekely — Ungaria) ; „Criza economică și politică a secolului al XVII-lea” (N. Steensgaard — Danemarca) ; „Fascismul — fascismele în Europa centrală și răsăriteană” (M. Lackó — Ungaria). Fenomenul, constatat la Congresul de la Viena, al preferinței istoricilor pentru dezbaterile unor teme de concepție și metodă s-a accentuat în cadrul noului congres de la Moscova.

Teme de istorie a orînduirilor și continentelor care merită a fi amintite sînt : „Bilanțul lumii 1917—1918” (E. Diehl — R.D.G.) ; „Între două perioade ale istoriei universale : anii 1870—1871” (J. Borejsza — Polonia) ; „Europa centrală în secolul al XVII-lea și principalele tendințe politice” (J. A. Gierowski — Polonia) ; „Lumea antică și vechiul Orient” (V. D. Blavatski — U.R.S.S.) ; „Mișcări ideologice în Sud-Estul Europei în secolele XIX și XX (pînă la primul război mondial)” (Chr. Christov — Bulgaria) ; „Puterile europene și Balcanii la începutul secolului al XX-lea” (D. Zografski — Iugoslavia) ; „Săracii și societatea medievală” (M. Mollat — Franța) ; „Transformarea structurilor sociale în U.R.S.S.” (I. Pollakov —

U.R.S.S.); „Structura politică a vechiului stat nomad din Mongolia” (M. Mori — Japonia); „Legăturile dintre Bizanț și Rusia în secolele XI—XV” (D. Obolenski — Anglia); „Comerțul în Marea Neagră de la începuturile epocii bizantine până după cucerirea Egiptului de către otomani” (Ch. Verlinden — Belgia); „Islamismul și creștinismul în economia mediteraneană a evului mediu timpuriu” (P. Martinez-Montavez — Spania).

— *Ce opinii aveți în privința confruntărilor de idei care au avut loc?*

— Dezbaterile au fost vii, rodnice, multilaterale și în general s-au menținut la un nivel științific și academic.

În discuțiile purtate, foarte active au fost delegațiile țărilor socialiste. Cu prilejul congresului, s-a desfășurat un interesant simpozion închinat lui Vladimir Ilici Lenin, la care au luat cuvântul numeroși istorici, printre care doi delegați români.

În dezbaterile secțiilor și comisiilor ne-am bucurat să observăm o consolidare și largire a pozițiilor adepților marxismului, a concepției materialiste a istoriei.

În elaborarea multora dintre rapoartele prezentate de autori din diferite țări (Polonia, Ungaria, Belgia, S.U.A., Franța) ei s-au referit la contribuțiile substanțiale ale unor istorici români. De altfel, lucrări ale acestora au fost incluse în mai multe volume colective, pregătite în vederea Congresului de delegațiile altor țări.

— *Cum apreciați prezența istoricilor români la Congres?*

— Delegația istoricilor români a fost formată din 80 de persoane; specialiștii consacrați au luat o mai activă parte la discuții, iar cei tineri, debutanți în reuniunile internaționale, au avut ocazia să-și facă ucenicia. Istoricii români s-au străduit să afirme în cadrul dezbaterilor pozițiile principale în domeniul științelor istorice ale partidului nostru. Profesorii E. Condurachi și Gh. Ștefan au prezentat un raport intitulat „Romanitatea orientală”, cercetătorii principali E. Campus și I. Oprea au tratat problema securității colective între cele două războaie mondiale, iar profesorul I. Nestor s-a ocupat de „Sfârșitul lumii antice și «barbarii»”.

Cele mai ample dezbateri le-a iscat tema securității colective; contribuția rapoartelor noastre a fost apreciată. Vorbitoarii au supus unei minuțioase analize tezele de bază ale raportului; s-au făcut și unele observații, care nu au contestat ideile fundamentale, vizând mai cu seamă aspecte metodologice și aducând anumite completări.

Rapoartele privitoare la epoca antică și cea medievală au suscitad, de asemenea, vii discuții, scoțind în evidență necesitatea de a acorda o mai mare atenție problemelor perioadei de trecere de la antichitate la evul mediu, de etnogeneză.

Pentru lucrările Comisiei internaționale a istoriei mișcărilor sociale și a structurilor sociale referitoare la mișcările țărănești de la sfârșitul secolului al XVIII-lea până în secolul al XX-lea, profesorul St. Pascu a prezentat anterior un amplu corolar despre mișcările țărănești din România. În Comitetul pentru istoria celui de-al doilea război mondial, doctorul în istorie Gh. Zaharia a prezentat de asemenea un valoros corolar.

Bilanțul general al rapoartelor românești poate fi considerat deosebit de pozitiv.

Delegația noastră a fost prezentă în toate dezbaterile din secțiile și comisiile Congresului; în total, istoricii români au avut 66 de intervenții, bine primite de către auditoriu. Au fost expuse concluziile cercetărilor privind problemele de bază ale evoluției patriei noastre, cum sint: formarea poporului român și a limbii sale, legăturile dintre statele feudale românești de-a lungul vremii, luptele pentru unitatea politică și independența de stat duse de poporul nostru, formarea națiunii române și a statului național unitar român, revoluția de la 1848 din țările române în contextul european, dezvoltarea mișcării noastre muncitorești, le-

găturile internaționale ale statului nostru, ale forțelor sale revoluționare de-a lungul vremilor și altele. Discutarea problemelor de metodologie a științelor istorice, de istorie a mișcării muncitorești internaționale, de istorie diplomatică, de geografie istorică, de istorie a dreptului, de istorie militară comparată, de istorie a diferitelor epoci, de istorie a Romei și Bizanțului, de istorie a celui de-al doilea război mondial, au fost marcate de contribuții utile și substanțiale ale specialiștilor noștri. Printre cei care au luat cuvântul s-au numărat istoricii M. Berza, St. Pascu, St. Ștefănescu, M. Petrescu-Dimbovița, D. Bereli, E. Ștefănescu, C. Gollner, D. Berindei, V. Liveanu, L. Demény, N. Petreanu, A. Docș, N. Fotino, C. Antip, A. Petrie, D. Hurezeanu, D. Lăzărescu, T. Lungu, E. Bantea și mulți alții. Personal, am participat la dezbaterile temelor „Bilanțul lumii 1917—1918” și „Mișcări sociale și structuri sociale”.

Secția de științe istorice a Academiei de Științe Sociale și Politice din R.S.R. și Comitetul național al istoricilor au prezentat Congresului un volum de studii dedicat acestei adunări — „Nouvelles études d'histoire” vol. 4 —, precum și numeroase alte lucrări publicate în colecția „Bibliotheca Historica Romaniae” în limbi de circulație universală, ca și cărți de specialitate în limba română.

În aceste zile, în prezidiile care au condus diversele dezbateri s-au aflat istorici din țara noastră. Astfel, profesorul A. Oțetea a fost președinte al unei sesiuni din Secția de ev mediu, iar profesorul E. Condurachi al unei sesiuni din Secția de antichitate. De asemenea, cei care vă vorbește face parte din prezidiul Congresului și al Comisiei internaționale a istoriei mișcărilor sociale și a structurilor sociale.

— *Tot atâtea dovezi ale prestigiului științei noastre istorice...*

— Firește. Menționez în mod special simpatia și căldura cu care au fost înconjurată prezența științei noastre istorice. Aceiași interes l-a stimulat prezența românească la Congresul de istorie economică de la Leningrad (10—14 august 1970), unde o delegație cu mult mai restrinsă a fost tot atât de activă, dovadă cele 6 comunicări tipărite și cele 17 intervenții.

Delegații români au susținut două dintre cele mai importante discuții ale congresului (pe temele dezvoltării economiei multisectoriale și ale perfecționării planificării).

— *Ce hotărâri de viitor au fost luate la marea reuniune a istoricilor?*

— Înainte de a vorbi de viitor, vreau să relev nivelul ridicat de organizare al actualului Congres. Și tin să aduc aici un omagiu Comitetului organizatoric al istoricilor sovietici, de sub conducerea profesorului A. A. Guber, care a pregătit minutios, cu grijă și pricepere, condițiile prielnice și atmosfera colegială atât de necesare unei întâlniri științifice internaționale.

Discursul de deschidere a Congresului rostit de profesorul E. M. Jukov — „Lenin și istoria” —, ca și discursul de închidere ținut de V. N. Lazarev — „Arta Rusiei medievale și Occidentul” — constituie contribuții științifice remarcabile.

În adunarea generală a Comitetului internațional de științe istorice, s-a ales noua conducere a asociației: președinte A. A. Guber — U.R.S.S.; vicepreședinte Boyd C. Shafer — S.U.A.; secretar general Michel François — Franța. Din conducerea C.I.S.I. face parte și profesorul M. Berza, reprezentant al istoricilor din România. Iată, deci, că după peste trei decenii, un român intră în biroul Comitetului internațional, din care pe vremuri a făcut parte, ca vicepreședinte, Nicolae Iorga.

În aceeași adunare au fost primite ca membre noi al C.I.S.I. două țări socialiste și anume Republica Populară Democrată Coreeană și Republica Democrată Germană.

Tot cu acest prilej, discutându-se despre viitorul Congres care se va ține în S.U.A., a fost reținută candidatura României pentru a fi, în 1980, gazda Adunării istoricilor lumii.

Interviu consemnat de Dana Crivăț și I. M. Ștefan.

Există un portret al lui BASARAB ÎNTEMEIETORUL?

MATEI CAZACU

Redacția consideră interesantă supoziția autorului, expusă succint în rândurile de mai jos. Rugăm pe toți cercetătorii care pot furniza noi amănunte sau ipoteze în legătură cu întrebarea pusă să ni le comunice.

Despre Basarab Întemeietorul, descălecătorul Țării Românești (descălecător în sensul derivat pe care îl admite poporul pentru acest termen, de **organizator, dă-tător de frontiere și conducător**) nu știm cu precizie anul când și-a descălecat țara și nu avem informații despre aspecte ale vieții politice, economice și sociale din vremea sa. Nu-i cunoaștem nici chipul zugrăvit în ctitoriile domnești, așa cum avem icoana urmașilor săi în frescele de la Curtea de Argeș, Cozia și Tismana.

■ Opera lui Marcus din Kált

E posibil oare ca imaginea acestui „părinte al patriei”, cum l-ar fi denumit românii, să nu se fi păstrat de loc? Vrem să aducem în discuție un izvor bine cunoscut istoricilor și tuturor iubitorilor trecutului nostru, **Cronica Pictată de la Viena (Chronicon Pictum Vindobonense)**, ale cărei pagini, cu superbe miniaturi, pot oferi încă surprize mari cercetătorilor.

Se știe că acest tezaur al istoriei medievale ungare, păstrat în fosta Bibliotecă imperială din Viena, este opera canonicului Marcus din Kált, din anul 1350, care a murit fără a-și duce la bun sfârșit lucrarea. Textul cronicii reprezintă o istorie a ungarilor din vremuri legendare pînă la Carol Robert, încheindu-se cu episodul

marii bătălii de la Posada dintre regele angevin și Basarab Întemeietorul. Dacă narațiunea cronicii este o compilație, făcînd parte din familia de prelucrări ale așa-numitei **Gesta Hungarorum (Faptele ungarilor)**, în schimb miniaturile, care depășesc cifra de 150, împreună cu inițialele ornate sînt opera originală a genialului canonic.

Cronica ar fi fost comandată (potrivit părerii primului ei editor, Fr. Toldy, 1867) de către regele ungar Ludovic cel Mare (1342-1382) pentru a o face dar la nunta lui Ludovic, fiul regelui Franței Carol al V-lea cel Întelept (1338-1380), care se căsătorise cu Maria de Anjou, fiica regelui ungar. Carol al V-lea, luminat protector al artelor, a adunat o colecție de manuscrise, unică în vremea sa, printre care se afla și **Cronica Pictată**. În schimb, în secolul următor, Carol al VII-lea, nedemnul suveran al Ioanei d'Arc, a dăruit-o despotului Serbiei, Gheorghe Brancovici, de la care manuscrisul a ajuns la Viena.

Cele peste 150 de miniaturi și inițiale înfățișează întreaga istorie a ungarilor. Închindu-se, așa cum am spus, cu ilustrarea bătăliei de la Posada, din 9-12 noiembrie 1330. Deși a fost cunoscută la noi de multă vreme, datorită copiilor obținute pentru Academia Română de către Ioan Bianu, totuși cele trei miniaturi, care se leagă atât de strîns de trecutul eroic al nea-

mului nostru, nu au atras într-o măsură prea mare atenția istoricilor români. E vorba de două variante ale bătăliei de la Posada și de venirea solului muntean la Carol Robert cu propunerile de pace ale lui Basarab. De ce s-au făcut două reprezentări ale bătăliei, cu deosebiri notabile între ele? Oare una nu ar fi fost de ajuns? Iată o întrebare, în aparență simplă, dar care, la o cercetare mai amănunțită, se vedește a fi plină de înțelesuri.

Să observăm mai întâi dispoziția miniaturilor. Prima miniatură înfățișând bătălia de la Posada se află la foaia 72 **recto**, încheind coloana a doua, sub titlul noului capitol care anunță expediția regelui ungar împotriva lui Basarab. Această miniatură este mai bogată decât cealaltă, figurată la sfârșitul textului aceluiași capitol, pe foaia 73 **verso**. Pe foaia 72 **verso** este ilustrată scena primirii solului muntean.

Ostași cu sarici, plete și căciuli

Analizând cele două reprezentări ale aceleiași scene, putem observa câteva deosebiri, după părerea noastră, esențiale. Prima, marcând începutul capitolului — al cărui titlu este „Regele Carol a mers împotriva lui Basarab” —, înfățișează bătălia de la Posada în ultimul moment al desfășurării ei: armata ungară este zdrobită, în fundul trecătorii înguste, de pietrele și săgețile aruncate de soldații români și de copacii dinafete prăvăliți, în timp ce regele, înfricoșat, împreună cu doi cavaleri, fuge de la locul măcelului. Printre cadavrele celor căzuți este reprezentat și nobilul Desev, fiul lui Dionisie, care își schimbase armura cu cea a regelui. A doua miniatură îl reprezintă și ea pe rege fugind, însă Desev nu mai apare ucis. În plus, în această miniatură, peisajul este deschis în partea stângă, unde se văd stînci și ostași români, cu sarici lungi, plete, căciuli, opinci și arcuri în mînă. Se mai pot observa cu claritate și **cămășile românilor, albe, cu alesiuri roșii, fapt complet trecut cu vederea pînă astăzi.** Este prima reprezentare cunoscută a costumului popular românesc. Datorăm acest plus de claritate unei excelente ediții fotografice în culori a cronicii, apărută la Budapesta, în anul 1964. Ultima miniatură înfățișează, de fapt, un episod petrecut anterior celui redat în prima, a cărei explicație este mai complicată decât ipoteza unei simple variante. De ce a ales Marcus din Kált această ordine a miniaturilor, această punere a lor în pagină?

Aparent, locul primei miniaturi nu-și avea rostul la sfârșitul folii 72 **recto**, pe care abia se anunțase titlul noului capi-

tol. De ce totuși învățatul canonic a așezat, chiar sub titlul care amintește înfruntarea dintre cei doi conducători, o miniatură cu o scenă de luptă și nu a ales, spre exemplu, un episod fericit pentru unguri al războiului din 1330, cum ar fi cucerirea cetății Severinului? Credem că aici ne aflăm în fața unei atitudini deliberate, care ține de concepția generală a artei medievale. Într-adevăr, creștinismul a obișnuit mintea oamenilor medievali cu manevrarea continuă a simbolurilor reprezentînd esența lucrurilor și a ideilor îmbrăcătă într-o haină deseori opacă, a cărei înțelegere este ascunsă ochilor profani. În cazul nostru, miniaturile **Cronicii Pictate** — simbolurile, reprezentările schematice — țin de necesitățile materialului de lucru și de tehnica genului artistic. Recitind textul privind bătălia de la Posada, nu putem să nu relevăm că sfârșitul său este tipic pentru lumea medievală; vorbind despre înfrîngerea ungarilor, autorul spune: „Într-un cuvînt, cu toate că ungurii au purtat războaie foarte mari și foarte crîncene, totuși aceasta (înfrîngerea — n.a.) li s-a întîmplat și lor, ca nu cumva să se sumetească de mulțimea victoriilor sau, cel puțin, să fie pedepsiți pentru îngîmfarea lor de mai înainte, pentru ca să cunoască și ei umilînța...” (traducere: G. Popa Lisseanu).

Pentru Marcus din Kált, victoria românească este de atribuit intervenției divine, care a vrut să umilească pe trufașii regi unguri. Umilînța este o interesantă experiență psihologică; ea este, de fapt, tema principală a capitolului și este subliniată atît prin mijloace directe (finalul citat mai sus), cît și prin dibace introduceri în text ale necugetelor vorbe și fapte ale regelui în fața cuminților propuneri de pace ale lui Basarab întemeietorului. Ideea nemaipomenitei înfrîngerii a fost de aceea redată, credem noi, și prin așezarea primei miniaturi, ilustrînd bătălia, în fruntea capitolului: un mare rege ungar fugînd travestit de la locul bătăliei cîștigată de către români conduși de domnul lor Basarab. Românii și Basarab sînt deci puși în antiteză cu armata ungară și regele ei. Acesta, fugăr, este înfățișat în ambele miniaturi. Lipsește însă adversarul său, autorul victoriei românești.

Dar lipsește oare cu adevărat? Credem că nu. Marcus din Kált era prea stăpîn pe arta sa spre a neglija redarea chipului marilor adversari ai ungarilor. Așa a făcut el în întreg cuprinsul cronicii, cînd în fruntea armatelor vrăjmașe sau aliate apăreau figurile ducelui Kean, ucis de Ștefan cel Sfînt (f. 21), a regelui Aba al Ungariei (f. 25 v, capitol XLV), a împăratului german Conrad, care a trecut pri-

Ungaria mergînd la Ierusalim (f. 60, capitol LXXI), sau ale lui Matei și fiii lui Omodei, adversari ai lui Carol Robert (f. 69, capitol XCVI).

■ Excepționalele calități ale voievodului român

De altminteri, Basarab, marele voievod, nu era un necunoscut la curtea regilor unguri. Numele său apare în numeroase diplome și cronici, care îi subliniază, indirect, excepționalele calități de om de stat și războinic. Suit, prin 1310, pe tronul Țării Românești, al cărei principal cititor este, el a manifestat în permanență grijă pentru afirmarea țării sale ca nouă putere ce se ridica între Dunăre și Carpați, meritînd pe deplin apelativul de „Cel Mare”. Profund de tulburările politice care sfișiau regatul arpadian pînă la venirea dinastiei angevine, Basarab a reușit să unifice sub scutul său toate voievodatele și cnezatele de pe teritoriul de mai tîrziu al Țării Românești, la care se adăugau și „plaiurile”, adică versantul nordic al Carpaților Meridionali. După consolidarea lui Carol Robert de Anjou ca rege, Basarab a fost nevoit să-i recunoască în mod formal suzeranitatea, și asta abia în anul 1324. În fapt, în practica feudală, atîta vreme cît nu presta jurămîntul vasalic — ingenunchere în fața seniorului, punerea minilor în minile seniorului în semn de total abandon, sărutul simbolic și jurămîntul pe evanghelie —, el nu putea fi considerat vasal, chiar dacă plătea un tribut anual. Basarab s-a aliat cu țarii bulgari care reușiseră să diminueze influența pe care o exercita „Hoarda de Aur” și a intervenit în politica internă a Imperiului bizantin. Stăpînind cetatea Severinului, punct strategic cheie în sistemul defensiv al întregului culoar bulgaro-sirbo-ungar, ca și gurile Dunării, unde orașe-cetăți înflori-toare controlau intensă viață economică a zonei de contact între Europa centrală și Balcani, cu stepele nord-pontice și deci cu întreaga Asie încadrată în „ordinea tătară”, Basarab Intemeietorul era unul dintre cei mai puternici stăpînitóri din această parte a Europei. Urișa sumă de 7000 de mărci de argint pe care el o oferă ca despăgubire de război lui Carol Robert în 1330 (aproape 2000 de kilograme de argint curat) este încă o dovadă a puterii economice și politice pe care o reprezenta Țara Românească în secolul al XIV-lea. Un astfel de stăpînitor făcea o bună figură în *Cronica* lui Marcus din Kált, care dăduse portretele multor altor prinți și nobili menționați în text.

■ Un stat de care trebuia să se țină seama

Documente descoperite în anii din urmă în arhivele din Ungaria au adus lumină noi asupra raporturilor dintre Basarab și Carol Robert în anii dinainte de campania din 1330 (Maria Holban, **Despre raporturile lui Basarab cu Ungaria angevină și despre reflectarea campaniei din 1330 în diplomele regale și în „Cronica Pictată”**, în revista „Studii” nr. 1/1967, p. 3-43). Reiese din toate aceste acte că puternicul stat angevin considera Țara Românească drept un stat de care trebuia să se țină seama în aprecierea raportului de forțe din Europa centrală și de sud-est, iar pe domnul ei ca pe unul dintre oamenii politici cei mai însemnați din această parte a lumii.

Care este atunci chipul lui Basarab în amintita cronică a lui Marcus din Kált? În prima miniatură, în partea stîngă a munților care mărginesc trecătoarea, printre ostașii români se află un personaj care l-a făcut pe Nicolae Iorga, încă în 1937 (în *Istoria românilor*, vol. III) să se întrebe dacă nu cumva este Basarab Intemeietorul. Este un om în plină maturitate, cu plete lungi și barbă castanie despicată în două, îmbrăcat cu o sarică asemenea celorlalți soldați și ținînd o piatră în mînă, pe care se pregătește să o arunce asupra dușmanului. În a doua miniatură, chipul său nu mai apare, modificările principale ale scenei afectînd chiar zona în care se afla acest personaj. Noblețea trăsăturilor amintește imediat icoana fluiului său, Nicolaie Alexandru, zugrăvit în pronaosul bisericii domnești din Curtea de Argeș. Faptul că personajul poartă și el o cămașă albă cu riuri, ca ceilalți oșteni, poate fi considerat ca o ilustrare a cuvintelor lui Carol Robert despre Basarab, adresate solilor români: „Să spuneți așa lui Basarab, că el e păstorul oilor mele și eu îl voi scoate de barbă din ascunzișurile sale”. Deși prin păstor al oilor regelui aici trebuie înțeles obiceiul străvechi al transilvănenilor de a-și paște oile în Țara Românească, totuși această figură de stil ar fi putut servi ca pretext miniaturistului pentru a-l înfățișa pe domnul românilor în acest costum de iarnă al tărarilor.

Am avea în acest caz cel mai vechi portret de domn român cunoscut pînă astăzi.

Procesul de la

Cel mai important proces din cîte a cunoscut omenirea, așa a fost consemnat în istorie procesul de la Nürnberg.

Este imposibil ca studiind dosarele acestui mare areopag al justiției internaționale împotriva hitlerismului să nu fii și astăzi înfiorat de crimele pentru care au fost judecați acuzații principali prezenți în boxă.

Nouă luni de dezbateri, atîta a durat procesul care a judecat scurtă, dar sinistru istorie a celui mai feroce regim potrivnic păcii și umanității, libertății și demnității de om.

Cînd, la 8 august 1945, au fost depuse semnăturile celor patru puteri — U.R.S.S., S.U.A., Anglia, Franța (ulterior au aderat încă 19 state) pe Statutul Tribunalului Militar Internațional — codul internațional în baza căruia s-a judecat procesul —, a început, de fapt, ancheta unui regim care dusesese omenirea într-un război soldat cu pierderea a 50 milioane de vieți, fără a mai vorbi de dramele sutelor de milioane de familii, de suferințele incalculabile ale popoarelor.

Actul de acuzare, rechizitoriile, audierea martorilor, a acuzaților, probele orale, filmate, documentare, verdictul sînt însumate în peste patruzeci de tomuri, cu circa 25 000 de file. La ele se adaugă de cîteva ori mai multe tomuri cuprinzînd interogatorii în afara și înaintea procesului, diferite confruntări, documente, mărturii ajutătoare tribunalului. Există, de asemenea, pe lîngă acest imens număr de documente, numeroase comentarii ale procesului de la Nürnberg, care au fost publicate în Statele Unite, Franța, Anglia, Uniunea Sovietică.

Trei mari categorii de crime internaționale au format capetele de acuzare împotriva liderilor Germaniei naziste: 1) crime împotriva păcii; 2) crime de război; 3) crime împotriva umanității.

Acum un sfert de veac, în lunile septembrie și octombrie, s-au desăvîrșit pre-

20 noiembrie 1945, ora 10,05 — ora locală. A început procesul principalilor criminali de război, foști conducători ai partidului nazist, ai guvernului și ai armatei Reichului hitlerist

NÜRNBERG

gătirile procesului care avea să dezvăluie în toată sălbăticia lor planurile concepute de naziști, metodică lor organizare, sistemul complex de săvârșire a crimelor în masă, nu asupra deținuților unei închisori sau unui lagăr, nu față de o organizație sau de cîțiva oameni politici, ci împotriva popoarelor. Acum întreaga lume afla, la bara unui tribunal investit cu atribute internaționale, cum a fost pus la cale marele complot împotriva omenirii, probat cu fapte și mărturii incontestabile, furnizate de înșiși autorii lui.

Procesul de la Nürnberg poartă în el adevăruri nu numai pentru trecut, dar și pentru viitor.

Criminalii de război s-au aflat în boxă și au răspuns în fața tribunalului. Ei au purtat marea și principala vină. Dar dincolo de acești acuzați și de alți zeci și sute de criminali de război dispăruți, sau de cei judecați ulterior în procese locale, popoarele au înțeles la stîlpul infamiei în-suși regimul agresiv al celui de-al III-lea Reich.

În momentul cînd cel mai militarist, cel mai agresiv și cel mai reacționar regim politic era incriminat, în plin proces de la Nürnberg, acuzatul H. Schacht, fost ministru al economiei și președinte al Băncii Reichului, intrigat de acuzele ce i se aduceau, inclusiv pentru sprijinul acordat lui Hitler de către marea finanță și de către regii economiei, a replicat: „Trebuie să spun că atunci cînd a început înarmarea Germaniei celelalte țări nu au întreprins nimic pentru a o împiedica. Încălcarea Tratatului de la Versailles de către Germania a fost întîmplată cît se poate de liniștit; lucrurile s-au limitat la o notă de protest, dar nu s-a făcut nici cel mai mic pas pentru a ne pune din nou problema dezarmării. În Germania au fost trimise misiuni militare pentru a observa procesul înarmării, s-au făcut vizite la uzinele militare ale Germaniei. S-au întreprins multe, dar nu pentru a împiedica înarmarea” (tomul XXII, fila 29).

Au fost multe momente în care Goering, Ribbentrop, Hess, Rosenberg, ex-mareșalul Keitel și alții au căutat să-și diminueze vinovăția amintind de „înțelegerea” pe care au avut-o din partea unor mari puteri, a cercurilor lor guvernante sau a marilor grupuri financiare. Crimele de care erau acuzați nu puteau fi însă absolvite prin asemenea invocări.

Adolf Hitler n-a mai putut apărea în boxa acuzaților. Acela care a dirijat întreaga orchestră a agresiunii timp de doisprezece ani nu și-a depășit lășitatea, sinucigîndu-se îndată după strania nuntă cu Eva Braun, desfășurată sub canonada

din Berlinul ajuns în ruine, în ajunul intrării armatei sovietice în capitala Reichului. Mulți autori occidentali califică aceste din urmă fapte ale lui Hitler drept acte proprii unui dement. Încercarea de a absolve un mare număr dintre criminalii de război, trecînd întreaga răspundere asupra demenței sau excesului de autoritate a lui Hitler, nu poate induce în eroare. La fel ca și încercarea din timpul procesului de la Nürnberg de a absolve de învinuirii grave pe aghiotanții fîhrerului. La fel ca și căutările de a se demarca vinovăția liderilor naziști „civili” de vinovăția mareșalilor și generalilor care au condus războiul hitlerist, susținîndu-se că ultimii erau situați în posturi de simpli executori ai ordinelor. După procesul de la Nürnberg, istorici care slujiseră regimul nazist, alții cu tentă revanșardă și militaristă greu de mascat, o parte dintre foștii generali și mareșali ai Wehrmachtului, deveniți istorici-memorialiști, au elaborat, alături de alți cercetători occidentali, ideea unei opoziții de ample dimensiuni între Hitler și generali. Această opoziție, care s-a manifestat în fapt la un grup destul de restrîns și n-a vizat în esență orientarea militaristă agresivă a Reichului, a început cu timpul să fie extinsă și la lideri „civili”. O serie de lucrări pun la îndoială direct sau prin aluzii nu prea subtile sentințele Tribunalului de la Nürnberg.

Procesul de la Nürnberg este și rămîne o mare lecție a istoriei, care nu va putea fi uitată. După un sfert de secol de la victoria asupra hitlerismului, învățămîntele celui de-al doilea război mondial răzbat în realitățile contemporane.

A deschide din nou paginile procesului de la Nürnberg reprezintă o incursiune în analele acestor învățăminte. Filozoful Santayana rostea un mare adevăr cînd spunea: „Cine nu are memoria trecutului riscă să-l repete”. Istoricii, filozofii, juriștii, politologii, psihologii găsesc în documentele procesului un imens izvor de studii.

„Magazin istoric” deschide dosarele procesului de la Nürnberg, convins că, deși spațiul nu ne îngăduie decît o selectare sumară, cititorii se vor afla în fața unor adevărate pagini ale istoriei. Procesul este captivant și lugubru.

Cititorii vor putea urmări, începînd din acest număr, cîteva din piesele de bază ale procesului care a ținut 408 ședințe judecătorești, a audiat 116 martori și a dat citire depozitiilor a încă 143, a adunat cel mai vast material documentar cercetat de vreo instanță pînă atunci. Dezbaterile au durat 218 zile. Procesul-verbal a ocupat 16 000 de pagini, cuprinzînd patru milioa-

ne de cuvinte. Acuzarea a prezentat 2630 de documente, apărarea — 2700. Traducerea în cele patru limbi — rusă, franceză, engleză și germană — a necesitat peste 20 tone de hirtie. Copiile după clișee executate de laboratoarele fotografice au totalizat 780 000 de exemplare, 27 000 de metri bandă de magnetofon și 7 000 de discuri au înregistrat cuvânt cu cuvânt toate debaterile.

În fiecare zi, prizonierii părăseau închisoarea aliată de pe Fürtherstrasse și ajungeau în sala tribunalului trecând printr-un culoar de scinduri acoperit, așa-numitul *catwalk*, de unde orice tentativă de evadare ar fi fost sortită eșecului. Fiecare criminal de război, însoțit de doi gardieni, urca apoi cu un ascensor până în spațiile boxei acuzaților.

Prin dezvoltările sale, procesul de la Nürnberg scutește de comentariu. Cînd sînt citate cuvintele lui Hitler, cu cînsimul crimei în fiecare frază, cînd Goering își relatează faptele cînd cu sînge rece, cînd sub o aparență de pocăit, cînd Hess încearcă să pozeze în opoziționist și e silit să răspundă pentru vinovăția sa asasină, reînvie prin toți acești sclerați fizionomia unei epoci asupra căreia verdictul istoriei a fost necruțător și definitiv.

La 20 noiembrie 1945, ora 10,05 — ora locală — Tribunalul Militar Internațional declara deschis în Palatul de Justiție de la Nürnberg procesul principalilor criminali de război, foști conducători ai partidului nazist, ai guvernului și ai armatei Reichului hitlerist*.

Titu GEORGESCU

EXPUNERILE** INTRODUCTIVE ALE ACUZATORILOR PRINCIPALI DIN PARTEA STATELOR UNITE ALE AMERICII, MARII BRITANII, FRANȚEI, UNIUNII SOVIETICE

R. H. JACKSON

acuzatorul principal din partea Statelor Unite ale Americii

Domnilor judecători !

Cîntea de a deschide primul proces din istorie în care se judecă crime împotriva păcii generale impune o mare răspundere. Crimele pe care urmează să le judecăm și să le pedepsim au fost atât de vădit premeditate, au fost comise cu atîta rea-credință și au avut consecințe atât de dezastruoase, încît civilizația nu poate tolera ignorarea lor, deoarece repetarea unor asemenea crime ar duce la pierrea ei.

Faptul că cele patru mari puteri, deși trăind satisfacția victoriei și totodată serios afectate de pe urma pagubelor ce le-au fost pricinuite, s-au abținut de la răzbunare și au trimis pe inamicii lor deveniți prizonieri în fața forului dreptății, constituie unul dintre cele mai remarcabile exemple ale tribunalului pe care puterea le plătește rațiunii [...]

Pe banca acuzaților stau douăzeci de oameni zdrobiți din punct de vedere moral. Vinovați de umilirea celor pe care i-au condus, aproape în egală măsură, ca și de suferințele celor pe care i-au atacat, ei sînt acum pentru totdeauna lipsiți de posibilitatea de a mai săvîrși vreun rău.

Este greu să descifrezi în înfățișarea acestor jalnici prizonieri semnele puterii cu ajutorul căreia, în calitate de lideri nazisti, au stăpînit cîndva o regiune însemnată a globului pămîntesc, semănînd groaza în rîndurile unei mari părți a populației sale. Soarta lor personală nu are însă prea mare importanță pentru ome-

* Seriaul este realizat după textul oficial în limba franceză : *Procesul marilor criminali de război în fața Tribunalului Militar Internațional*, editat la Nürnberg, 1947.

** Texte prescurtate.

21 noiembrie 1945

nire. Însemnătatea procesului de față este determinată de faptul că acești deținuți reprezintă forțe sinistre, care vor mai persista ascunse în lume multă vreme după ce trupurile lor se vor fi transformat în cenușă. Acești oameni sînt un simbol viu al urii de rasă, al terorii și violenței, al aroganței și cruzimii generate de putere. Ei sînt un simbol al naționalismului și militarismului feroce, al intrigilor și provocărilor care, de-a lungul generațiilor, au împins de mai multe ori Europa în păpăstia războiului, exterminîndu-i bărbății, distrugîndu-i casele și aruncînd-o în mizerie. Ei s-au identificat într-o asemenea măsură cu filozofia pe care au creat-o și cu forțele pe care le-au condus, încît orice îngăduință față de ei ar echivala cu biruința și încurajarea răului legat de numele lor. Civilizația nu-și poate permite nici un compromis cu acele forțe sociale a căror recrudescență se va produce inevitabil dacă vom proceda în mod echivoc sau nehotărît cu oamenii în persoana cărora aceste forțe continuă să dăinuiească.

PRODUSUL AROGANȚEI PATOLOGICE, CRUZIMII ȘI SETEI DE PUTERE *

Vom dezvălui cu răbdare și calm ce anume reprezintă acești oameni. Vă vom prezenta dovezi incontestabile ale unor fapte de necrezut. Pe lista crimelor veți găsi tot ce poate fi nascocit de o aroganță patologică, de cruzime și de setea de putere [...]. Împotriva adversarilor lor, printre care erau evreii, catolicii, organizațiile muncitorești libere, naștii au desfășurat o campanie de umilinte, violențe și nimicire cum lumea nu a mai cunoscut din vremurile dinainte de apariția creștinismului. Ei au atînat poftele germanilor pentru a deveni o „rasă superioară”, ceea ce, bineînțeles, implica robia pentru ceilalți. În scopul de a-și instaura dominația, ei și-au aruncat poporul într-o aventură nebunească. Au folosit energia sa și resursele sale sociale pentru a crea o mașină de război pe care o considerau invincibilă. Au invadat țările vecine. Pentru a contribui la purtarea războiului de către „rasa superioară”, au înrobuit milioane de oameni și i-au dus în Germania, unde aceste ființe nenorocite pereginează acum ca „persoane strămutate” [...].

După cum vom dovedi în cele ce urmează, complotul nazist planuia nu numai înăbușirea opoziției active, ci și exterminarea tuturor elementelor care nu se puteau împăca cu filozofia statului nazist. Se urmărea nu numai instaurarea „ordinii noi”, naziste, ci și asigurarea puterii ei „pe un mileniu”, după cum o proclama Hitler.

Naștii nu s-au ostenit niciodată să stabilească cine anume sînt elementele opoziționiste. O scurtă definiție a lor a fost dată de general-colonelul von Fritzsche la 11 decembrie 1938, în următoarele cuvinte (documentul nr. 1941-PS; atrag în mod deosebit atenția asupra faptului că în acest document este clar expus scopul programului nazist de exterminare):

„Curînd după primul război mondial am ajuns la concluzia că, pentru ca Germania să devină din nou puternică, noi trebuie să câștigăm victoria în trei bătălii: 1) în bătălia împotriva clasei muncitoare — Hitler a și câștigat-o (aceasta s-a scris în 1938); 2) împotriva bisericii catolice [...]; 3) împotriva evreilor”. Lupta împotriva acestor trei elemente a fost de lungă durată. Acțiunea din interiorul Germaniei a fost numai o pregătire practică în vederea campaniei împotriva lor pe scară mondială. Sub raport geografic și în timp avem de-a face aici cu două categorii de crime împotriva umanității: mai întîi — crimele săvîrșite în interiorul Germaniei înaintea războiului

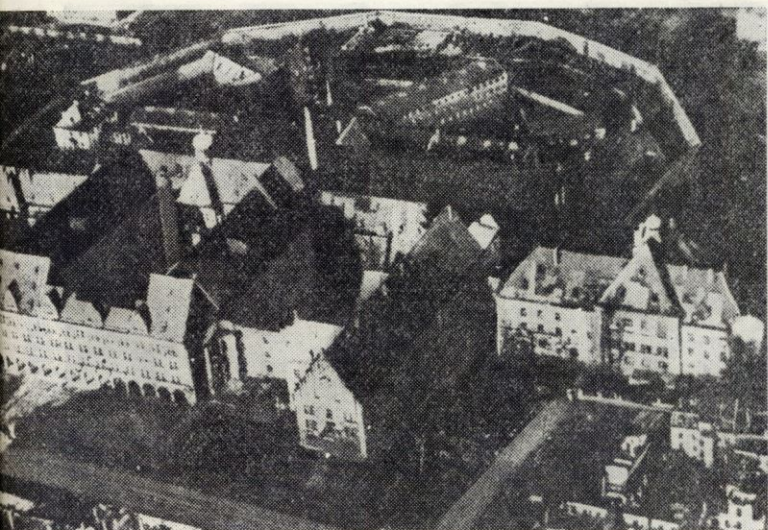
Nürnbergul, vechi focar al răsunătoarelor parăzi și congrese ale naștilor...

lui și în timpul lui, iar în al doilea rînd — crimele săvîrșite pe teritoriile ocupate în timpul războiului. Aceste două categorii sînt însă inseparabile din punct de vedere al planurilor naziste. Ele reprezintă o dezvoltare continuă a planului nazist de nimicire a popoarelor și a instituțiilor care ar fi putut servi cîndva drept loc de concentrare a unor forțe sau drept instrument pentru răsturnarea „noului ordin mondial” nazist, în orice timp și în orice loc.

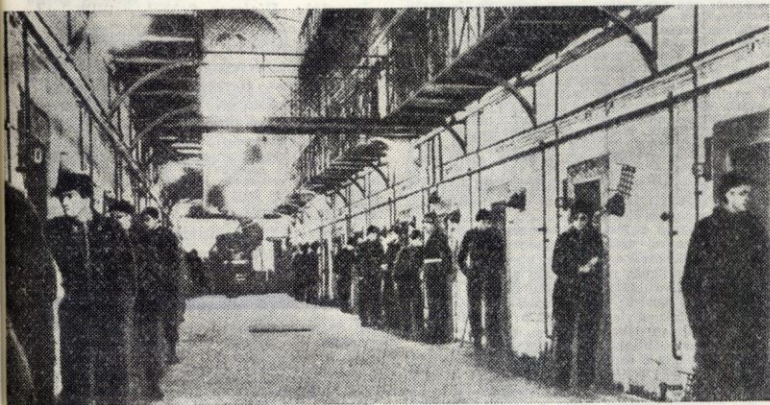
În prezenta expunere introductivă, aceste crime contra umanității sînt considerate ca o manifestare a planului nazist unic și vor fi examinate potrivit cu clasificarea dată de generalul von Fritzsche [...].

1. LUPTA ÎMPOTRIVA CLASEI MUNCITORE: Frontul german al muncii — un birou al muncii controlat de naștii — a fost constituit, sub conducerea lui Ley, pentru a sădi în conștiința muncitorilor germani filozofia nazistă și a înlătura din rîndul perso-

* Subtitlurile aparțin redacției.

...a fost ales ca loc al procesului principal. Palatul de justiție și închisoarea (sus); celulele acuzaților (jos). În fiecare zi, prizonierii părăseau închisoarea și ajungeau în sala tribunalului trecind printr-un culoar de scinduri. Orice tentativă de evadare era sortită eșecului. (O parte din documentele fotografice au fost obținute cu concursul Arhivei naționale de filme)

nelor ocupate în industrie pe toți cei care nu-și însușeau bine această filozofie.

În cadrul întreprinderilor industriale s-au organizat așa-numitele „detășamente de întreprindere”, ca „detășamente ideologice de asalt”. Printr-un ordin de partid s-a prevăzut că „în afara Frontului german al muncii nu trebuie să existe nici o altă organizație (indiferent dacă e o organizație a muncitorilor sau a funcționarilor)”. La 24 iulie 1933, pe baza unui ordin al partidului nazist, semnat de Ley, naștii au pus mina pe syndicatele creștine [...]. Robert Ley, feldmareșalul acestei bătălii împotriva clasei muncitoare, a răspuns acțiunii noastre de acuzare prin faptul că și-a pus capăt zilelor sinucigându-se. Probabil că el nu a găsit un răspuns mai bun.

2. Voi trece la expunerea **LUPTEI NAZIȘTILOR ÎMPOTRIVA BISERICII**, al doilea element care urma să fie distrus.

Partidul nazist a fost întotdeauna, într-o măsură covârșitoare, anticreștin prin chiar ideologia sa. Noi, care credem în libertatea conștiinței și a cultelor, nu învinuim pe nimeni de crimă împotriva ideologiei altcuiva. Nu pentru că înșiși naștii au fost ateii sau păgini a căpătat crima săvârșită de ei o semnificație internațională, ci pentru că ei au prigonit alte persoane de credință creștină și pentru că această prigoană a constituit o măsură care urmărea pregătirea unui război agresiv [...]. Acuzații Rosenberg i-a scris lui Bormann în le-

Acuzații în procesul principalilor criminali de la Nürnberg (de la stînga la dreapta): Hjalmar Schacht, Wilhelm Frick, Walter Funk, Arthur Seyss-Inquart, Constantin von Neurath, Franz von Papen, Joachim von Ribbentrop, Rudolf Hess, Hermann Wilhelm Goering, Fritz Sauckel, Ernst Kaltenbrunner, Wilhelm Keitel, Alfred Jodl, Hans Frank, Baldur von Schirach, Erich Raeder, Karl Doenitz, Albert Speer, Julius Streicher, Alfred Rosenberg, Hans Fritzsche. A fost judecat în contumacie Martin Bormann, iar Robert Ley s-a sinucis în închisoare, înainte de a începe procesul.

gătură cu propunerea lui Kerrl, ministrul cultelor, de a lua biserica protestantă sub tutela statului, proclamându-l pe Hitler drept conducătorul ei suprem. Rosenberg era împotriva acestei propuneri, lăsînd să se înțeleagă că, după terminarea războiului, nazismul trebuie

să curme cu desăvîrșire activitatea bisericii creștine [...]

3. Voi trece la **CRIMELE ÎMPOTRIVA EVREILOR**. Cele mai bestiale și cele mai numeroase crime au fost cele planuite și săvîrșite de naști împotriva evreilor [...] Antisemitismul este încurajat pentru a dezbină și a învrăjbi națiunile democratice și pentru a slăbi rezistența lor împotriva agresiunii naziste.

După cum a declarat Robert Ley, „cea de-a doua armă secretă a Germaniei este antisemitismul, deoarece, dacă el va fi înfăptuit sistematic în Germania, el va deveni o problemă de însemnătate generală, de care vor trebui să fiină seama toate popoarele”.

Antisemitismul a fost numit pe bună dreptate „laboratorul terorii”. Ghetourile au fost întotdeauna locul unde se făceau primele încercări pentru verificarea diferitelor metode de re-presiune [...] Complotul sau planul general de exterminare a evreilor a fost înfăptuit atit de metodice și în asemenea proporții, încit, în ciuda înfrîngerii Germaniei și a zdrobirii nazismului, acest scop al naziștilor a fost, în linii mari, atins. În Germania, în țările care au fost ocupate de ea și în țările care au devenit sateliții sau compliciti ei au scăpat cu viața numai rămășițe ale populației evreiești din Europa.

Din cei 9 600 000 de evrei care trăiau în Europa ocupată de germani au pierit, potrivit unor date demne de încredere, 60%. 5 700 000 de evrei au dispărut din țările în care trăiseră înainte, iar dispariția a peste 4 800 000 dintre ei nu poate fi considerată ca un rezultat al mortalității normale sau al emigrației.

Ei nu se numără nici printre persoanele strămutate. Istoria nu cunoaște crime îndreptate simultan împotriva unei asemenea mase de oameni, crime săvîrșite cu atita cruzime premeditată.

Vă va fi greu, ca și mie, privindu-i pe acești acuzați, să vă imaginați că, în secolul al XX-lea, fapțiuri omenesti sînt în stare să pricinuiască compatrioților lor, precum și așa-numiților dușmani „externi”, suferințe ca cele despre care va fi vorba aici.

Fiecare crimă în parte și răspunderea acuzaților pentru ea va fi examinată de acuzatorul din partea guvernului sovietic dacă ea a fost săvîrșită în răsărit și de acuzatorul din partea Republicii Franceze dacă ea a fost săvîrșită în apus [...]

TEMPERATURA CORPULUI : 20°

Mă voi ocupa acum de teroarea nazistă și de pregătirea războiului [...]

Printre intermediul organizațiilor polițienesti și al formațiilor acuzate ca organizații criminale, conducătorii partidului nazist, care în atingerea scopului lor principal cunoscut au fost ajutați într-un fel sau altul de fiecare dintre acuzați, au instaurat domnia terorii.

Aceste organizații de spionaj și polițienesti au fost folosite pentru a descoperi orice formă de opoziție și a pedepsi orice nesupunere. În perioada inițială, aceste organizații au înființat și au administrat lagăre de concentrare : Buchenwald în 1933, Dachau în 1934. Dachau se află la o distanță de numai cîteva mîle de aici și sperăm că membrii tribunalului vor vizita acest loc și vor vedea amplexarea lagăru-lui de concentrare și uneltele de tortură care s-au mai păstrat. Dar aceste lagăre, azi bine cunoscute, nu au fost singurele.

Harta Germaniei a fost acoperită de lagăre de concentrare, care se numărau cu zecile [...] Cruzimea brutală a fost dublată de abilitatea științifică.

„Persoanele indezirabile”, cum fuseseră ele denumite, erau exterminate prin iniecții intravenoase sau prin asfixiere în camere de gaze. Ele erau împușcate cu gloanțe otrăvite,

pentru a se studia influența otrăvii asupra organismului (documentul nr. 174-PS).

La experiențele lor bestiale, naziștii au adăugat ulterior experiențe neruşinate și obscene. Acestea din urmă nu erau roadele imaginației unor degenerați, ci acțiuni ordonate de căpetenii ale complotului nazist. La 20 mai 1942, generalul-feldmaresal Milch l-a împuternicit pe generalul SS Wolf să organizeze în lagărul Dachau așa-numitele „experiențe cu frig” [...]

După cum rezultă din rapoartele „doctorului” care lucra acolo, la Dachau victimele erau scufundate cu forța în apă rece, pînă cînd temperatura corpului scădea la 20° Celsius (aproximativ 82,4° Fahrenheit). Atunci intervenea moartea subită (documentul nr. 181-PS) [...] Nu vreau să-mi încarc expunerea cu citarea acestor cazuri atit de evident patologice, dar ne aflăm în fața necesității implacabile de a-i judeca pe acești oameni ca pe niște criminali ce sînt, iar existența cazurilor respective ne-a fost relatată chiar de propriile lor cadre ajutoare.

MĂRTURII CARE-ȚI RĂPESC SOMNUL

Trebuie să vă arătăm aceste lagăre de concentrare, filmate în forma în care le-au găsit armatele aliate cînd au sosit și măsurile pe care generalul Eisenhower a trebuit să le ia pentru a le curăța de cadavre. Dovada aceasta se va arăta îngrozitoare și veti spune că v-am răpit somnul. Dar tocmai acțiunile respective au făcut să se cutremure întreaga lume și au dus la rezultatul că fiecare om civilizat a luat atitudine împotriva Germaniei naziste.

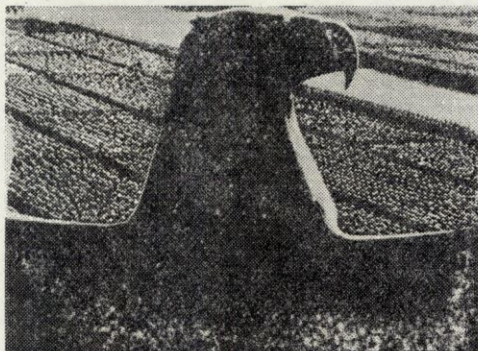
Germania se transformase într-o uriașă temniță. Variantele victimelor ei au fost auzite în lumea întreagă și au făcut să se cutremure întreaga omenire civilizată. Sînt unul dintre cei care, în cursul acestui război, ascultam cu suspiciune și scepticism majoritatea relatărilor despre atrocitățile cele mai îngrozitoare. Dar dovezile prezentate aici vor fi atit de uluitoare, încit îmi permit să afirm că nici unul dintre cuvintele spuse de mine nu va fi dezmințit ; acuzații vor nega numai răspunderea lor personală sau vor afirma că n-au avut cunoștință despre aceste crime [...]

Nu voi prelungi cuvîntarea mea prin expunerea amănunțită a acțiunilor care au dus la războiul agresiv început la 1 septembrie 1939 prin cîmpirirea Poloniei. Evenimentele ulterioare vor fi expuse de acuzarea engleză, pe bază de documente, inclusiv documente ale comandamentului suprem german. Mă voi ocupa de agresiune numai în măsura în care ea constituie o parte a complotului.

Planurile au fost întocmite cu mult timp înainte. În 1933, Hitler l-a numit pe acuzatul Schacht „împuternicit general pentru problemele economice de război” (documentul nr. 2261-PS). Posedăm jurnalul generalului Jodl (documentul nr. 1780-PS), „Planul Otto” — ordinul lui Hitler de a invada Austria în cazul că strategia proiectată ar da greș (documentul nr. 8-162), „Planul verde” („Plan Grün”), care este macheta planului pentru atacarea Cehoslovaciei — planul desăvîrșirii războiului în apus (documentul nr. 375-PS) [...]

Posedăm, de asemenea, directiva dată de Hitler la 18 decembrie 1940, „Planul Barbarosă”, denumirea cifrată a planului strategic al atacului împotriva Rusiei (documentul nr. 446-PS). Este originalul care poartă inițialele acuzaților Keltel și Jodl. Ei au planuit atacul cu mult înainte de declararea războiului [...]

Au fost înscenate incidente de frontieră și formulate pretenții cu privire la concesii teritoriale. Cînd Polonia a răspuns printr-un refuz, la 1 septembrie 1939, forțele armate germane au trecut frontierele ei. Varșovia a fost distrusă ; Polonia a căzut. Potrivit planului lor,

„Dați-mi cinci ani și nu veți mai recunoaște Germania”, spunea Hitler. Vulturul german trebuia să stăpânească lumea. Naziștilor nu le-a trebuit, într-adevăr, mult timp (primele agresiuni începând exact la 5 ani după instaurarea Anschlussului și ocuparea unei părți a Cehoslovaciei) pentru a semăna în Germania și pretutindeni pe unde au trecut moarte, ruine, distrugerii incalculabile

care va fi dezvăluit de colegii mei, naziștii au acționat cu repeziciune, pentru a-și extinde agresiunea asupra întregii Europe și pentru a avea avantajul atacului prin surprindere asupra vecinilor lor nepregătiți. Pot să remarc în treacăt că, într-una din cuvântările sale, Hitler a spus că puterile occidentale nu erau pregătite de război și nu îl așteptau. În pofida asigurărilor repetate și solemne că nutresc intenții pașnice, naziștii au invadat la 9 aprilie 1940 Danemarca și Norvegia; la 10 mai 1940 — Belgia, Olanda și Luxemburgul, la 6 aprilie 1941 — Iugoslavia și Grecia.

În executarea unei părți a planului nazist de pregătire a agresiunii împotriva Poloniei și aliaților ei, la 23 august 1939 Germania a încheiat un pact de neagresiune cu Rusia Sovietică. După cum dovedesc documentele, naziștii aveau de gînd să respecte acest tratat — încheiat numai pentru a cîștiga timp — exact atîta vreme cît era necesar pentru a se pregăti în vederea încălcării lui. La 22 iunie 1941, naziștii au pornit la realizarea planurilor lor, urzite de mult, invadînd cu forțele lor armate teritoriul Uniunii Sovietice, fără declarație de război. Întregul continent european a fost astfel cuprins de vîlvătaia războiului [...]

PRIZONIERII ERAU ÎNSEMNAȚI CU FIERUL ROȘU

Trec la capitolul „Crime împotriva regulilor de ducere a războiului” [...] Cu ajutorul organizațiilor sale de propagandă, guvernul nazist instiga populația la atacarea aviatorilor care aterizau forțat și la asasinarea lor.

De asemenea, vă vom prezenta un ordin strict secret, semnat de Hitler, care cerea ca, fără a ține seama de împrejurări, echipajele capturate ale avioanelor doborîte să fie ucise pînă la ultimul om. Ne aflăm în posesia originalului acestui document, cu semnătura lui Hitler [...]

Campania nazistă urmîrind aplicarea unui tratament inuman inamicului și-a atins apogeul în războiul cu Rusia. De regulă, toți prizonierii de război erau scoși de sub controlul armatei și predați lui Himmler și SS-ului. În răsărit, bestialitatea germanilor s-a dezlănțuit cu toată furia. S-a dat ordin ca prizonierii de război ruși să fie însemnați cu fierul roșu. Ei au fost lăsați pradă morții prin înfometare [...]. Planul de deplasare a tineretului apt de muncă din țările ocupate a fost aprobat de Rosenberg,

Satul Lidice a fost ras de pe fața pământului de către hitleriști

La Oradour-sur-Glane, singurii supraviețuitori, în urma masacrului săvârșit de ocupanți, au fost o femeie, cinci bărbați și un copil

în conformitate cu teoria sa, care afirma că „prin aceasta se obține slăbirea dorită a forței biologice a poporului învins”.

Fie germanizare, fie exterminare — iată care a fost programul elaborat [...] Desigur, cea mai îngrozitoare formă de robie din istorie, practică pe scara cea mai vastă, a fost trimiterea la muncă forțată a unei mase uriașe de oameni. Din puține alte domenii dispunem de un număr atât de mare de dovezi incontestabile. Mă aflu în posesia cuvintării rostite de acuzatul Frank, guvernatorul general al Poloniei, la 25 ianuarie 1941, cuvintare în care acesta se laudă: „Am expedit în Germania 1 800 000 de muncitori polonezi”.

Acuzatul Sauckel a declarat că „printre cei 5 000 000 de muncitori străini sosiți în Germania nu sînt nici 200 000 care să fi venit de bunăvoie” [...] A fost elaborat cu minuțiozitate un plan de epuizare a tuturor resurselor țărilor ocupate. Drept exemplu poate servi raportul din 7 decembrie 1942 cu privire la Franța, înțocmit de secția de cercetări economice a Băncii Reichului. S-a pus aici problema dacă

plățile pe care Franța le făcea pentru cheltuielile de ocupație trebuie sporite de la 15 000 000 la 25 000 000 de mărci zilnic [...] Faptele pe care le-am enumerat intrunesc pe deplin elementele constitutive ale infracțiunilor, așa cum sînt definite în statut, iar tribunalul este chemat să-i judece și să-i pedepsească pe cei vinovați de săvîrșirea acestor fapte. Definiția crimelor de război contra umanității este atât de bine cunoscută tuturor, încît nu necesită comentarii [...] În această problemă, unul dintre izvoarele dreptului internațional, de cea mai mare autoritate, este convenția „Pentru definirea agresiunii”, semnată la Londra la 3 iulie 1933 de România, Estonia, Letonia, Polonia, Turcia, Uniunea Sovietică, Persia și Afganistan*. Această problemă a fost dezbătută, de asemenea, de comitete internaționale și de comentatori cu mare prestigiu. Ea a format obiectul unor discuții mai restrinse și ina-

* Această convenție a fost semnată la 5 iulie 1933 și de către Cehoslovacia și Iugoslavia, ulterior aderînd și Finlanda.

inte de primul război mondial, dar a atras atenția generală atunci când, pe baza dreptului internațional, războiul de agresiune a fost declarat ilegal [...]

Statutul consideră că cel care a săvârșit o crimă nu poate invoca în apărarea sa nici ordinele primite, nici teoriile sale, nici faptul că crimele sale au fost săvârșite de stat. Dacă aceste principii ar fi aplicate în conexiunea lor, ele ar avea drept consecință practică impunitatea oricărei persoane care a participat la săvârșirea celor mai grave crime împotriva umanității.

HARTLEY SHAWCROSS

acuzatorul principal din partea Marii Britanii

4 decembrie 1945

Intr-unul din discursurile sale care a mai fost amintit aici, Hitler, liderul complotiștilor nazisti care au compărut acum în fața judecății dumneavoastră, spunea, vorbind despre proiectele sale războinice :

„Pentru a putea începe războiul, eu voi găsi o formulă propagandistică. Nu are importanță dacă va fi sau nu întemeiată. Invingătorul nu va fi întrebabil la sfârșit dacă a spus adevărul. În război nu contează dreptul, ci victoria — dreptul aparține celui mai puternic”.

O mărturie și mai importantă referitoare la perioada de trecere la agresiunea planută o găsim în procesul-verbal al importantei conferințe organizate de Hitler în Cancellaria Reichului, la 5 noiembrie 1937. La această conferință au participat von Blomberg, ministrul de război al Reichului, von Fritzsche, comandantul suprem al armatei, Goering, comandantul suprem al forțelor militare aeriene, Raeder, comandantul suprem al flotei maritime militare, și von Neurath, pe atunci ministrul afacerilor externe al Reichului [...]

Conferința din 1937 dovedește nu numai că Hitler și complicii săi au premeditat cucerirea Austriei și a Cehoslovaciei — în caz de nevoie

prin război —, ci și că prima din aceste operații a fost tradusă în fapt în martie 1938, iar următoarea a fost înfăptuită sub amenințarea războiului, deși nu exista o necesitate reală pentru începerea lui, în luna septembrie a aceluiași an. Și mai sinistru era faptul că Hitler a confirmat din nou atașamentul său față de vechile doctrine din Mein Kampf, în special față de doctrinele cele mai agresive[...]

Sase luni după semnarea acordului de la München, conducătorii nazisti au ocupat partea rămasă liberă a Cehoslovaciei, pe care promiseseră, conform prevederilor acordului, să o respecte. La 14 martie 1939, bătrînul și sovăielnicul președinte al „restului” Cehoslovaciei, Hacha, și ministrul său de externe, Hvalkovski, au fost chemați la Berlin.

La 15 martie, în cadrul unei conferințe care a avut loc între orele 1 și 2,15 dimineața, la care au participat Hitler și acuzații Ribbentrop, Goering și Keitel, Hacha și Hvalkovski au fost amenințați, șantajați și informați neechivoc asupra faptului că Hitler „a dat ordin trupelor germane să intre în Cehoslovacia, pentru a anexa această țară la Reichul german”. Li s-a dat să înțeleagă, alt se poate de limpede, că orice rezistență ar fi inutilă și va fi înfrîntă „cu forța armelor și cu toate mijloacele disponibile” [...]

Planurile pentru desfășurarea unui război agresiv împotriva Poloniei, Angliei și Franței erau gata încă din septembrie 1938. În vreme ce, adresîndu-se lumii, Hitler declara solemn la München că poporul german vrea pace și că, după ce a rezolvat problema cehoslovacă, Germania nu mai are probleme teritoriale în Europa, statele-majore ale forțelor sale armate elaboraseră deja aceste planuri.

PERFIDIA ȘI LAȘITATEA — LA RANG DE POLITICA DE STAT

La 31 august, Hitler a dat un ordin strict secret, în care începerea atacului a fost fixată pentru primele ore ale dimineții de 1 septembrie. Au fost provocate toate incidentele de frontieră necesare. Probabil că în acest scop promise Keitel, din partea lui Hitler, dispoziția de a-i asigura lui Heydrich numărul necesar de uniforme militare poloneze.

În felul acesta, fără vreo declarație de război și chiar fără a da guvernului polonez răgazul de a studia ultimele cereri germane, trupele naziste au invadat Polonia [...]

La 9 aprilie 1940, forțele armate germane au invadat Norvegia și Danemarca, fără avertisment și fără declarație de război[...]

La 10 mai 1940, la o lună și o zi după atacul împotriva Norvegiei, forțele armate germane, repetînd ceea ce făcuseră cu 25 de ani în urmă, au invadat Belgia și Luxemburgul, precum și Olanda, în conformitate cu planul stabilit, adică în conformitate cu planul de invazie fără avertisment și fără declarație de război[...]

Forțele agresiunii își continuau înaintarea. Tratat, asigurări, drepturile statelor suverane erau călcate în picioare [...]

La 6 aprilie 1941, forțele armate germane au invadat Grecia și Iugoslavia. Din nou lovitură a fost dată fără avertisment, în mod laș și perfid, după un procedeu care nu mai surprindea pe nimeni din partea acestei pretense „rase de stăpîni” [...]

La 22 iunie 1941, forțele armate germane au invadat Rusia, tot fără avertisment și fără declarație de război. Aceasta a fost, firește, o nouă încălcare a unei serii de tratate [...]

Data începerii operației a fost fixată încă de la 1 mai 1941. Pînă la 1 iunie, pregătirile au fost aproape încheiate și s-a întocmit un grafic precis.

La 22 iunie, la ora 3.20 dimineața, armatele germane au pornit deci din nou la atac. În ordinul adresat acestora, Hitler declara : „Am

hotărit să pun încă o dată în mâinile soldaților noștri destinele poporului german, ale Reichului și ale Europei".

Așadar, la 22 iunie, armata nazistă a fost aruncată împotriva unui stat căruiu cu puțină vreme în urmă Hitler îi jurase prietenie. Germania a început astfel ultima ei agresiune în Europa. A urmat o luptă îndelungată și grea, care s-a încheiat cu prăbușirea Reichului.

Aceasta este acuzația formulată, în baza Secțiunii a II-a a actului de acuzare, împotriva acestor inculpați, cu guvernanți ai Germaniei. Se va spune, poate, că multe din documentele la care ne-am referit au fost scrise în numele lui Hitler, că ordinele au fost ordine ale lui Hitler și că acești oameni n-au fost decît instrumente ale voinței lui Hitler. Dar ei au fost instrumente fără de care voința lui Hitler nu ar fi putut fi înlăptuită; totodată, ei au fost mai mult decît instrumente. Acești oameni n-au fost simple unelte docile, deși vina lor ar fi destul de mare chiar dacă rolul lor s-ar fi limitat numai la atita. Aceștia sînt oamenii al căror sprijin l-a pus pe Hitler în poziția de forță pe care o deținea [...]

Dacă aceste crime au fost crime ale Germaniei naziste, atunci acești oameni sînt, de asemenea, vinovați ca persoane care au contribuit, au favorizat, au sfătuit, au asigurat și au făcut posibil tot ceea ce s-a săvîrșit [...]

DE MENTION

acuzatorul principal din partea Franței

17 ianuarie 1946

Conștiința popoarelor, ieri încă înrobite și supuse torturilor morale și fizice, vă cheamă să judecați și să pedepsiți pe cîțiva dintre cei care poartă răspunderea principală pentru făurirea celor mai monstruoase forme de guvernămînt și de barbarie care au existat vreodată,

vă cheamă să rostiți o sentință împotriva ansamblului de grupuri și organizații care au constituit cel mai important instrument în săvîrșirea crimelor de către persoanele arătate.

Franța, care în decurs de 30 de ani a fost supusă în două rînduri invaziei în războaiele dezlănțuite de imperialismul german, a resimțit, în mai-iunie 1940, întreaga forță a loviturii armate pe care Germania nazistă a pregătît-o, cu intenții agresive, timp de mulți ani.

Acest înalt tribunal, constituit de cele patru state semnatare ale acordului din 8 august 1945, care au acționat în interesul tuturor Națiunilor Unite, este investit cu drepturile și calitatea necesare pentru a judeca Germania în numele tuturor popoarelor iubitoare de libertate, în numele omenirii eliberate.

Toate cuceririle civilizației, acumulate timp de secole, au fost repudiate de nazisti. Afirmarea primatului rasei, al instințelor, cerințelor și intereselor ei a lovit în toate principiile de morală, echitate și drept unanim recunoscute. Individul, libertatea lui, drepturile și cerințele lui nu mai puteau pretinde o existență independentă [...]

Mitul rasial a devenit o adevărată religie națională. Mulți publiciști visau să înlocuiască dualismul credințelor religioase prin dogma concepției germane, care urma să devină religia rasei germane ca atare și să cuprindă apoi lumea întreagă.

INTOARCEREA LA SALBĂTICIE

Vom examina pe rînd fapte cum sînt : executarea ostaticilor, crime săvîrșite de poliție, deportarea forțată, crimele împotriva prizonierilor de război, actele teroriste împotriva participanților la mișcarea de rezistență și exterminarea populației civile.

A. Exterminarea ostaticilor a constituit, în toate țările ocupate, primul act de teroare al trupelor de ocupație germane. Astfel, în Franța, începînd din 1940, s-au săvîrșit din ordinul comandamentului german nenumărate execuții, cu titlu de represalii pentru cele cîteva atentate împotriva reprezentanților armatei germane.

Execuții de ostateci s-au efectuat pretutindeni pînă la eliberarea Franței. În ultima perioadă însă, cînd metodele teroriste germane au căpătat un caracter de masă, aceste execuții au devenit doar un mijloc auxiliar.

B. Crimele săvîrșite de organizațiile polițienești naziste împotriva persoanelor din rîndurile populației civile în țările ocupate din Apus stîrnesc cea mai mare indignare în raport cu orice alte crime.

În afară de torturarea deținuților, practică pe scară largă, poliția germană a comis un mare număr de asasinare. În multe cazuri, înprejurările în care ele au fost săvîrșite nu pot fi stabilite. Cu toate acestea, dispunem de un număr suficient de date exacte, care ne îngăduie să afirmăm că aceste asasinare au constituit o expresie în plus a politicii generale a național-socialistilor din țările ocupate. De multe ori, moartea era rezultatul torturilor la care erau supuși deținuții, dar deținuții erau adesea asasinați cu premeditare.

C. Dintre toate crimele săvîrșite de germani față de populația țărilor ocupate, cea mai sinistruă amintire au lăsat-o desigur deportările de persoane din rîndul populației civile și închiderea lor în lagărele de concentrare din Germania. Exterminarea lor lua frecvent forma lichidării directe, individuale sau în masă, prin : împușcare, spînzurare, injecții cu efect mortal, gaze în duble sau în camere speciale.

Nu vreau să mă opresc mai mult asupra numeroaselor fapte care au fost deja amplu expuse cu cîteva zile în urmă înaltei instanțe

de către acuzarea americană. Dar reprezentantul Franței, al cărei fiu au pierit în număr atât de mare în lagăre, după suferințe atroce, nu poate trece sub tăcere acest tragic tablou al celei mai crunte barbarii. Toate acestea nu s-ar fi putut întâmpla în secolul al XX-lea dacă în centrul Europei nu ar fi fost creată o doctrină care a propovăduit întoarcerea la sălbăcie.

BEZNA ȘI NEGURA

D. Deși mai puțin cunoscute, crimele săvârșite împotriva prizonierilor de război atestă, la fel de elocvent, barbaria extremă la care ajunsese Germania nazistă.

În afară de sistemul „bezna și negură” („Nacht und Nebel”), care expunea unui tratament inuman persoanele din rîndul populației civile, se practica și aplicarea unui „tratament special” față de prizonierii de război („Sonderbehandlung”), care a dus la dispariția fără urmă a multora dintre ei.

E. O sălbăcie asemănătoare caracterizează actele teroriste săvârșite de armata și de poliția germană împotriva mișcării de rezistență.

Ordinul acuzatului Keitel, din 16 septembrie 1941, care poate fi considerat ca unul din principalele documente în această chestiune, are, desigur, în vedere lupta împotriva mișcării comuniste, dar prevede și eventualitatea cînd împotrivirea față de armatele de ocupație ar porni de la alte cercuri decît cele comuniste.

După eliberare, au fost descoperite numeroase locuri de execuție în masă și cadavrele au fost supuse unor expertize medicale. Ele prezentau urme vădite de violență: scalparea capului, frîngerea coloanei vertebrale, zdrobirea coastelor și chiar sfîrșimarea completă a cutiei toracice sau sfîșierea plămînilor, smulgerea unghiilor și părului.

Este cu neputință să se stabilească numărul total al participanților la mișcarea de rezistență care au căzut victimă atrocităților săvârșite de germani. Fără îndoială că este foarte mare. Numai în departamentul Rhône, de pildă, au fost descoperite după eliberare 713 cadavre.

F. Ultimele luni de ocupație germană au fost marcate în Franța prin intensificarea politicii de teroare, ceea ce a dus la o creștere a numărului de crime săvârșite împotriva populației civile. Crimele pe care le vom examina nu sînt acțiuni disparate, săvârșite în mod întâmplător, într-o localitate sau alta, ci crime comise în cadrul unor operații de mari proporții, iar multitudinea acestor crime nu poate fi explicată decît prin existența unor ordine cu caracter general.

Vinovați de aceste crime au fost adesea SS-istii, dar și comandamentul militar poartă răspunderea pentru săvîrșirea lor. În instrucțiunile din 6 mai 1944, intitulată „Lupta împotriva grupurilor de partizani”, acuzatul Jodl face următoarea precizare: „Măsurile colective împotriva locuitorilor unor sate întregi, inclusiv incendierea acestor sate, trebuie luate exclusiv pe baza ordinelor comandanților de divizii sau ale șefilor SS și ai poliției”.

„VOM NUMI PE ACUZATUL...”

G. Trezind în revistă crimele săvîrșite în timpul războiului de conducătorii Germaniei național-socialiste, ajungem, în sfîrșit, la categoria de crime pe care am denumit-o „crime împotriva condiției existenței umane”.

Nazismul preconizează împărțirea oamenilor în trei categorii principale: categoria adversarilor nazismului sau a persoanelor a căror existență nazii îl consideră incompatibilă cu

În ascensiunea sa, Hitler s-a bucurat și de bunăvoința bătrînului președinte Hindenburg care l-a „uns” cancelar

cerințele ordinii lor neobișnuite, persoane care erau batjocorite în fel și chip și chiar exterminate; persoanele din categoria superioară, diferențiate prin pretinsa puritate a singelui lor sau după alte criterii arbitrarie; în sfîrșit, persoanele din categoria inferioară, care nu merită să fie exterminate și a căror forță vitală trebuie folosită prin înrobirea lor totală, în scopul asigurării bunăstării „stăpînilor”.

În toate țările ocupate, indiferent dacă exista sau nu o putere de stat aparentă, germanii au nesocotit în mod sistematic regulile regimului de ocupație. Ei și-au asumat puterea legislativă și au exercitat conducerea administrativă. În afară de teritoriile anexate, celelalte teritorii ocupate au fost și ele supuse unui regim pe care l-am putea denumi preanexionist.

Lupta nazistilor împotriva condițiilor umane de existență completează tabloul tragic și monstruos al crimelor de război ale Germaniei hitleriste. Germania devenind un simbol al înăbușirii personalității umane, obiectiv pe care doctrina național-socialistă îl urmărea în mod premeditat. Ea a conturat adevăratul caracter al acestor acțiuni de oprimare, ca o realizare metodică a întoarcerii la barbarie.

Acestea sînt crimele săvîrșite de Germania național-socialistă în cursul războiului de agresiune pe care l-a purtat. Popoarele martire alepează la justiția națiunilor civilizate și cheamă înalta instanță să pedepsească imperialismul național-socialist în persoana conducătorilor săi rămași în viață.

Măști ale șefului nazist, a cărui ferocitate nu cunoștea margini, profetizând „noua ordine” de 1000 de ani

Părerile lor despre proces :

Doenitz : — E o mostră de umor tipic american.

Keitel : — Ordinele sînt ordine.

Hess : — Nu-mi amintesc de nimic.

Kaltenbrunner : — Nu mă consider vinovat de nici o crimă de război.

Goering : — Învingătorii vor fi totdeauna judecători, învinșii — totdeauna acuzați.

Crimele de război germane atrag răspunderea tuturor acuzaților, care au condus treburile politice și militare, precum și răspunderea funcționarilor superiori ai Germaniei național-socialiste și a conducătorilor partidului nazist. Aceste crime au fost concepute și pregătite încă înainte de începerea operațiilor militare și au fost săvîrșite încontinuu, între 1939 și 1945.

Cu toate acestea, unii acuzați poartă într-o măsură mult mai mare și mai directă răspunderea pentru ansamblul de acțiuni care intră în competența acuzării franceze, adică pentru crimele săvîrșite în țările ocupate din Apus sau față de cetățenii acestor țări.

Vom numi :

pe acuzatul Goering, împuternicit pentru aplicarea planului de patru ani și președinte al Consiliului de Miniștri pentru apărarea Reichului,

pe acuzatul Ribbentrop, ministru de externe, de care ținea conducerea țărilor ocupate,

pe acuzatul Frick, director al direcției centrale pentru problemele teritoriilor ocupate,

pe acuzatul Funk, ministru al economiei Reichului,

pe acuzatul Keitel, comandantul suprem al trupelor de ocupație,

pe acuzatul Jodl, răspunzător în legătură cu toate faptele pentru care poartă răspundere și Keitel,

pe acuzatul Seyss-Inquart, comisar al Reichului pentru teritoriul ocupat al Olandei, de la 13 mai 1940 pînă la sfîrșitul operațiilor militare.

Vom examina mai amănunțit răspunderea lor și răspunderea altor persoane pentru fiecare secțiune a actului de acuzare, avînd în vedere că enumerarea acțiunilor criminale este departe de a fi completă.

Acuzatul Sauckel poartă principala răspundere pentru munca forțată, sub toate formele ei. Împuternicit pentru problemele forței de muncă, el a recrutat, prin toate mijloacele, un mare număr de muncitori. El este acela care a semnat decretul din 22 august 1942, care a introdus mobilizarea forțată în toate țările ocupate. El a colaborat cu acuzatul Speer, conducătorul organizației Todt și împuternicit principal pentru problemele înarmării al direcției pentru aplicarea planului de patru ani, cu acuzatul Funk, ministru al economiei Reichului, și cu acuzatul Goering, împuternicitul pentru aplicarea planului de patru ani.

În aceeași funcție, acuzatul Goering a participat direct la jaful economic ; treburile arătate că adesea înăvuierea personală a constituit pentru Goering un stimul pentru dezlănțuirea jafului și un rezultat al acestuia.

În calitate de ministru al afacerilor externe, acuzatul Ribbentrop nu s-a dat nici el înapoi de la jafuri. Acuzatul Rosenberg, organizatorul și căpetenia „Einsatzstabului Rosenberg”, este vinovat îndeosebi de sustragerea operelor de artă din țările ocupate.

Răspunderea principală pentru asasinarea ostaticilor o poartă acuzatul Keitel, autorul ordinului din 16 septembrie 1941, acuzatul Jodl, ajutorul său, și acuzatul Goering, cu al cărui asentiment a fost emis acest ordin.

Acuzatul Kaltenbrunner, colaborator al lui Himmler, șeful întregului serviciu de spionaj extern din poliția de securitate, este direct vinovat de metodele monstruoase folosite de Gestapo în toate țările ocupate ; ele constituie

o dezvoltare a metodelor introduse de întemeietorul acestuia, acuzatul Goering.

Acuzatul Kaltenbrunner poartă, de asemenea, răspunderea directă pentru crimele săvârșite în lagărele de concentrare. El a vizitat aceste lagăre, după cum va rezulta din prezentarea probelor în legătură cu lagărul de la Mathausen. Acuzatul Goering știa de experiențele medicale care se făceau asupra deținuților și era de acord cu ele. Acuzatul Sauckel știe, prin toate mijloacele, pe deținuți să muncească pentru nevoile industriei de război germane, adesea în condițiile cele mai inumane.

Sentința dumneavoastră trebuie să intre în istoria dreptului internațional ca un document hotărâtor pentru pregătirea unei adevărate comunități internaționale, care să excludă recurgerea la război și care să pună pentru totdeauna forța în slujba justiției tuturor națiunilor. Această sentință va fi una din pietrele unghiulare ale ordinii mondiale spre care năzuiesc popoarele după chinurile îndurate.

R. A. RUDENKO

acuzatorul principal din partea
Uniunii Sovietice

8 februarie 1946

Domnilor judecători! Încep rechizitoriul meu introductiv, care încheie primele cuvântări ale acuzatorilor principali în procesul de față, pe deplin conștient de marea importanță istorică a acestuia.

Pentru prima oară în istoria omenirii, justiția înlăunește crime de asemenea proporții și cu consecințe atât de grave [...]

O PATURA DE STĂPINI, STRAINI DE ORICE SENTIMENT OMENESC

Eu, în numele Uniunii Sovietice, și stimei mei colegi, acuzatorii principali din partea S.U.A., Angliei și Franței, învinuim pe acuzați de a fi condus, printr-un complot criminal, întreaga mașină civilă și militară germană, trans-

formind aparatul de stat al Germaniei într-un aparat de pregătire și înfăptuire a agresiunii criminale, într-un aparat de exterminare a milioane de oameni nevinovați [...]. Pentru a asigura îndeplinirea planurilor lor criminale, conspiratorii hitleriști Goering, Hess, Rosenberg, Fritzsche, Schirach și ceilalți acuzați au elaborat „teoria rasei superioare”, teorie pătrunsă de ură față de om. Cu ajutorul acestei așa-numite teorii, ei voiau să justifice pretențiile fascismului german de dominație asupra celorlalte popoare, pe care această „teorie” le declara popoare de rasă inferioară [...].

„Noi vrem — spunea Hitler — să selecționăm o pătură de stăpini noi, străini de morală milei, o pătură care va fi conștientă că, pe baza apartenenței ei la rasa superioară, are dreptul să stăpânească ei și va ști să-și instaurze și să-și mențină fără șovăială dominația asupra maselor largi” [...].

„Noi vrem din nou arme — spunea Hitler — și de aceea totul, începând cu abecedarul copilului și terminând cu ultimul ziar, fiecare teatru și fiecare cinematograf, fiecare stilp de afișaj și fiecare panou pentru anunțuri trebuie puse în slujba acestei unice mari misiuni”.

Geografia servea ca mijloc de propagare a ideii importanței „primordiale” a germanilor în lume, a „dreptului” lor la „dominație” asupra celorlalte popoare. Tineretului i se insufla sentimentul superiorității de rasă, al aroganței, al urii față de om, al disprețului și al cruzimii față de alte popoare.

„Ideologia” fascistă germană dădea friu liber celor mai sălbătice și mai josnice instincte. Fasciștii au ridicat la rangul de principiu bunul plac, violența, batjocorirea oamenilor. Ideile de libertate, de cultură și cerințele umanitare au fost declarate de ei ca fiind primejdioase pentru „rasa de stăpini”.

„Eu — spunea Hitler — îi eliberez pe oameni de îngrădirile împovărătoare ale rațiunii, de autointoxicarea murdară și înjositoare cu himerle numite conștiință și morală, precum și de cerințele de libertate și independență personală, de care numai puțini se pot folosi” (H. Rauschning, Glasul distrugerii, 1940, New York, p. 225).

Acuzații Goering, Hess, Ribbentrop, Keitel, Raeder, Rosenberg, Kaltenbrunner, Frank, Frick, Doenitz, Fritzsche și ceilalți acuzați sînt învinuiți de a fi organizat un complot care avea drept scop instaurarea, prin violență, a dominației imperialismului german și introducerea regimului fascist în toate țările din Europa, iar apoi în întreaga lume.

Locul central în acest plan îl ocupa organizarea de războaie agresive și reimpărțirea prin violență a întregului glob. În îndeplinirea acestui plan de cotopire, guvernul hitlerist criminal și marele stat-major german au pregătit și au înfăptuit cotopire Austriei, Cehoslovaciei, Norvegiei, Belgiei, Olandei, Franței, Poloniei, Greciei și Iugoslaviei. Ei au pregătit și au săvârșit o agresiune tihărească împotriva Uniunii Sovietice [...].

PLANURI TILHAREȘTI MINUȚIOS PREGĂTITE

Domnilor judecători! Trec acum la expunerea crimelor săvârșite de agresorii hitleriști împotriva țării mele, împotriva Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste [...].

Pentru confirmarea acestui lucru nu mai este nevoie să ne referim la cartea lui Hitler Mein Kampf și la alte cărți și articole ale căpeteniilor hitleriste, care — după cum se știe — conțineau amenințări directe împotriva U.R.S.S. și precizarea că agresiunea imperialismului german trebuie să se îndrepte spre răsărit, în vederea cuceririi așa-numitului „spațiu vital”.

Această tendință a imperialismului tilhăresc german este exprimată în cunoscuta formulă „Drang nach Osten”.

Pentru a dovedi cele spuse de mine, voi indica documente oficiale ale guvernului hitlerist din care reiese că se poate de limpede că acuzații sînt vinovați de acțiunile criminale ce li se pun în sarcină, prin actul de acuzare din acest proces.

Îngăduiți-mi în primul rînd să mă refer la actul intitulat „Comunicare despre consfățuirea din 23 mai 1939”. După cum se vede din acest act, consfățuirea a avut loc în cabinetul lui Hitler, în noua clădire a cancelariei Reichului, iar înregistrarea stenografică a discuțiilor a fost făcută de locotenent-colonelul Schmundt de la marele stat-major. La consfățuire au participat Hitler, Goering, Raeder, Brauchitsch, Keitel, generalul-feldmaresal Milch, generalul de artilerie Halder și alți reprezentanți ai înaltului comandament german. În stenogramă se spune că tema consfățuirii a fost: „Instrucția asupra situației actuale și a obiectivelor politicii”.

În expunerea făcută la această consfățuire, Hitler a atins în repetate rînduri problema cuceririi de teritorii în răsărit. El a spus:

„[...] Dacă soarta ne va arunca într-un conflict cu Apusul, va fi bine ca la acea dată să stăpînim un spațiu mai întins în răsărit. Și în continuare :

„Pentru noi este vorba de extinderea spațiului vital în răsărit, de asigurarea aprovizionării cu produse alimentare, precum și de rezolvarea problemei balice. În ceea ce privește aprovizionarea cu produse alimentare, putem conta numai pe regiunile slab populate. Alături de fertilitatea solului, buna gospodărire germană va contribui la o creștere de cîteva ori a producției de bunuri alimentare”.

Într-un alt document, cunoscut sub denumirea „Note de proces-verbal luate la consfățuirea fîhrerului cu marii comandanți, din 23 noiembrie 1939”, Hitler sublinia necesitatea de a se rezolva problema luptei pentru petrol, cauciuc și minereuri. Și cu acest prilej, Hitler a formulat în felul următor sarcinile fundamentale :

„[...] Spațiile vitale trebuie adaptate la numărul populației”.

„Este eterna problemă de a crea corelația necesară între numărul germanilor și teritoriile de care dispun, de a le asigura spațiul necesar. Aici nu va ajuta nici un fel de modestie filozofantă. Problema trebuie rezolvată numai cu ajutorul spadei”.

La această consfățuire, Hitler și-a dezvăluit cu toată franchețea planurile de înalțare spre răsărit. Lăudîndu-se cu succesele obținute prin cucerirea Moraviei, Boemiei și Poloniei, el nu și-a mai ascuns intențiile de a continua agresiunea în direcția răsăritului.

„În fond — spunea Hitler — eu nu am reînviat forțele armate pentru ca ele să stea inative. Întodeauna în mine a fost vie hotărîrea de a acționa. Așadar, mai devreme sau mai tîrziu, dorința mea era să rezolv această problemă”.

Guvernul hitlerist nu se simțea cîtuși de puțin stînjinit de existența pactului de neagresiune intervenit la 23 august 1939 între Germania și U.R.S.S. De altfel, acum este îndeobște cunoscută fraza cinică a lui Hitler, prin care se afirmă că tratatele se respectă atîta timp cît ele corespund scopurilor urmărite [...]

Conform declarațiilor acuzatului Keitel, Hitler își precizase intențiile de a ataca U.R.S.S. la sfîrșitul anului 1940. Planul atacului fusese elaborat cu mult înainte, în primăvara anului 1940. În tot cursul verii s-au ținut consfățuirii în legătură cu acest plan. În iulie 1940, la o consfățuire militară care a avut loc la Reichen-

hau a fost discutat planul atacului împotriva Uniunii Sovietice.

Acest lucru este confirmat și de declarațiile acuzatului Jodl, care a arătat, la interogatoriu, că planurile atacului împotriva U.R.S.S. au fost elaborate în mod concret în noiembrie-decembrie 1940 și că în această perioadă el a dat primele directive armatei, flotei maritime și flotei militare aeriene. Prin aceste directive, Jodl înțelege documentul cunoscut sub denumirea „varianta Barbarossa”. Documentul a fost semnat de către Hitler, Jodl și Keitel.

Aceste directive, destinate numai cadrelor superioare de comandă ale armatei germane, conțin un minuțios program de atac prin surprindere împotriva U.R.S.S. Iată ce se spune în acest document :

„Forțele armate germane trebuie să fie pregătite pentru ca, încă înainte de terminarea războiului cu Anglia, să învingă Rusia Sovietică, printr-o operație militară fulgerătoare.

În acest scop, armata va trebui să pună la dispoziție toate formațiile de care dispune, cu singura rezervă că regiunile ocupate trebuie apărate împotriva oricăror surprize”.

PERFIDIA AGRESORILOR

Directiva „varianta Barbarossa” subliniază că „trebuie să se procedeze cu maximum de atenție, pentru ca intenția de a săvîrși atacul să nu fie descoperită”.

În continuare, în această directivă se arată că ordinul de atac împotriva Rusiei Sovietice va fi dat, în caz de nevoie, cu opt săptămîni înainte de începerea operației și că pregătirile care necesită o perioadă de timp mai îndelungată „trebuie începute de pe acum (dacă n-au fost încă începute) și duse la bun sfîrșit pînă la 15 mai 1941 [...]”

În declarațiile pe care le-a scris cu mîna sa în fața organelor anchetatoare ale Uniunii Sovietice, declarații care vor fi prezentate tribunalului, mareșalul Ion Antonescu relatează despre întîlnirile cu Hitler din noiembrie 1940, din ianuarie 1941 și din mai 1941, la care s-au discutat probleme în legătură cu pregătirea războiului împotriva Uniunii Sovietice. La prima convorbire a lui Antonescu cu Hitler, la care au participat Ribbentrop și Schmidt, interpretul personal al lui Hitler, s-au discutat probleme legate direct de agresiunea pregătită de Germania împotriva U.R.S.S. [...] La întrebarea organelor anchetatoare sovietice dacă această primă convorbire dintre Antonescu și Hitler poate fi considerată ca începutul înțelegerii cu germanii în ceea ce privește pregătirea războiului împotriva Uniunii Sovietice, Antonescu a spus: „Răspund afirmativ. Fără îndoială că Hitler a avut în vedere acest lucru la elaborarea planurilor de atac împotriva Uniunii Sovietice”.

La cea de-a doua întîlnire dintre Antonescu și Hitler, care a avut loc în ianuarie 1941 și la care au participat și acuzații Ribbentrop, Keitel și Jodl, Hitler l-a rugat pe Antonescu să permită trecerea prin România a trupelor germane concentrate pe teritoriul Ungariei, pentru ca acestea să poată da ajutor italienilor în războiul împotriva Greciei.

Iată ce spune Antonescu :

„Mi-am exprimat temerea că trecerea trupelor germane prin România ar putea servi drept motiv pentru operații militare din partea Uniunii Sovietice și atunci România s-ar afla într-o situație grea, deoarece armata română nu era mobilizată. La aceasta, Hitler a declarat că va da ordin să fie lăsate în România o parte din trupele germane destinate să participe la operațiile împotriva Greciei.

Hitler a subliniat, de asemenea, că informațiile de care dispune arată că Uniunea Sovietică nu intenționează să lupte împotriva Germaniei sau României.

Satisfăcut de această declarație a lui Hitler, am consimțit ca trupele germane să treacă prin teritoriul român.

General-colonelul Jodi, care participa la această constatare, mi-a făcut o caracterizare a situației strategice a armatei germane, subliniind cu acest prilej necesitatea de a lăsa Grecia din direcția Bulgariei.

Vorbind despre cea de-a treia întâlnire cu Hitler, care a avut loc în mai 1941 la München și la care a participat acuzatul Ribbentrop, Antonescu a declarat următoarele:

„Pornind de la planurile sale militare, Hitler mi-a propus să pun la dispoziție teritoriul României pentru concentrarea trupelor germane și, paralel cu aceasta, să iau parte directă la înlăturarea atacului militar împotriva Uniunii Sovietice” [...]

„PRINZUL ABUNDENT” ÎN VIZIUNEA LUI GOEBBELS

Documentele pe care le vom prezenta tribunaletului vor arăta cu toată evidența că Ungaria a participat la complotul împotriva păcii și la pregătirea războiului de agresiune împotriva Uniunii Sovietice. Ungariei i s-a rezervat un rol bine determinat, și anume acela de a lăsa spatele Armatei Roșii, trecând Carpații în cadrul operațiilor militare împotriva U.R.S.S. [...]

Revenind la așa-numita „variantă Barbarossa”, vreau să mă opresc asupra celor mai importante pasaje din acest document.

„Varianta Barbarossa” este alcătuită din trei părți. În prima parte sînt expuse obiectivele generale ale planului. În partea a doua sînt arătați aliații Germaniei în războiul împotriva Uniunii Sovietice. Partea a treia este consacrată desfășurării operațiilor militare pe uscat, pe apă și în aer. O particularitate caracteristică a acestui document este că, avîndu-se în vedere caracterul său deosebit de secret, el a fost întocmit în numai nouă exemplare, ceea ce corespunde în totul cerinței de a se păstra secret atacul pe care Germania îl pregătea împotriva Uniunii Sovietice [...]

Așa-numita „variantă Barbarossa” era un plan strategic, dar acest plan era completat printr-o serie de instrucțiuni și dispoziții menite să cuprindă întregul complex de măsuri legate de invadarea Uniunii Sovietice [...]

La 22 iunie 1941, violînd în mod perfid pactul de neagresiune dintre U.R.S.S. și Germania, complotiștii hitleristi au atacat teritoriul sovietic fără declarație de război, începînd astfel un război de agresiune împotriva Uniunii Sovietice fără ca aceasta din urmă să le fi dat cel mai mic motiv pentru atacarea ei [...]

Scopurile tilhărești ale războiului început de Germania împotriva U.R.S.S. au fost formulate fără ocol în articolul „Pentru ce?” al faimosului Goebbels, conducătorul propagandei fasciste, publicat în cartea sa *Înlănă de fier* (p. 334—336).

Îată ce scria Goebbels:

„Acesta nu este un război pentru tron și nici pentru altar; este un război pentru griu și pline, pentru un prînz abundent, pentru un dejun și o cină abundente [...], un război pentru materii prime, pentru cauciuc, pentru fier și minereuri”.

La rîndul său, și Goering, într-o cuvîntare rostită la 5 octombrie 1942 la Palatul sporturilor din Berlin, cu prilejul sărbătorii recoltelor și publicată în ziarul „Völkischer Beobachter” din 6 octombrie 1942, exclamă cu o bucurie animalică:

„[...] Să nu uitați că am cucerit de la ruși cele mai bogate regiuni [...] Ouăle, untul și făina există acolo în cantități pe care nici nu vi le puteți imagina [...] Va trebui să ne îngrijim ca toate acestea să fie bine valorificate și prelucrate cum se cuvine pe loc”.

Aceste planuri criminale aveau ca scop în primul rînd jefuirea Uniunii Sovietice, înrobirea și exploatarea poporului sovietic. Aceasta era totodată calea spre instaurarea dominației hitleriste în Europa și în lumea întreagă. Tocmai de aceea, în documentul intitulat „Conducerea războiului pe mare”, document anexat la dosarul procesului și consacrat planului de cîmpire a Africii de Nord, a Gibraltarului, Siriei, Palestinei și Egiptului, guvernul hitlerist pune la realizarea acestui plan în funcție de deznoămintul războiului împotriva Uniunii Sovietice [...]

În bătălii nemevăzute prin proporțiile și înversunarea lor, poporul sovietic a apărut cu dirigenție și bărbăție onoare, libertatea și independența patriei sale și împreună cu armatele națiunilor aliate a izbăvit popoarele iubitoare de libertate din lumea întreagă de primejdia cumplită a înrobirii fasciste [...]

DEPOPULAREA — O SINISTRA MISIUNE A NAZISMULUI

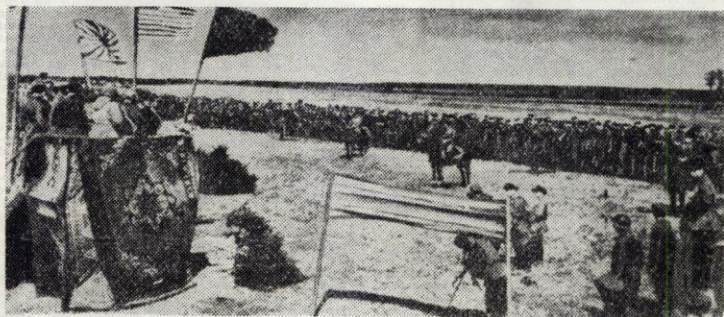
Pregătînd și săvîrșind agresiunea mișelească împotriva popoarelor iubitoare de libertate, Germania fascistă a transformat războiul într-un sistem de banditism militarizat. Ucidearea prizonierilor de război, exterminarea populației pașnice, jefuirea regiunilor ocupate și celelalte crime de război au constituit o parte din programul războiului fulger total pus la cale de hitleristi. Teroarea fascistă a luat proporții deosebite de mari și a fost exercitată cu o deosebită cruzime, în special pe teritoriile vremelnice ocupate ale Uniunii Sovietice.

„Noi trebuie să dezvoltăm tehnica depopulării — îi spunea Hitler lui Rauschning. Dacă mă veți întreba ce înțeleg prin depopulare, vă voi răspunde că am în vedere înlăturarea unor întregi unități rasiale. Aceasta este ceea ce intenționez să fac, aceasta este, în linii generale, misiunea mea”.

Într-un ordin semnat de Keitel, la 12 decembrie 1941, se spunea: „Führerul consideră că aplicarea pedepsei cu închisoare și chiar a pedepsei cu muncă silnică pe viață ar fi apreciată ca un semn de slăbiciune. O înfricoșare eficientă poate fi obținută numai prin pedepse cu moartea sau prin măsuri în urma cărora populația să nu poată afla soarta înfractorului”.

Momente istorice : trupele sovietice și americane se întâlnesc pe malurile Elbei

Aici s-a vorbit deja despre lagărele de la Maidanek și Auschwitz, cu camerele lor de gaze, unde au fost omorâți peste 5 500 000 de oameni nevinovați, cetățeni ai Poloniei, Cehoslovaciei, Uniunii Sovietice, Statelor Unite ale Americii, Marii Britanii, Franței și ai altor țări democratice. Trebuie să mai menționăm lagărele de concentrare de la Smolensk, Stavropol, Harkov, Kiev, Lvov, Poltava, Novgorod, Orel, Rovno, Dnepropetrovsk, Odesa, Kamenet-Podolsk, Gomel, Keret, din regiunea Stalingrad, de la Kaunas, Riga, Mariampol (R.S.S. Lituaniană), Kloka (R.S.S. Estonă) și multe altele, unde hitleriștii au omorât în torturi sute de mii de oameni sovietici din rîndurile populației civile, precum și ostași și comandanți ai Armatei Roșii.

Germanii au efectuat, de asemenea, execuții în masă din rîndul populației sovietice în pădurea Lisenițk, aflată la marginea orașului Lvov, pe drumul spre Tarnopol [...]

Pe baza cercetărilor efectuate de Comisia extraordinară de stat, s-a stabilit că germanii au împușcat în pădurea Lisenițk peste 200 000 de oameni [...]

Una din crimele cele mai îngrozitoare ale complotiștilor hitleriști o constituie exterminarea organizată, în masă, a prizonierilor de război. Au fost stabilite numeroase cazuri de ucidere, torturare și schinguire a acestora. Ei erau torturați cu fierul încins, li se scoateau ochii, li se tăiau minile și picioarele etc. [...]

În lanțul lung al crimelor odioase săvîrșite de ocupanții fasciști germani, trimiterea forțată a cetățenilor pașnici — bărbați, femei, copii — la muncă de sclavi, de iobagi, în Germania, ocupă un loc deosebit [...]

La 7 noiembrie 1941 a avut loc la Berlin o consfătuire secretă, la care Goering a dat subalternilor săi indicații cu privire la folosirea oamenilor sovietici la muncă forțată [...]

La 20 aprilie 1942, Sauckel a trimis strict confidențial organelor guvernamentale și militare programul său special pentru folosirea forței de muncă, față de ce se spune aci :

„Este extrem de necesar ca rezervele de oameni existente în regiunile sovietice ocupate să fie integral folosite.

Pentru a ușura în mod simțitor munca țărâncii germane, care este extrem de ocupată, fîhrerul m-a însărcinat să aduc în Germania,

din regiunile răsăritene, 400 000—500 000 de fete sănătoase și voioase”.

În înfăptuirea planurilor de cotopire și de jaf, hitleriştili distrugeau sistematic oraşe şi sate, nimiceau valori create prin truda multor generaţii, jefuiau populaţia paşnică [...]

În ordinul comandamentului german din 7 octombrie 1941, semnat de acuzatul Jodi, se dispunea ca Leningradul şi Moscova să fie şterse de pe faţa pământului. „Şi în ceea ce priveşte toate celelalte oraşe — se arată în acest ordin — trebuie aplicată regula ca, înainte de a fi ocupate, să fie transformate în ruine, prin tir de artilerie şi bombardamente aeriene. Este inadmisibil să se riste viaţa ostaşului german pentru salvarea oraşelor ruşesti de la distrugere” [...]

„MAPA VERDE” A LUI GOERING

După cum am spus la început, scopul principal al agresiunii dezlănţuite de Germania împotriva Uniunii Sovietice era jefuirea Tării Sovietice, obţinerea resurselor economice necesare Germaniei hitleriste, fără de care ea nu-şi putea realiza planurile agresive imperialiste.

„Mapa verde” a lui Goering era un larg program de jefuire a Uniunii Sovietice, elaborat cu premeditare de către conspiratorii fasciști.

Acest plan prevedea măsurile concrete de jaf: confiscarea bunurilor, organizarea muncii sclavagiste în oraşele şi satele sovietice, desfiinţarea salariilor în întreprinderi, emiteri necontrolate ale unor semne monetare lipsite de acoperire etc. Pentru realizarea acestui plan tilhăresc, s-a prevăzut crearea unui aparat special, cu un „comandament economic” propriu, cu „state-majore economice”, cu „servicii de informaţii”, „inspecţii”, „unităţi militare”, „detaşamente pentru colectarea mijloacelor de producţie”, „detaşamente pentru colectarea materiilor prime”, „agronomi militari”, „ofiţeri agricoli” etc. [...]

La constituirea din 6 august 1942 cu comisarii Reichului şi cu reprezentanţii comandamentului militar, Goering a cerut să se intensifice jefuirea regiunilor ocupate. „Voi aţi fost trimişi acolo — a arătat Goering — nu ca să lucraţi pentru bunăstarea popoarelor ce v-au fost încredinţate, ci pentru a pompa de acolo tot ce este posibil” [...]

Aducând la îndeplinire directivele criminalului guvern hitlerist şi ale criminalului comandamentului suprem militar, armatele germane şi autorităţile de ocupaţie distrugeau şi jefuiau oraşele şi satele sovietice cotoprite, întreprinderi industriale şi colhozuri, monumente de artă, nimiceau, jefuiau şi cărau în Germania atâtea rezerve de materii prime, materiale şi produse finite, valori artistice şi istorice şi practicau jefuirea generală a populaţiei de la oraşe şi sate [...]

Cotroplorii fasciști germani au distrus şi au ars în întregime sau parţial 1.719 oraşe şi peste 70 000 de sate şi comune, au ars şi au distrus peste 6 000 000 de clădiri, lipsind de adăpost circa 25 000 000 de oameni [...]

Paşubele totale cauzate Uniunii Sovietice prin acţiunile criminale ale trupelor hitleriste se ridică la suma de 679 de miliarde de ruble (în preţurile de stat din 1941). [...]

Conspiratorii fasciști au început să săvârşesc crime împotriva umanităţii chiar din momentul creării partidului hitlerist. Aceste crime au luat proporţii uriaşe după venirea hitleriştilor la putere.

Lăgarul de concentrare organizat în 1933 la Buchenwald şi cel organizat în 1934 la Dachau au fost doar palide prototipuri ale lagărelor de la Maidanek, Auschwitz, Slawuta, ale numeroaselor lagăre ale morţii înfiinţate de hi-

teristi pe teritoriul Lituaniei, Bielorusiei şi Ucrainei.

Chiar venirea la putere a hitleriştilor a fost marcată prin numeroase provocări, care au servit drept pretexte pentru săvârşirea unor grave crime împotriva umanităţii [...]

Într-unul din articolele sale din 1933, Goering îşi făcea un merit din faptul că a reorganizat întreaga conducere a Gestapoului, subordonându-şi direct poliţia secretă şi organizând lagăre de concentrare în vederea luptei împotriva adversarilor politici.

„În felul acesta — spunea Goering — au apărut lagărele de concentrare, în care a trebuit să închidem în curând mii de activiști din aparatul partidului comunist şi al partidului social-democrat”.

„INSEMNARILE” LUI MARTIN BORMANN

Printre materialele de care dispune acuzarea sovietică, se află „însemnările” luate de Martin Bormann la o consfăţuire care a avut loc la Hitler în ziua de 2 octombrie 1940, însemnări găsite în arhivele Ministerului Afacerilor Externe al Germaniei, capturate de trupele sovietice la Berlin. Acest document se referă la Polonia ocupată; el va fi prezentat tribunalului. Acum voi cita din el doar câteva directive programatice ale conducerii hitleriste. Consfăţuirea a început cu declaraţia lui Frank că activitatea sa în guvernământul general poate fi considerată ca foarte reuşită. Evreii din Varşovia şi din alte oraşe au fost închişi în ghetouri, iar Cracovia va fi în scurtă vreme complet curăţată de evrei. „Nu trebuie să existe stăpîni polonezi — se spunea mai departe în acel document —, acolo unde vor fi găsiţi, ei trebuie nimiciţi, oricât de crud ar părea acest lucru [...] Toţi intelectuali polonezi trebuie să fie nimiciţi. Aceasta pare o cruzime, dar aşa cere legea vieţii [...] Preţii vor fi plătiţi de noi, şi în schimb vor trebui să propovăduiască ceea ce le vom cere noi. Dacă se va găsi vreun preot care să procedeze altfel, vom fi necruţători cu el. Sarcina preotului este de a avea grijă ca polonezii să rămână înştiţi, de a-î proşti şi îndobitoci. Aceasta este cu totul în interesul nostru [...] Ultimul muncitor german şi ultimul ţăran german trebuie întodeauna să stea, din punct de vedere economic, mai presus de orice polonez” [...]

Extirparea sălbatică a populaţiei evreieşti a avut loc în Ucraina, în Bielorusia, în ţările baltice. În oraşul Riga locuiau înainte de ocupaţia germană circa 80 000 de evrei. La data eliberării oraşului de către Armata Roşie nu mai rămăseseră acolo decât 149 de evrei.

În această expunere introductivă nu este posibilă enumerarea tuturor crimelor săvârşite de acuzatii împotriva umanităţii.

Acuzarea sovietică posedă un vast material documentar care va fi prezentat tribunalului [...]

ÎN NUMELE AMINTIRII SFINTE A MILIOANELOR DE VICTIME

În numele Uniunii Sovietice, acuz pe inculpaţii de săvârşirea crimelor prevăzute în toate punctele articolului 6 al Statutului Tribunalului Militar Internaţional.

Împreună cu acuzatorii principali din partea Statelor Unite ale Americii, Marii Britanii şi Franţei, acuz pe inculpaţii că au pregătit şi săvârşit agresiunea mişcească împotriva popoarelor ţării mele şi a tuturor popoarelor iubitoare de libertate.

Procesul de la NÜRNBERG

Blindatele armatelor Uniunii Sovietice, fara care a dus pe umerii săi povara cea mai grea a războiului și a dat cea mai mare contribuție de sine pentru cucerirea victoriei asupra fascismului, pătrund în Berlin

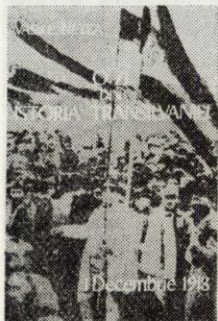
Îi acuz, de asemenea, că, dezlănțuind războiul mondial prin încălcarea principiilor fundamentale ale dreptului internațional și prin nesocotirea tratatelor încheiate de ei, au transformat războiul într-un instrument de exterminare în masă a cetățenilor pașnici, într-un instrument de jaf, teroare și banditism.

Îi acuz de faptul că, proclamându-se în mod absurd reprezentanți ai unei rase de stăpîni, ei au creat pretutindeni, acolo unde și-au instaurat puterea, un regim de arbitrar și de tiranie, bazat pe călcarea în picioare a principiilor umanitare elementare.

Acum, cînd în urma luptei eroice a Armatei Roșii și a armatelor aliate Germania hitleristă a fost înfrîntă și zdrobită, nu avem dreptul să uităm jertfele aduse, nu avem dreptul să lăsăm nepedepsiți pe vinovații și organizatorii acestor crime monstruoase.

În numele amintirii sfînte a milioanele de victime nevinovate ale terorii fasciste, în numele întăririi păcii în lumea întreagă, în numele securității popoarelor în viitor, cerem pedepsirea dreaptă a acuzatilor, pentru toate crimele săvîrșite de ei. Această pedeapsă dreaptă o cere întreaga omenire, o cer vînta și conștiința popoarelor iubitoare de libertate. Să se facă deci dreptate !

O zi memorabilă *

Un nou volum al istoricului Vasile Netea se înscrie în amplă literatură închinată unității Transilvaniei cu România. Lucrarea se centrează pe evenimentele din octombrie-noiembrie 1918, care au condus, în mod nemijlocit, la Marea Adunare de la Alba Iulia, moment culminant al luptei poporului român pentru făurirea statului național unitar, realizat în 1918.

Autorul urmărește mai întâi lupta națională la începutul secolului al XX-lea și în timpul primului război mondial și trece apoi la relatarea evenimentelor direct premergătoare unității. Lucrarea relevă felul în care Transilvania, dintotdeauna locuită de poporul român majoritar, s-a organizat, și politic, ca țară românească, condusă de un consiliu național. Capitolul „Sub steagurile libertății” reprezintă una din contribuțiile noi ale volumului la literatura de specialitate și descrie starea de spirit cu care transilvănenii au întâmpinat printr-o primire triumfală pe frații lor din celelalte regiuni ale României.

D. C. G.

* Vasile Netea, *O zi din istoria Transilvaniei, 1 decembrie 1918*, Editura „Albatros”, 1979.

România de la A la Z *

Nicolae Iorga scria odată: „A călătorii e o nevoie sufletească a oricui”. Și mai adăuga: „Cetiți înainte de pleca!”.

Iată îndemnul care a stat la baza lucrării elaborată de profesorul I. Constantinescu. Rezumind informații geografice, istorice, turistice despre cele mai frecventate locuri de pe harta țării noastre, descriind caracteristicile lor cele mai deosebite, cele 450 de pagini ale cărții răspund la „îndemnul venit din adâncul istoriei” despre care pomeneste Nicolae Iorga.

Pentru cititorii revistei „Magazin Istoric”, lucrarea prezintă un interes deosebit: în descrierea fiecărui oraș sau fiecărei localități sînt cuprinse monumente și locuri care evocă fapte și date — uneori inedite — din istoria patriei.

Pe lângă vestitele și cunoscutele monumente — cititorii ale voleyozilor noștri — sînt descrise și monumente și locuri mai puțin cunoscute. Multă lume nu știe, de exemplu, că în comuna Avram Iancu (județul Alba) casa în care s-a născut „Craiușul Munților” s-a păstrat întreagă și este amenajată ca muzeu memorial, așteptîndu-și vizitatorii. Puțini s-au abătut, călătorind prin județul Argeș, în comuna Corbi să citească numele gravate în piatră: Basarab Volevod, Neagoe Volevod, Radu de la Afumați, Ruxandra Doamna, doamna Despina, din pomenicul schitului rupestu datînd din secolul al XIV-lea. Ne-ar scăpa, poate, la o pîimbare în Piatra Neamț casele-monumente, printre care „Casa Paharnicului” (str. Paharnicului nr. 2), Hanul de la Valea Viei (str. Ștefan cel Mare nr. 23) și „Casa doamnei Elena Cuza”, născută Rosetti, în care soția domnitorului unirii și-a dus existența ei modestă pînă la sfîrșitul vieții: clădirea se află tot pe str. Ștefan cel Mare.

G. V.

* I. Constantinescu, *Dictionar turistic*, Editura „Stadiu”, 1979.

Civilizația franceză *

Cunoscutele istorici francezi Georges Duby și Robert Mandron oferă o interesantă sinteză a istoriei civilizației franceze, acoperind al doilea mileniu al erei noastre (din preajma anului 1000 pînă astăzi).

Lucrarea se încadrează în acea concepție a noli istoriografii, potrivit căreia istoria unei societăți sau a unui popor trebuie tratată în mod „global”. Cu alte cuvinte, o atare istorie „globală” trebuie să cuprindă toate aspectele vieții societății într-o perioadă dată. Volumul întîi al lucrării are ca limite cronologice sfîrșitul mileniului întîi — mijlocul secolului al XVII-lea, iar cel de-al doilea, mijlocul secolului al XVII-lea — perioada istorică actuală.

Autorii prezintă o multitudine de aspecte ale societății franceze, din care semnalăm: liniile mari ale dezvoltării politice; istoria socială (evoluția demografică, cu principalii factori care o determină, istoria claselor și a categoriilor sociale, istoria moravurilor și a mentalităților, istoria marilor conflicte sociale); istoria economică, cu sectoarele ei de manifestare (agricultură, meșteșuguri, industrie, comerț, căi de comunicație, circulație monetară); istoria culturii și a gândirii, cu preocupări speciale pentru evoluția concepțiilor filozofice și politice; istoria artei, cu multiplele ei manifestări, de la producțiile artistice postcarolingiene pînă la cinematografia contemporană; în sfîrșit, istoria științei și a tehnicii.

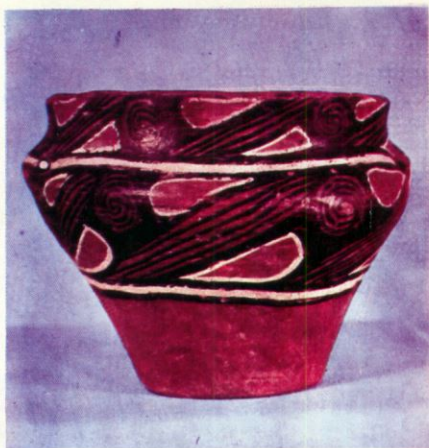
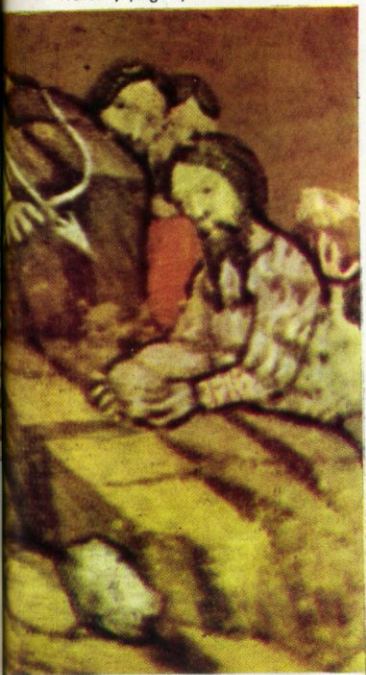
S. C.

* Georges Duby, Robert Mandron, *Histoire de la civilisation française*, tome I-II, Librairie „Armand Colin”, Paris, 1969.

„Ivan cel Groaznic și fiul său, Ivan”, tablou de I. E. Repin. Galeria Tre-
tiakov. (**Falsul Dimitrie și Boris Godunov**, pag. 52)

3. Detaliu al miniaturii din pagina alăturată: să fie oare acesta marele voievod? (Există un portret al lui Basarab întemeietorul ?, pag. 9)

4. Vas cu decor policrom...

5. ...și fructieră cu decor policrom.
(Splendori și enigme ale Culturii Cucuteni, pag. 2)

„Sculați, voi oropsiți...”, tablou de
Anastase Anastasiu. (Scrisori către un
prieten, pag. 42)

File din cronica rezistenței antifasciste

МАНИФЕСТЪ

Към българския народ

Българи и българи.

Войната свършва. България е поставена на повеленията съюзническия фронт. Тя е изоллирана и рискува да изгуби независимостта си. Не пренебрежете конференциите на нашата Освободителна. Превителството приличава на откъс, който е излязъл от живота. Сега е време да обавим нещата си. Неутралитетът ни отнема да оповестим неговите важности. Св. Съюз, който е официално издържан. То издържа не само в своите политически правническия пладост и тактика, а се стреми да бъде под мислене на събитията.

Превителството продължава и силата на своята политика. Това е единственото средство за една спасителна народна политика. Като последните пролези, е единствената сила, която срещу нещата. Ова е единствената сила, която е единствената сила, която е единствената сила.

Превителството трябва да си върши. То няма авторитета да отхвърли интелигентна България в преговорите за мир и мир. Мисловата пометателна строена на власт е излязла от страната. То не се ползва с авторитета на българския народ. В днешните тежки моменти, слабостта на нашето отечество може да бъде отблъсната само от **едно единствено на отечествения фронт.**

Manifest editat în 1943 de Frontul Patriei

**„Acela care cade
în lupta
pentru libertate
nu moare”**

STELIAN POPESCU

„Am onoarea să vă aduc la cunoștință...”
„Vă informez că...” „Aflu că de citeva zile...”
Răsfoim citeva documente aflate în
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe. Ele

au fost întocmite de diplomați români aflați
în Bulgaria în perioada celui de-al doilea
război mondial și reflectă, în felul lor,
ecourile luptei eroice desfășurate de patrio-

ții bulgari împotriva fascismului. Desigur, informațiile transmise de diplomații respectivi nu fac o analiză aprofundată a evenimentelor și mai ales a cauzelor lor reale. Dar ele conțin numeroase știri despre mijloacele și metodele de luptă folosite de mișcarea de rezistență antifascistă din țara vecină.

„...Pe lungimea de undă de 41,42...”

Împotriva politicii antipopulare și antinaționale a regimului monarho-fascist, care aderase la pactul tripartit, germano-italo-japonez, s-au ridicat, în întreaga țară, mase largi de la orașe și sate, în frunte cu comuniștii. Partidul Muncitoresc Bulgar a condamnat războiul hitlerist antisovietic, arătând că numai pacea și prietenia cu Uniunea Sovietică pot salva independența națională a Bulgariei. Principalele centre ale mișcării de rezistență din țara vecină, așa cum reiese și din rapoartele diplomaților români, erau: Sofia, Varna, Ruse (Rusciuk), Plovdiv, Kazanlik, Stara Zagora.

La 24 decembrie 1940, o informare de la ministrul României la Sofia, Eugen Filotti, către Ion Antonescu, menționa: „Am oțără să vă aduc la cunoștință că în Sofia continuă să fie răspindite manifeste clandestine comuniste în care se preconizează încheierea unui pact de asistență mutuală cu Sovietele”.

Amploarea acestor acțiuni poate fi apreciată și din faptul că foarte mulți cetățeni de diverse categorii sociale și-au pus semnăturile lor pe numeroase rezoluții adresate guvernului, prin care se cerea încheierea imediată a tratatului de alianță cu U.R.S.S.

La 18 mai 1941, consulul general din Varna îl informa pe ministrul român la Sofia că autoritățile din Varna au descoperit și arestat grupuri de comuniști care se ocupau de mai multă vreme cu lansarea de manifeste și că printre ei se aflau, în afară de muncitori din Varna, și studenți; la rîndul său, ministrul îi scria lui I. Antonescu: „Propaganda comunistă este înlesnită în acest mediu favorabil și de Liga bulgaro-sovietică, care pune la dispoziția publicului bulgar, într-un spațios apartament, diferite ziare și scrieri comuniste”.

Cu trei zile înainte de invazia hitleristă în Uniunea Sovietică, adică la 19 iunie 1941, însărcinatul cu afaceri militare al României la Sofia, Dragoș Cotlarciuc, informa,

printr-o telegramă, despre diversele mijloace de propagandă folosite de comuniștii bulgari: „Aflu că de cîteva zile un post clandestin bulgar emite în fiecare seară, la ora 22,15, pe lungimea de undă de 41,42, știri și apeluri contra Germaniei, contra suveranului bulgar și contra guvernului bulgar. Postul se anunță cu cuvintele: «Aici postul de radio Bulgaria liberă și independentă» și are nuanță comunistă”.

Internații din insula Samotrake

Același Dragoș Cotlarciuc, într-o nouă telegramă adresată dictatorului român, la 9 iulie 1941, arăta: „După începerea ostilităților contra Rusiei au fost arestați, în Bulgaria, o serie de comuniști din regiunile industriale Plovdiv, Kazanlik, Stara Zagora, Șumen și mai ales Varna, care este socotită bastionul comunismului în Bulgaria”. La 22 iulie, D. Cotlarciuc arăta: „Consulatul nostru general din Rusciuk îmi raportează că în noaptea de 17 spre 18 a.c. s-ar fi auzit în cartierul lucrătorilor un puternic schimb de focuri de armă. Oficial nu s-a dat nici o relatare. Se pare că comuniștii ar fi încercat să comită unele acte de sabotaj la fabrici și să taie cablurile telefonice germane”.

Înmulțirea actelor de sabotaj organizate de comuniști a fost consemnată și în raportul trimis de George Caranfil (inlocuitorul lui E. Filotti) lui Mihai Antonescu la 25 august 1941. După ce dă informații în legătură cu actele de sabotaj comise în noaptea de 22 spre 23 august pe rețeaua căilor ferate bulgare Plevna-Sofia, pe cea din defileul Iskerului și între stațiile Eliseiina-Svoghe, Rusciuk-Orehovița, raportul arăta: „În gara Varna au fost aruncate în aer 6 vagoane-cisterne. Asupra acestor accidente se păstrează cea mai desăvîrșită discreție. Dar nu atît detaliile acestor acte de sabotaj interesează, cit faptul în sine, că în aceeași noapte s-au petrecut, în diferite puncte de pe întreg teritoriul bulgar, atentate puse la cale, fără îndoială, de elementele bolșevice din Bulgaria. Ulterior am aflat în mod sigur că în aceeași noapte s-au tras focuri de armă dintr-o pădure din marginea Sofiei contra unor marinari germani care treceau pe șosea. În ziua de 22 august au fost răspindite la Sofia în mii de exemplare niște manifeste cu textul

Lupta cu arma în mână era singura cale ce ducea spre victorie (soldați din brigada „Vasili Kolarov” — august 1944)

următor: «Afară cu soldații germani, nimic pentru germani. Nu ajutați armatele germane». De asemenea, aceleași lozinci s-au scris cu cretă roșie și pe unele case din Sofia».

În continuarea raportului erau menționate și acțiunile de sabotaj efectuate în noaptea de 23 spre 24 august în stația Belozen (lingă Plovdiv), la fabrica de cherestea a societății „Ela”, la cazarma Regimentului 1 cavalerie din Sofia, unde au ars 30.000 kg de fin, la fabrica de tutun „Arav” din Sofia etc. „Amplourea acestor acte de sabotaj pare să aibă scopul ca să dezorganizeze viața economică, să producă greutăți Germaniei, să aducă o și mai mare confuzie în spirite și poate chiar să verifice posibilitățile practice ale organizațiilor de care dispun comuniștii în vederea unor acțiuni de mare amploare” — conchidea raportul.

Numeroasele acțiuni antifasciste organizate în anul 1941, actele de sabotaj, diversele forme sub care se manifesta rezistența poporului bulgar pot fi surprinse și din cuprinsul altor telegrame sau rapoarte ale trimișilor români la Sofia și în

alte orașe bulgare. În două telegrame (din 4 și 10 septembrie 1941), adresate lui Mihai Antonescu, se enumerau actele de sabotaj din regiunea Vlădaia (la nord-vest de Sofia), din cauza cărora linia ferată Sofia-Dragonov devenise impracticabilă, precum și acțiunile hotărâte ale comuniștilor din Varna. Din telegrame rezultă că, pentru activitatea lor antifascistă, o parte dintre revoluționari fuseseră internați în insula Samotrake, unde „s-ar fi organizat un lagăr pentru comuniști”.

Sub steagul Frontului Patriei

1942, anul creării Frontului Patriei, a fost un an al intensificării diverselor acțiuni antifasciste organizate de comuniștii bulgari. Într-o copie după un raport diplomatic, trimis în ziua de 24 ianuarie 1942, se sublinia: „Cercurile conștiente de aici [Varna] își dau seama și nu se feresc să recunoască «rătăcirea» în care se află poporul bulgar. Directorii de fabrici, de bănci [...], cu care am putut sta de vorbă, sînt unanim în a recunoaște că 80% dintre lucrători, muncitori, funcționari și, ceea ce este mai grav,

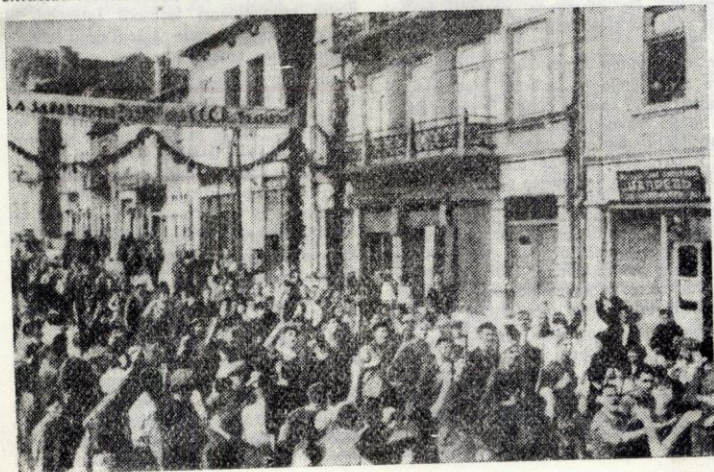
Convingerea populației de la sate

dintre dascălii școlilor primare, secundare și chiar de la Academia de comerț de aici sînt comuniști iremediabili. Toți aceștia cred fără ezitare în victoria finală a bolșevicilor”.

Într-o notă din 26 februarie 1942 a consulului general din Rusciuk se menționa că „în noaptea de 25 spre 26 februarie a.c. a fost răspîdită prin curțile și străzile orașului Rusciuk o proclamație comunistă care conține: „...Afară germanii! Ei aduc scumpirea vieții, speculă și teroare. Jos războiul contra Rusiei și aliaților ei! Nici un fel de mobilizare a poporului bulgar”. Manifestul original, expediat Ministerului Afacerilor Străine din București, se intitula: „Toți la luptă pentru distrugerea planului infernal al guvernului antinațional!”

Referindu-se la acțiunile comuniste din Rusciuk, în raportul din 14 iunie 1942, vice-consulul Nicolae Ionescu arăta: „Mișcarea comunistă din Rusciuk și din împrejurimi nu poate fi tratată separat de mișcarea din întreaga Bulgarie. Este, desigur, în strînsă legătură cu mișcarea centrală și nu poate fi urmărită decît ca o anexă a acesteia, supusă acelorași fluctuații”.

Populația din Tirnovo întîmpină cu entuziasm o unitate de partizani

La începutul anului 1943 se constata o creștere impetuoasă a mișcării de partizani, ca și a rezistenței în general. Victoriile armatelor sovietice, care duceau greul războiului antihitlerist și aplicau lovitură tot mai nimicitoare Wehrmachtului, erau de natură să încurajeze și mai mult rezistența popoarelor contra dominației fasciste. Într-un raport al Consulatului României din Varna, purtând data de 28 februarie 1943, se menționa: „În luna februarie s-au petrecut în Bulgaria câteva fapte caracteristice, care ne fac să urmărim cu mai multă încordare evoluția ulterioară a situației interne din această țară (asasinarea generalului Lukov și a altor persoane din Sofia, asasinarea a trei agenți de poliție). Informații din sursă oficioasă arată că mișcarea comunistă s-a întărit în ultimul timp prin elemente sosite din interiorul Bulgariei și că, încurajată de succesele sovietice de pe front și de carența autorităților, așteaptă momentul favorabil spre a trece la acțiune”. În același raport se arată: „Alte indicii îmi mai arată că sate înstărite din împrejurimi sînt în parte comunizate”.

În anul 1943, Comitetul Național al Frontului Patriei, care a reunit în rîndurile sale, alături de reprezentanții Partidului Muncitoresc Bulgar, și alte forțe democratice, era menționat în foarte multe din materialele diplomatice expediate la București.

„Propaganda comunistă în Bulgaria — sublinia un raport din 21 aprilie 1943 — a început să se folosească și de tactica «Frontului popular». Astfel, se încearcă de către comuniști gruparea tuturor persoanelor care au tendințe democratice într-un așa-zis «Frontul Patriei», menit să salveze independența Bulgariei. Cum nici din denuțirea și nici prin conținutul manifestului

acestei grupări nu reies (sic!) adevăratele tendințe, cred că va atrage în sinul ei pe mulți nemulțumiți, chiar neavînd sentimente comuniste...” În același raport era anexat și un extras din ziarul „Frontului Patriei”, avînd drept moto cuvintele marelui revoluționar Hristo Botev: „Acela care cade în lupta pentru libertate nu moare”, iar ca titlu: „Toate celelalte drumuri merg spre catastrofă”, încheindu-se cu chemarea: „La luptă pentru unirea tuturor forțelor democratice sub steagul Frontului Patriei!”

Intensificarea activității comuniste prin centralizarea acțiunilor tuturor forțelor patriotice în Frontul Patriei face subiectul unui raport din 8 mai 1943 trimis de la Legația României din Sofia: „După cite mi se spun, acțiunea comunistă în Bulgaria ar fi devenit mult mai violentă în ultimele zile... propaganda subversivă a așa-zisului «Front al Patriei» luînd proporții mult mai mari decît în trecut”. Raportul enumera apoi toate acțiunile antifasciste din regiunile Gabrovo, Kazanlik, Haskovo etc.

Dacă autoritățile fasciste din România au urmărit cu îngrijorare evenimentele din țara vecină, amplasarea pe care o lua mișcarea împotriva fasciștilor, organizată și condusă de Partidul Muncitoresc Bulgar, în schimb ele au fost privite cu multă simpatie, solidaritate și încredere de către masele largi ale poporului nostru, de forțele care conduceau lupta antifascistă în România. „Poporul bulgar — scria ziarul „Scinteia” din 5 octombrie 1944 — a dus o luptă hotărîtă împotriva dușmanilor săi fasciști interni și externi. Greve, acte de sabotaj, lupte de partizani s-au dezvoltat pe o scară din ce în ce mai mare; cu toată teroarea dezlănțuită, cu toate lagărele, cu toate condamnările la moarte... fasciștii bulgari nu au putut opri lupta aceasta”.

Scarlat Callimachi

**București,
1907**

Anul marilor răscoale țărănești. Aveam atunci 11 ani. Îmi aduc aminte, ca prin vis, de fețele îngrijorate ale proprietarilor de moșii și ale oamenilor poliției, care veneau pe la tatăl meu; de frinturi de convorbiri care pomeneau de răscoala țăranilor și de chipul frumos, cu ochi vișători, al tatălui meu. El nu trăda nici teamă și nici dușmănie.

Nu mi-l puteam închipui pe acești țărani în straie zdrențuite, desculți și cu veșnicul „săru' mîna, coane” în gură, în ipostaza unor răzvrățiți cu coase, furci și to-

Scarlat Callimachi, strănepotul domnitorului Moldovei, care a dat țării în secolul al XIX-lea codul cu același nume, s-a născut la 20 septembrie 1896 în București, într-o casă de pe strada Bătiștei. Școala primară și liceul le-a urmat în Capitală, iar studiile universitare și le-a făcut la Paris, unde a absolvit Facultatea de drept.

Încă din tinerețe, Scarlat Callimachi a renunțat la privilegiile pe care originea princiară i le asigura, acceptînd dezmoștenirea, anatema familială și persecuțiile regimului burghez, înrolîndu-se în frontul mulțimii luptătoare. Desprinzîndu-se de clasa din care făcea parte, el a îmbrățișat cu hotărîre și curaj idealurile asupriților. În anul 1932 a intrat în rândurile Partidului Comunist Român și a făcut parte din conducerea organizațiilor de masă legale create și îndrumate de partid: Comitetul național antifascist, „Amicii U.R.S.S.” și Blocul democratic.

„Prințul roșu”, cum a fost numit cu vizibilă adversitate de presa burgheză reacționară, a activat împotriva pericolului fascismului și a expansiunii Germaniei hitleriste, pentru făurirea Frontului popular antifascist, în scopul apărării drepturilor și libertăților democratice, a independenței și suveranității naționale. La 13 noiembrie 1934, Scarlat Callimachi, împreună cu profesorul universitar Petre Constantinescu-Iași și Mihail Roller (din partea Comi-

Scrisori

poare în mișni, porniți de la un capăt la altul al țării, dînd foc conacelor boieresti și băgînd spaima în stăpîniți nemiloși sau în arendași hapsîni. Eu i-am iubit instinctiv, din cea mai fragedă copilărie, pe acești oameni ai satelor, cu fețele de culoarea ruginii, cu mîinile grele și pielea aspră, cu picioarele negre de glod sau înfășurate în obiele murdare și virite în opinci, pe acești robi care locuiau în căsuțe joase și în bordeiele acoperite cu paie sau stuf, cu garduri strimbe și cu ogrăzi triste, fără o floare.

Bunica mea, Zenaida Callimachi, locuia în frumosul palat de la Stîncesti, zidit de vornicul Alecu Callimah pe o străveche proprietate a neamului, Calmășul-Callimachi. Furtuna răscoalei a ocolit sa-

tetului național antifascist), Constantin Popovici, Ștefan Voitec și Ilie Dumitru (din partea Partidului socialist unitar), A. Lepădatu și Nae Alexe (din partea Ligii muncii) s-au prezentat la Ministerul de Interne pentru a protesta împotriva suspendării unor ziare democratice și a maltratării la Poliția Capitalei a unui grup de membri din conducerea Comitetului național antifascist din România, cerind „încetarea tuturor abuzurilor”. La 6 decembrie 1935, Callimachi, în calitate de vicepreședinte al Blocului democratic, și-a pus semnătura pe acordul de la Tebea, încheiat între Blocul democratic, organizația Frontul plugarilor și Partidul socialist (Popovici), acord la care a aderat ulterior și Frontul studențesc democratic.

Dînd glas simțămintelor sale internaționaliste, și-a exprimat în repetate rânduri simpatia față de Uniunea Sovietică, și-a manifestat solidaritatea cu lupta antifascistă a popoarelor din alte țări. În octombrie 1935, împreună cu P. Constantinescu-Iași și A. Mărculescu, S. Callimachi s-a prezentat trimisului Etiopiei, Marcos Berhane, sosit în vizită la București de la Ankara și i-a transmis „salutul și simpatia pentru poporul etiopian, invadat de barbaria fascistă”. A participat, ca delegat, la Congresul internațional împotriva rasismului din 10-12 septembrie 1937, ținut la Paris, și la Conferința mondială pentru apărarea păcii și demo-

cratiei, organizată la 13-14 mai 1939, în capitala Franței.

Publicist talentat, a fondat ziarele „Clopotul”, „Soarele”, „Valul”, „Torța”, „Horia” și „Glasul nostru”. De-a lungul întregii sale activități a manifestat o atenție deosebită față de istorie. În concepția lui Callimachi, „istoria este, fără îndoială, unul din bunurile cele mai prețioase ale maselor muncitoare din orașe și de la sate”. Dintre lucrările publicate menționăm: *Un nou izvor istoric privitor la Ioan Vodă cel Cumplit*, Iași, 1931; *Despre locul de băștină al neamului Calmășul-Callimachi*, Botoșani, 1934; *Trecutul norodului românesc în lumina adevărului*, Botoșani, 1935; *Despre răscoala lui Tădor Vladimirescu*, București, 1937; *Din cărți vechi: Pagini privitoare la istoria românilor*, București, 1946; *Pagini inedite despre Moldova. Însemnările unui călător străin din întâia parte a veacului al XIX-lea*, București, 1947; *Dimetrie Cantemir — viață și opera în imagini* (în colaborare cu Vladimir Block și Elena Georgescu-Ionescu), București, 1963.

La cei aproape 75 de ani, Șcarlat Callimachi își simte inima tină. Masa de lucru își scrie în prezent amintirile. Șcarlat Callimachi a răspuns solicitării noastre, încredințându-ne câteva pagini inedite din memorialistica sa.

ION BABICI
doctor în istorie

către un prieten (1)

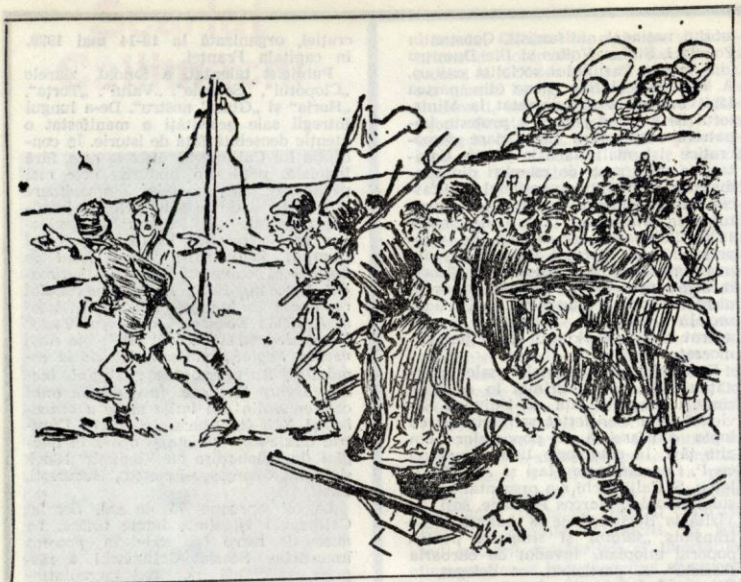
tul Stințești, căci chiar țărani localnici au fost paznicii buncii mele, femeie dreptcredincioasă, blindă și apărătoare a celor nedreptățiți de oameni sau de soartă. Nici un conac, nici un hambar, plin de cereale sau gol, de pe moșile părinților mei n-a fost ars de țărani. O dovadă că ei știau să despartă pe stăpînii omenoși de cei cu inimă de fiară.

În acele zile de dreptă răsccoală, într-o noapte am tras o mare spaimă. Ațipisem, fără îndoială, nu de mult. Un zgomot straniu venea din stradă. Un cîntec pe care nu-l cunoșteam și urale. Am coborît repede din pat, mi-am lipit fața înfierbințată de geam și am privit în semiîntunericul străzii. În fața gardului înalt de fier al casei, zeci de oameni, ale căror chi-

puri nu le puteam desluși, cîntau, jucau hore și strigau „ura”.

A doua zi am aflat că oamenii care cîntaseră noaptea în fața casei erau studenți, care veniseră să mulțumească tatălui meu pentru sprijinul loial pe care-l dăduse profesorului Nicolae Iorga, urmărit pentru activitatea sa. Cîntecul acela, am aflat mai apoi, era „Deșteaptă-te, române!”...

Eram încă un copil stăpînit de iluzii, de visele năstrușnice ale copilăriei. 11 ani!... Trecuseră doar cîteva palme de timp de cînd mă născusem. Răscoala fusese înecată în singe nevinovat. Eu o uitasem repede, căci nu văzusem cu ochii mei toate grozăviile care se petrecuseră. Și copiii uită repede!

„...în ipostaza unor răzvrățiți cu coase, furci și topoare în mâini, porniți de la un capăt la altul al țării...”
(Desen apărut în „Dimineața” din 10 martie 1907)

Petrograd, 1918, 1 Mai

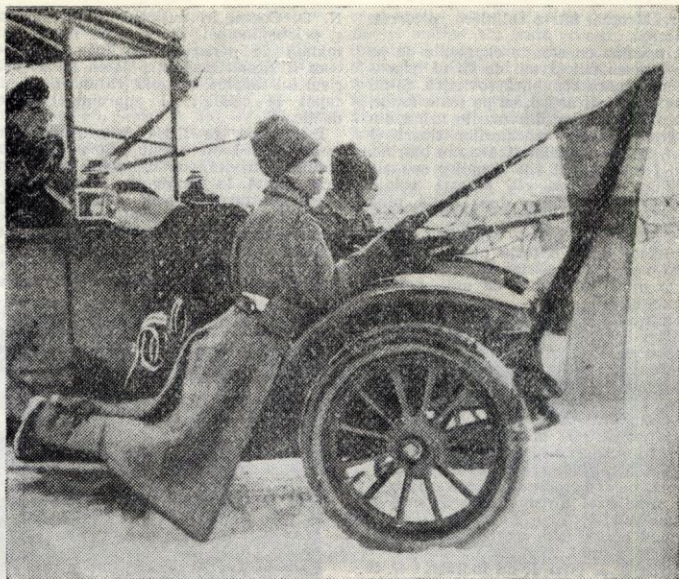
Într-o zi nu prea luminoasă, după câte îmi amintesc, și nici prea caldă. Ieșisem în oraș, la fel ca și în alte zile, să mă plimb și să mă îmbat de frumusețea arhitectonică a palatelor și a bisericilor, să privesc, iarăși și iarăși, liniile armonioase ale piețelor din centrul orașului și să urmăresc viața lui atât de frământată pe atunci.

Neva își purta apele ei cenușii, cu lichării albastre, într-o tăcere desăvârșită. Fosta închisoare Petropavlovsk își profila zidurile înnegrite de fum și roase de vreme pe cerul care se trudea să se lumineze. Vasul „Aurora” de-abia se legăna și pe unul din catargele lui flutura un steag mare roșu.

Doar câțiva trecători grăbiți pe străzile lăturalnice și prin piața cea mare, unde se

înălță catedrala Sf. Isaac, în fața căreia străjuiește minunatul monument al lui Petru I, ziditorul marelui capitale. Cu cât mă apropiam mai mult de Nevski Prospekt, cu atât orașul își schimba înfățișarea. Steaguri roșii, mari și mici, împodobeau intrările clădirilor monumentale, balcoane și ferestre. Grupuri de bărbați și femei se îndreptau grăbite undeva. Pe fețele tuturor se citea aceeași hotărâre dirză și aceeași ură, același dispreț pentru toți dușmanii tinerei republici sovietice. Orice cetățean, care trăise în mijlocul marilor frământări și lupte ale Revoluției din Octombrie, nu putea să nu deosebească, chiar dintr-o scurtă privire, pe cel care era un partizan al Marii Revoluții de cel care era un dușman neîmpăcat al ei. Lupta pe viață și pe moarte, bucuriile, dezamăgirile, lipsurile împărțite în comun plămădiseră o atît de adîncă legătură între muncitorii, soldații, marinarii și țărani revoluției încît — putem spune — creaseră un tip de om nou, deosebit atît prin înfățișarea lui cît și prin felul său de a se purta.

Ajuns pe Nevski Prospekt, m-am oprit și am privit în toate părțile. Acest bulevard nu avea înfățișarea lui de toate zilele. Sutele de steaguri roșii păreau tot atîtea limbi de foc care ardeau de la un capăt la celălalt al lui. În depărtare se auzea, din cînd în cînd, tîcînitul unor mitra-

liere și focuri răzlețe de armă. Revoluția mergea înainte, pas cu pas, strivind fără milă pe toți cei care i se împotriveau.

Mă aflu în fața unui debit de tutun. Am intrat să-mi cumpăr câteva țigări: pe cind plăteam, s-a oprit în fața prăvăliei un automobil Rolls-Royce din care au coborât doi marinari. Fără îndoială, acest frumos automobil — construit special pentru lorzi și milionari — fusese, înainte de Marea Revoluție din Octombrie, proprietatea vreunui mare duce sau cneaz putred de bogat. Marinarii au intrat vorbind și rîzind în tutungerie. Erau doi flăcăi înalți, voinici, frumoși; ochii lor albaștri oglindeau o bucurie neîțărmată, inteligentă, un dor nespus de viață și de dragoste. Părul lor era castaniu deschis, pielea feței arămie, buzele roșii și dinții strălucitori. În ochii celor doi marinari ai flotei balactice se oglindea parcă strălucirea vijelioasă a noii lumi care se născuse.

Am ieșit din debitul de tutun și am pornit pe Nevski Prospekt, fără să am vreo țintă bine hotărâtă. Voiam să mai văd și alte aspecte ale orașului. Nu era, doar, ziua de 1 Mai, sărbătoarea muncii?!

Și cum mergeam așa, urmărind tot soiul de gânduri și de imagini, am zărit în depărtare un puhoi de oameni. Se apropia tot mai mult de mine. Se auzeau parcă și cîntece, și strigăte pornite din mii de piep-

„...acești oameni au îndrăznit și au învins în chip glorios“ (soldați roșii pe străzile Petrogradului, în zilele revoluției)

turi. Mulțimea părea un șir nesfârșit de valuri purtate de un vînt năprasnic. Puhoiul de oameni nu mai era decît la cîțiva pași de mine. M-am dat deoparte, rezemîndu-mă ușor cu spatele de zidul unei case cu mai multe caturi. În primele rînduri mergea un grup de muncitori și marinari înalți, drepti ca niște brazi, vînjoși, purtînd steaguri și placarde cu tot felul de lozinci; urmau, apoi, alți muncitori, soldați, femei bătrîne și tinere, unele chiar cu copii în brațe. Oamenii nu mergeau aliniați, se îngrămădeau unii în ceilalți. Toți vorbeau deodată și tare, în-cît zgomotul glasurilor părea vuietul unei mări îndepărtate. Din cînd în cînd răsuna plînsul strident al unui copil sau risul zgomotos al unui bărbat. Treceau mii și mii de oameni și coloana tot nu se sfîrșea cît vedeai cu ochii. Atunci am văzut, pentru înfrîia oară, și un detașament de femei în uniforme soldățești, cu cizme, la briu cu centiron de piele galbenă, de care atîrna un toc în care se afla un re-

volver. Mergea într-o aliniere perfectă, în tăcere...

Am urmărit cu atenție expresiile de pe fețele acestor mii și mii de fii ai popoarelor din tinăra republică sovietică. Și-mi amintese, încă și astăzi, că pe toate fețele, fie ale muncitorilor din marile uzine din Petrograd, fie ale marinarilor tineri și mindri, fie ale femeilor tinere sau bătrâne, fie pe fețele arămii ale țăranilor sau ale soldaților, se putea citi aceeași voință de nezdruccinat de a duce lupta până la capăt și de a apăra, chiar cu cele mai grele jertfe, prima republică socialistă. Luase ființă o forță nouă, care întorsese o pagină în cartea mare a istoriei, o forță nouă, nebanuită de unii, neînțeleasă de alții.

Și, într-adevăr, cum puteau bănui militariști și bogătașii din țările imperialiste că acești oameni vor schimba, începând din octombrie 1917, toată rânduiala politică, socială și economică a unei mari părți a lumii? Cum puteau să creadă lordul englez sau businessmanul american, burghezul francez sau militaristul prusac că acești oameni, greu încercați de lipsuri și suferințe fizice, vor reuși să învingă și să doboare, pentru totdeauna, autocrația și jugul secular al țarismului și al slugilor devotate lui?

Privind aceste fețe, aceste trupuri prost îmbrăcate, n-am înțeles nici eu atunci — o mărturisesc — cum de-au îndrăznit să se măsoare, în forță, cu marea mașină militaristă a imperialismului mondial. Și, totuși, acești oameni, care s-au perindat în fața ochilor mei pe Nevski Prospekt, au îndrăznit și au învins în chip glorios.

Deodată, ca o explozie puternică, un cîntec, izvorit din mii de piepturi, a cutremurat văzduhul: INTERNAȚIONALA.

Și atunci am văzut ceva care m-a uluit. Această mulțime, dezordonată în mișcarea ei, s-a aliniat ca la comandă, a ridicat, ca un singur om, capul în sus, ca pentru a scruta viitorul.

București, 1923 — 1924

Cu înecutul am început să pătrund în lumea scriitorilor, a ziaristilor, a pictorilor și a bătăliilor politice.

Voi aminti pe unul dintre cei care au lăsat urme adânci în viața mea: N. D. Cocea.

Era în 1924 (așa mi se pare), în casa fostă „Frascatti”, unde se află astăzi Teatrul de estradă „C. Tănase”. Parcă ar fi fost ieri. La ultimul etaj, în camerele mansardate și cu pereții pictați după schițele marelui artist Marcel Iancu, era redacția ziarului „Facla”. Acolo l-am cunoscut pe

N. D. Cocea, în mijlocul colaboratorilor și prietenilor săi. Era o mare familie luminată de personalitatea lui „Nicu” — cum îi ziceau mai toți. Vocea lui sonoră, risul lui sănătos, optimist răsună de la un capăt la celălalt al apartamentului-redacție.

Înfățișarea sa fizică m-a impresionat mult cînd l-am văzut prima oară. De statură potrivită, voinic, un cap cu fruntea tare boltită, la temple păr bogat, răvășit parcă de furtună, ochi scilipitori ca tăciunii în noapte, cu străfulgerări de ironie, dar bogăți în bunătate. Căci, înainte de toate, Nicu Cocea era un om bun, un om care înțelegea să se apropie de cel care suferă, de cel nedreptățit de semenii săi.

Temutul polemist, autorul vestitelor articole scrise în anul 1907, al pamfletelor antidinastice, era, în același timp, un poet al gîndirii și al scrisului românesc. Chiar

în articolele sale cele mai violente sînt licăriri de adevărată poezie. Cei care au fost prietenii lui Nicu Cocea și-au dat seama că acest om a căutat o viață întregă să înăbușe aceste porniri ale firii sale de poet. El își închipuia că poetul nu are ce căuta în viața unui gazetar, a unui polemist. Și totuși, o dată, poetul l-a învins pe Nicu Cocea, atunci cînd a scris romanul-poem *Vinul de viață lungă*.

La „Facla”, alături de el, am trecut pragul gazetăriei. În redacția lui am în-

vătat să scriu, să devin un gazetar combativ. În coloanele „Feclei”, muncitorii și țărani și-au spus cuvîntul, și-au arătat necazurile și durerile; în coloanele „Feclei” au apărut articole violente întru apărarea lor.

Prin firea lui, Căcea a fost un om pozitiv în războaiele, un luptător pentru pace. De aceea nu m-am mirat de loc când în redacția lui din blocul „Frascati” i-am întâlnit pe mulți dintre conducătorii și membrii tinerului Partid Comunist din România.

Nicu Cocea, după cum am amintit, era o fire de poet, de artist. Poet în viața de toate zilele. Nu avea noțiunea banului. Când o întâmplare făcea să aibă o sumă

erau supuși la tot felul de schingiuri fizice și morale. Cu toate acestea, mișcare împotriva legionarilor prindea rădăcini tot mai adânci. Cititorii ziarelor noastre se înmulțeau, la întrunirile publice numărul ascultătorilor creștea. Și sămânța aruncată pe ogorul luptei antifasciste dădea tot mai bogate roade, în ciuda tuturor măsurilor luate de autoritățile burghezo-mosieresti.

Printre amintiri, vie îmi este în minte și prima plenară a Comitetului național antifascist, care s-a ținut în apartamentul pe care îl locuiam în București. Profesori universitari, câțiva muncitori și țărani, studenți și ziaristi au luat parte la această plenară.

Clopotul

GAZETA SAPTAMANALA INDEPENDENTA ANTI-FASISTA

No. 50 ¹⁹⁸⁵ Director: SCARLET CALLIMACHI (1985-86) N. Marulescu 2 LEI

NCR# 06 AUGUST 1974 DE [redacted] TO: LEO G. VACHE JR. FROM: AGORANTE RE LINEA SIO 91

Acuzăm!

1. Краткое содержание содержания (или вкратце, содержание) является
 обязательным элементом, без которого не может существовать
 документ. Оно должно быть кратким, ясным, лаконичным, объективным, не
 содержать оценок и суждений, не повторять того, что уже известно
 читателю. Оно должно быть составлено на основе первоисточника, а не
 на основе его копии. Оно должно быть составлено на основе
 первоисточника, а не на основе его копии. Оно должно быть
 составлено на основе первоисточника, а не на основе его копии.

HORIA

foarte săptămânală pentru sociologie, istorie și literatură

Wheatley, 22-8-64, E. Hills, N.S.W.

El día de la semana: viernes - Hora: 12:00

mai mare de bani, o împărțea, cu o generozitate uluitoare, cu colaboratorii săi mai nevoiași, în primul rând, și cu omul sărac... Așa era Nicu, prietenul care ne-a rămas tuturor viu în amintire.

1933

Acțiunea antifascistă nu s-a desfășurat fără greutăți. Ea a fost o luptă plină de piedici, de stavili ridicate împotriva ei de către sprijinitorii fascismului: virfurile burgheziei dădora de bani și, în bună parte, ale mosierimii.

Din ordinul Ministerului de Interne, atît poliția cit și siguranța arestau pe cei mai buni propagandiști antifasciști. În beciurile siguranței, muncitorii și intelectuali

Atunci am cunoscut pe neobositul și neînfricatul luptător Ilie Pintilie. Era un om de statură mărunță; avea privirea blindă, în care străluceau inteligență și voință, vorba lui era molcomă și adevărat moldovenească. Era întotdeauna îmbrăcat în straie curate, albastre. Asculta cu atenție pe vorbitori și când avea ceva de spus vorbea rar și aproape în șoaptă.

Într-o cuvîntare scurtă, bine documentată, profesorul Constantinescu-Iași a arătat misiunea însemnată pe care o avea mișcarea antifascistă din România în acele zile de mari frământări politice.

În județele din nordul Moldovei, mișcarea fascistă reușise să-și infigă adine rădăcinile. Ea trebuia combătută. După mai multe consfătuiri, pe care le-am avut cu cîțiva membri ai partidului comunist și

cu citiva prieteni, s-a hotărât înființarea unei gazete antifasciste pentru Moldova.

În preajma acelor zile locuiam, o bună parte a anului, în orașul Botoșani. Tirg molcom moldovenesc, cu ulițe multe și întortocheate, cu case joase și strimbe, cu colb mult, vară și cu glod negru iarna. Doar casele boierilor moldoveni, cu grădini minunate și cu copaci bătrâni, înfrumusețau, intrucitva, tirgul bătrîn. În acel oraș a luat naștere gazeta „Clopotul”, al cărei director am fost și a cărei parte artistică și administrativă a preluat-o prietenul meu, artistul Aurel Mărculescu. Într-o cameră a locuinței lui, din strada Lemnăria Veche nr. 12, am fixat redacția și administrația gazetei „Clopotul”.

Astăzi, după atîția ani — primul număr al gazetei a apărut la 30 iunie 1933 —, aș putea să descriu, fără să uit vreun amănunt, acea cameră, cu masa mare în mijloc, cu cîteva scaune și cu pereții împodobiți cu gravuri și desene de Aurel Mărculescu, unde era redacția noastră. Îl revăd și pe el, plimbîndu-se nervos prin odaie. Fața lui slabă, galbenă și cu urme adînci de oboseală, măturie a unei tinereți pline de lipsuri, se lumina în toilul convorbirilor și discuțiilor înflăcărâte. De atunci s-au petrecut multe: Aurel Mărculescu, artistul timid, îndrăgostit de meseria lui, nu mai este printre noi; lagărul Vapniarka a subminat cu totul sănătatea lui șubredă și artistul n-a mai supraviețuit eliberării noastre decît puțină vreme.

Adesea îmi reamintesc de ședințele redacționale pe care le țineam în strada Lemnăria Veche nr. 12, în care discutam conținutul articolelor din fiecare număr al „Clopotului” și chipul în care trebuia să-i facem difuzarea pentru a dejuca, în mod cît mai eficace, măsurile samavolnice de confiscare luate de siguranță. Nu pot să spun că am reușit întotdeauna să salvăm gazeta.

Voi reda, mai jos, cîteva rînduri scrise de academicianul și prietenul nostru politic Petre Constantinescu-Iași privitoare la „Clopotul”:

„La Botoșani apare „Clopotul”, intitulat «Gazetă săptămînală independentă-democrată». „Clopotul” a apărut timp de un an și jumătate — de la 30 iunie 1933 la 30 decembrie 1934 —, cu o regularitate și viață impresionantă pentru vremurile de vitregie față de presa democrată. Era scris de un mînușchi de intelectuali din Botoșani, cu colaborarea unora dintre cei mai buni publiciști ai mișcării antifasciste din țară; era susținut de muncitorimea din nordul Moldovei, îndeosebi.

Această gazetă cuprindea editoriale referitoare la toate problemele mari ale zilei: articole de doctrină socială, scrise simplu și cu talent, pentru lămurirea adevăratelor pricini ale frămîntatei vieți politice de atunci; o rubrică bogată despre «Frontul muncii», «Actualități literare»,

cu critici și observațiuni noi, deosebite de spiritul îngust al literaților de atunci; «Cronica externă», cu judecarea evenimentelor internaționale zi de zi; informații locale și generale, care făceau dintr-o foaie de provincie un organ interesant pentru un public mai larg. Desenurile lui A. Mărculescu, unul dintre talenții artiști progresiști, răpus de pe urma suferințelor de la Vapniarka — însuflețeau plastic textul...”

În strînsă legătură cu partidul comunist și cu luptătorii antifasciști, „Clopotul” căuta să lămurească opinia noastră publică în privința realităților din U.R.S.S. Ziarul milita pentru prietenia româno-sovietică.

Toată această acțiune inspirată de partidul comunist a făcut ca organele de stat de atunci să ia tot felul de măsuri vexatorii împotriva gazetei antifasciste din Botoșani. „Clopotul” a fost suspendat. Cu el însă nu s-a stins flacăra vie care pîlîia în inimile miilor de cititori. Cuvîntul antifascist a fost spus mai departe și luptătorii antifasciști și-au strîns rîndurile tot mai mult în jurul partidului comunist, care mergea înainte, fără teamă și cu hotărîre, pe calea dezrobirii poporului nostru muncitor, pe calea înfrățirii dintre popoare, pe calea păcii.

Și, grație spiritului nostru combativ, „Clopotul” a renăscut, ca pasărea Phoenix, din propria-i cenușă, sub alte denumiri („Raza”, „Soarele”, „Horia”, „Glasul nostru” etc.) și lupta împotriva pericolului fascismului a continuat.

Reapariția „Clopotului” sub diferite nume nu s-a realizat prea ușor. Organele siguranței urmăreau toate mișcările celor care lucrau la „Clopotul”, căutînd, adesea, să le ghicească și gîndurile cele mai ascunse. Proprietarii tipografiilor din Botoșani, ca și lucrătorii, erau amenințați zilnic cu tot soiul de sancțiuni.

Chiar și după ce apăreau și erau trimise la chioșcarii din orașe și la tirgurile moldovenești, gazetele antifasciste nu scăpau de nesfîrșitele samavolnicii ale poliției și siguranței. Nu numai atît: înșiși cititorii care erau găsiți cu un număr din „Clopotul”, din „Raza”, ori „Soarele” etc. etc. în mînă, sau ascuns în buzunar, erau arestați și bătuți de poliști în orașe și de jandarmi în sate.

Pentru a putea salva gazetele antifasciste din mîinile oamenilor aflați în solda Ministerului de Interne, mulți chioșcari s-au hotărît să ascundă, de cum seoseau, pachetele cu gazetele interzise, pentru a le vinde, apoi, pe ascuns. Vorba veche românească: „Se vinde ca pîinea caldă...” se potrivea de minune modului în care se vindea presa cu adevărat progresistă.

1934

31 mai 1936, pe străzile Capitalei

Anii trec și uitarea își așterne colbul peste toate faptele omului. Cronicile timpului, însemnările unuia sau altuia, scrisorile, uitate prin sertare, ne reînvie, uneori, imaginile unor zile mai mult sau mai puțin îndepărtate și uitate.

În rindurile care urmează voi căuta să zugrăvesc un moment însemnat în istoria noastră politică: crearea Asociației „Amicii U.R.S.S.”, în anul 1934.

După ce, cu toată opunerea dirză a cercurilor regale și a unora dintre politicienii reacționari de atunci, relațiile diplomatice cu U.R.S.S. au devenit un fapt împlinit, s-au pus bazele, din inițiativa și cu sprijinul partidului comunist, a unei asociații cu denumirea „Amicii U.R.S.S.”. Această inițiativă a fost primită cu bucurie și entuziasm nu numai de clasa muncitoare, ci și de grupul intelectualilor progresiști.

Primul act pe care l-am făcut ca să dăm viață asociației a fost lansarea unui apel în toată țara, în care se spunea, printre altele: „După aproape 20 de ani, România a reluat, în sfârșit, relațiunile cu Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. Normalizarea raporturilor dintre cele două țări vecine a venit într-un moment cînd pacea este peste tot amenințată; cînd pregătirile de război nu mai conținesc; cînd valurile reacțiunii fasciste și hitleriste vor să distrugă tot ceea ce gîndirea, arta, literatura, știința și munca au dat omenirii în drumul ei spre noi idealuri de creație și civilizație...”

De aceea, reluarea raporturilor cu U.R.S.S. constituie, pentru pacea omenirii, un act de o importanță covârșitoare...”

Apelul mai cuprindea și următoarele rînduri, care oglîndesc de minune atmosfera în care s-a desfășurat lansarea lui: „...guvernul sovietic — a declarat și d-l

N. Titulescu, ministrul afacerilor străine, cu prilejul recunoașterii oficiale a U.R.S.S. — aduce cu el enorma forță morală a unui stat de 170 de milioane de oameni, stat puternic, a cărui forță crește progresiv și care în timpul celor 16 ani ai existenței lui celei noi a dat probe abundente de iubire, sinceră pentru pace”.

Apelul urma astfel: „...Noi, subsemnații, intelectuali, artiști, avocați, profesori, medici, meseriași, muncitori și țărani din România, indiferent de convingerile noastre politice, credem că reluarea legăturilor cu U.R.S.S. trebuie completată cu cercetarea și cunoașterea deaproape a vecinului nostru de la răsărit...”

Ce doreau semnatarii acestui manifest-apel:

„...Organizarea unei excursiuni în U.R.S.S.; organizarea de conferințe, de expoziții, concerte, reuniuni sportive, editarea unei reviste...”

Acest apel a fost semnat, printre alții, de scriitorii și publiciștii: N. D. Cocea, George Mihail Zamfirescu, Cicerone Theodorescu, Șerban Cioculescu, Scarlat Callimachi, Al. Mihăileanu etc.; profesorii universitari: P. Constantinescu-Iași, Ion Hu-diță etc.; de artiștii dramaticei: Ion Iancovescu, Dida Solomon-Callimachi, D. Gîrgoriu etc.; de avocatul Radu Olteanu, de muncitori, meseriași și țărani.

El a fost bătut la mașina de scris, în cîteva zeci de exemplare, și trimis în mai toate orașele de vază din țară.

În scurt timp, tinăra asociație — care își avea sediul în strada Inginer Saligny nr. 3, în apartamentul lui S. Eliad, regizor, a primit o serie întreagă de scrisori prin care i se vesteau adeziuni entuziaste.

(Continuarea în numărul viitor)

Tricolorul românesc peste veacuri

Dr. MARIUS BIZEREA

ROȘU — GALBEN — ALBASTRU, culorile drapelului românesc, sint caracteristice țesăturilor și ornamentelor de pe îmbrăcămintea poporului nostru, păstrate timp de veacuri fie toate trei împreună, fie asociate câte două, în drapelele țărilor române: iar atașamentul poporului față de steagurile patriei s-a manifestat cu tărie în toate vremurile.

Aceste tradiții puternice au făcut ca, în perioada modernă, tricolorul să devină steag al țărilor române, pentru prima dată în Transilvania, apoi în Țara Românească și în Moldova.

În frumoasa lor îmbinare, culorile care alcătuiesc drapelul patriei își au, după opinia noastră, o existență de multe secole. În acest sens vorbesc numeroasele mărturii istorice scrise și nescrise care au format în literatura de specialitate obiectul atenției cercetătorilor trecutului de luptă al poporului român. În articolul de față nu ne propunem să ne referim la toate aceste materiale, ci doar la câteva știri istorice mai puțin cunoscute publicului cititor. Între acestea, ni se pare interesantă mențiunea făcută de istoricul german dr. J.F. Neigebaur, în lucrarea *Dacien aus der Überresten des klassischen Alterthums, mit besonderer Rücksicht auf Siebenbürgen. Topographische zusammengestellt*, publicată în 1851 la Brașov, potrivit căreia cele trei culori ale drapelului României sint o moștenire de pe timpul Daciei Traiane.

Dar cel mai vechi document cunoscut, în care tricolorul roșu-galben-albastru este descris ca formînd culorile Daciei, datează de la începutul secolului al VI-lea e.n.

În *Novella XI*, dată la 14 aprilie 553 e.n. de către împăratul Justinian, — pe care am cercetat-o în Biblioteca Vaticanului și în care sint menționate teritoriile supuse episcopiei din Justiniana Prima, ce cuprindeau părți din fosta Dacie romană — se află și descrierea stemei acestor ținuturi. Ea reprezintă, alături de regiuni din Pannonia secundă, Dacia romană, care în timpul lui Justinian era formată din

Dacia cisdanubiană (Dacia mediterranea și Dacia ripensis) și din Dacia transdanubiană, aceasta din urmă cuprinzînd în mod cert părțile vecine cu Dunărea ale Banatului și Olteniei, de la gura Tisei pînă la gura Oltului.

Stema este descrisă astfel: „Ex parte dextra, in prima divisione, *scutum rubrum* in cuius medio videtur turris, significans utramque Daciam, in secunda divisione *scutum coelesti* cum (signum) tribus Burris, quarum duae e lateribus albae sunt, *media vero aurae*“, respectiv: „Din partea dreaptă, în prima diviziune (un) *scut roșu* în mijlocul căruia sint văzute turnuri, însemnînd Dacia de dincolo (Dacia Traiană — n.a.), în a doua diviziune *scut cerese* (albastru = de culoarea cerului — n.a.) cu semnele tribului burrilor, ale căror două laturi (margini) sint albe, iar *mijlocul auriu* (galben)“.*

Deci stema cuprindea culorile: roșu în dreapta, auriu la mijloc și albastru în stînga, așezate în ordinea și în poziția culorilor drapelului românesc de astăzi.

Prezența în stemă a semnelor tribului burrilor, trib dac care a locuit în Oltenia și în sud-estul Banatului, dar mai ales specificația precisă că *scutul roșu*, în mijlocul căruia sint văzute turnuri, reprezintă Dacia de dincolo, arată că partea stemei care cuprinde cele trei culori se referă la Dacia Traiană, confirmînd afirmația lui J.F. Neigebaur că tricolorul românesc este o moștenire de la începuturile mileniului întîi e.n.

Credem însă că expresia *utramque Daciam* (și Dacia de dincolo) nu înseamnă, așa cum s-ar putea interpreta la prima citire, Dacia de dincolo de Dunăre (din nordul Dunării — n.a.), Dacie pe care o indică și a doua diviziune a stemei — cea albastră —, ci Dacia de dincolo de Carpați; în acest caz, cele două scuturi despărțite prin fișa aurie ar semnifica:

— scutul albastru, cu semnele tribului burrilor, partea Daciei Traiane, care se găsea efectiv sub stăpînirea lui Justinian, respectiv Banatul și Oltenia de astăzi (sau cel puțin partea sudică a lor), fosta Dacie *Malvensis*, în care tribul cel mai re-

* Sublinierile aparțin autorului.

prezentativ al dacilor fusese, sau era încă, tribul burrilor.

— scutul roșu, pe care apar turnurile, indică partea Daciei care era situată la nordul Carpaților Meridionali și pe care Imperiul roman de răsărit o considera posesiunea lui, cel puțin în principiu, dar care se găsea dincolo de limitele teritoriului deținut efectiv de către romani, specificația *utramque Daciam* referindu-se tocmai la poziția geografică și politică deosebită a acestei părți a Daciei.

Este știut că Justinian urmărea restaurarea integrală a vechilor hotare ale Imperiului roman. Propunându-și acest tel armatele sale au cucerit de la vandali Africa de nord-vest, de la ostrogoți — Italia, de la vizigoți — sudul Spaniei, iar la Dunăre au luat gepizilor teritorii de la Tisa până la Dunărea de Jos, întinzându-și stăpânirea în Banat, Oltenia și Muntenia; documentele atestă că în aceste ținuturi mai multe fortărețe aparțineau romanilor.

Influența, dacă nu și stăpânirea efectivă romană, se întindea însă și în părțile din interiorul Banatului, în zona Rudăria — Oravița — Zlatița, ca și în lungul drumului comercial care ducea spre regiunile aurifere din Munții Apuseni. Rezultatele săpăturilor întreprinse la Tibiscum (Jupa, județul Caraș-Severin, la nord de Caransebeș), sub conducerea lui Marius Moga, au confirmat existența așezărilor romane până în secolul al VI-lea e.n.

Pretențiile stăpânirii Imperiului roman de răsărit — respectiv ale lui Justinian — se extindeau asupra întregii Dacie. Expresia acestor pretenții se reflectă în prezența pe stema Daciei Justiniane a

insemnelor ambelor Dacii, atât al celei de la sudul Carpaților — scutul albastru — cit și al celei de la nordul lor — scutul roșu.

Reprezentarea turnurilor pe scutul roșu pledează, de asemenea, în favoarea afirmației că acesta reprezintă Dacia de la nordul Carpaților, adică Transilvania de astăzi. Se știe că stema Transilvaniei medievale cuprindea și ea astfel de elemente, și anume șapte turnuri.

Existența turnurilor de pe stema medievală a Transilvaniei poate constitui o dovadă a faptului că acest însemn nu este altceva decât vechea stemă a Daciei *Apulensis*. Este posibil — deși în *Novella XI* a lui Justinian nu e specificat numărul precis al turnurilor — ca acesta să fi fost de la început de șapte, număr considerat sfânt la romani, ca și la majoritatea popoarelor antice. Aceasta ar explica și de ce în primele documente cartografice ale evului mediu Transilvania apare sub numele de „*Terra septem castrorum*” sau „*Ducatum septem castrorum*”.

Culorile tricolorului — păstrate din generație în generație — împreună cu celelalte dovezi de cultură materială descoperite neconținut pe pământul patriei dovedesc că poporul nostru a rămas mereu aici, pe același loc în care s-a format, înfruntând urgia vremurilor și a valurilor succesive de coteropitori, luptînd neîntreput pentru afirmarea existenței sale.

Nepărăsindu-și nici un moment pământul strămoșesc, limba, tradițiile străbune, poporul nostru — făurar al unei istorii milenare — a păstrat neîntinate, cu demnitatea-i caracteristică, și vechile culori ale Daciei Tralane: ROȘU—GALBEN—ALBASTRU.

FIȘIER BIBLIOGRAFIC

1. Academia R.P.R. (colectiv) :

2. Miron Constantinescu,
Constantin Daicoviciu,
Ștefan Pascu :

3. A. Oțetea,
I. Popescu-Puțuri,
I. Nestor,
M. Berza,
V. Maciu :

4. Georgius Fejer :

5. Ackner Michael,
Müller Friedrich :

6. Constantin Diaconovich :

7. Justinian :

8. Muzeul Banatului :

Istoria României.

Vol. I, București, 1960

Istoria României, Compendiu.

București, 1970

Istoria poporului român.

București, 1970

— Codex Diplomaticus Hungariae,
ecclesiasticus ac civilis,
Tomus primus, Budae, 1829

— Codex Diplomaticus Hungariae,
ecclesiasticus ac civilis,
Tomus VII, Volumen V, Budae, 1841

Die römischen Inschriften in Dacien.

Wien, 1865

Enciclopedia română.

Tomul III, Sibiu, 1904

Novellae

Col. Fejer, Biblioteca Vaticanului

Tibiscum, document de piatră

al continuității poporului nostru,

Timișoara, 1969

**Așa
vă place
istoria**

FALSUL DIMITRIE ȘI

BORIS GODUNOV

ALAIN DECAUX

În istoria Rusiei moscovite cel aproape treizeci de ani dintre 1584, anul morții lui Ivan cel Groaznic, și 1613, marcat de alegerea noului țar Mihail Romanov, în timpul luptei împotriva intervenției străine, au fost plini de evenimente dramatice. Ascensiunea spre tron, pregătită metodic, a energicului Boris Godunov (1593-1605), asupra căruia planează acuzația de a fi pus la cale, în 1591, uciderea tinărului Dimitrie, al doilea fiu al lui Ivan cel Groaznic și deci virtual țar — în eventualitatea morții slabului său frate mai mare Feodor Ivanovici (survenită într-adevăr în 1598), a impresionat puternic pe contemporani: în același timp, ea a dat prilejul apariției în 1603 a unui pretendent ambițios, intrat în istorie sub numele de „Falsul Dimitrie I”.

Împărțind promisiuni în dreapta și în stînga, acesta a reușit, cu ajutor din partea nobililor polonezi și sprijinit de o parte a cazacilor, să intre în Moscova și să se proclame țar, la 21 iulie 1605. Neavînd însă un sprijin serios nici în păturile de jos ale populației, pe care le înșelase, nici în boieri, el a fost ucis după zece luni, răstimp în care a mai apărut un pretendent, Iliă Gorceașkov, care s-a dat și el drept fiu al lui Ivan cel Groaznic, sub numele de „Petru”.

După alegerea ca țar a abilului prinț Vasili Șuiski, în condițiile unor grave tulburări interne și ale pericolului intervenției străine polono-suedeze, a apărut, în 1607, „Falsul Dimitrie II”, numit și „țihharul din Tușino” (după localitatea unde își așezase tabăra). Mai puțin inteligent, dar tot atît de abil, încît s-a căsătorit pe ascuns chiar cu soția primului uzurpator, Marina Mniszeck, el n-a izbutit să mai ajungă la Moscova; provocînd multă dezordine în țară, a fost ucis chiar de complicității săi, în 1610.

Încă de pe atunci, cronicarii ruși și observatorii străini au reușit să desprindă din afirmațiile contradictorii atît esența tragediei morții a tinărului și adevăratului Dimitrie, cît și impostura primului și a celui de-al doilea „fals Dimitrie”. O ilustrare genială a acestui punct de vedere, ce corespunde în esență realității, o constituie puternica dramă Boris Godunov a marelui poet Pușkin, după care Musorgski a compus opera cu același nume.

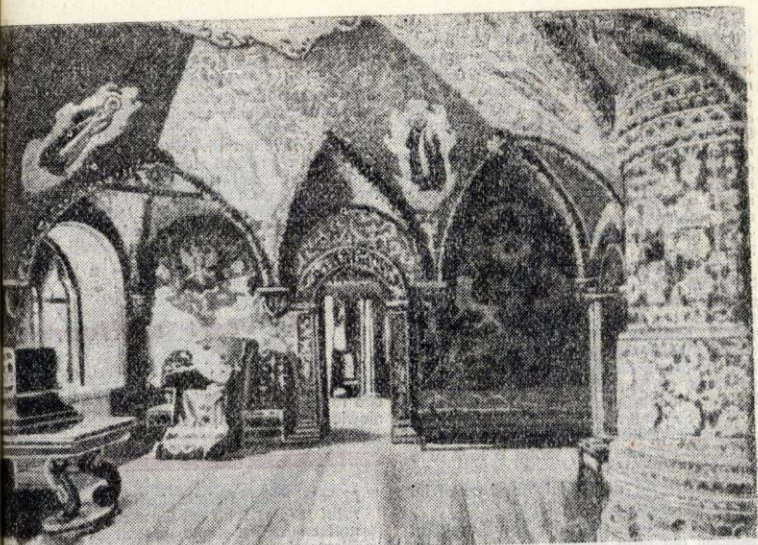
Desigur, istoriografia modernă rusă din secolul al XIX-lea și apoi cea sovietică au lămurit, pe baza documentelor, evenimentele acelor ani, punînd pe fiecare „la locul său” și insistînd mai ales asupra condițiilor social-politice și economice care au

făcut posibilă apariția acestor personaje. În acest sens putem cita cea mai nouă sinteză a istoriei U.R.S.S. (Istoria SSSR), în 12 volume, din care cel de-al doilea volum (redactor responsabil M. N. Tihomirov, Moscova, 1966) este consacrat în mare parte evenimentelor acelor ani, cuprinzînd o bogată bibliografie. Iată cîteva lucrări mai însemnate despre această perioadă: S. F. Platonov, Očerki po istorii smuti v Moskovskom gosudarstve v XVI-XVII v. v. (Studii privind istoria vremurilor tulburî din Statul moscovit, secolele XVI-XVII), Moscova, 1937; R. I. Vipper, Ivan Grozni (Ivan cel Groaznic), ed. III, Moscova-Leningrad, 1944; M. N. Tihomirov, Rossiia v XVI veke (Rusia în secolul al XVI-lea), Moscova, 1962.

Interesul publicului rămîne însă mereu viu atît față de figura lui Ivan cel Groaznic, cît și a celor doi adversari ce i-au urmat, Boris Godunov și „Falsul Dimitrie I”, alias Grigorie Otrepiev.

Iată de ce redacția a socotit potrivit să facă loc în paginile revistei expunerii atrăgătoare a cunoscutului istoric francez Alain Decaux, bazată în esență pe documentele timpului și care, chiar dacă insistă mai puțin asupra împrejurărilor social-politice ale Rusiei de atunci, respectă adevărul istoric.

G. MIHAILA

Sala tronului din Kremlin

Ivan cel Groaznic, țarul atotputernic, avea printre sfetnicii săi pe Boris Godunov, pe care-l îndrăgise nespus. De origine modestă, Boris Godunov era renumit atît în privința puterii fizice, cît și a nemăsuratei lui ambiții. Se strecurase în garda de onoare a țarului și, zece ani mai tîrziu, ajunsese să aibă cîntea de a-l servi la masă. În 1580, Ivan îi acordă titlul de boier. Țarul nu se mai putea lipsi de dînsul și, pentru a-i dovedi prietenia, își însușă pe cel de-al doilea fecior, Feodor, cu sora lui Godunov. Iar cînd Ivan cel Groaznic, mîniat, îl lăsa de moarte pe succesorul său, țareviciul Ivan, urmașul la tron avea să devină Feodor, cumnatul lui Boris Godunov.

În martie 1584, Ivan cel Groaznic muri în timp ce juca șah cu preasculul său Boris Godunov. Feodor avea 32 de ani, era blind, sfios și slab din fire. Ruga și slujbele religioase erau singura lui bucurie. Totul îl înspăimînta și în fiecare clipă cerea umil sfaturile lui Boris. De îndată s-a aflat în întreaga țară că adevăratul suveran devenise Godunov. Perechea imperială avu o felită — care muri din leagăn.

Dar Ivan cel Groaznic mai avea un fiu, pe Dimitrie. La moartea țarului, Dimitrie nu avea decît 2 ani. Sfătuit de Boris Godunov, Feodor exilă pe țarina Maria, cea de-a șaptea soție a lui Ivan, într-un sat la aproape două sute de kilometri de Moscova. Maria luă cu ea și pe fiul ei. Familia Nagoi, familia țarinei, îi însoți în exil.

Cînd Ivan cel Groaznic se căsătorise cu Maria, toți frații și verii ei fuseseră făcuți boieri, copleșiți de daruri și poftiți să ia loc în dumă¹. O dată cu urcarea pe tron a lui Feodor și cu regenta lui Boris Godunov, se încheiasă însă epoca lor de glorie. Răspunzător de schimbarea destinului îl socoteau — bineînțeles — pe Boris Godunov. Îl urau de moarte, fără să-și ascundă simțămintele în fața lui Dimitrie.

Într-o dimineață de iarnă, Dimitrie și tovarășii lui de joacă făcură un om de zăpadă. Țareviciul declară cu glas tare că era Boris Godunov și-i reteză capul cu un băț, strigînd:

— Așa o să fac cînd mi-o veni rîndul să domnesc!

Asemenea vorbe nu puteau să nu ajungă pînă la Moscova. Boris Godunov trimisese peste tot iscoade și mai cu seamă prin locurile unde fusese surghiunit moștenitorul posibil al tronului. Dacă Feodor murea fără urmaș, Dimitrie devenea țar. Ce s-ar fi ales atunci de Godunov, de ambițiile lui?

¹ Sfatul boierilor.

La sfârșitul anului 1590, sosi în satul în care locuia familia Nagoi un anume Mihail Bitiagovski, însărcinat oficial să controleze cheltuielile țarinei Maria și ale familiei sale. Țarina se arătă foarte mîhnită de apariția acestui intrus și se plînsese celor din preajmă, împărțîndu-le îngrijorarea că Bitiagovski avea să-l omoare pe Dimitrie, a cărui existență împiedica lui Boris Godunov accesul la tron. Pe de altă parte, țarina era îngrijorată de faptul că fiul ei avea o sănătate subredă; crizele de epilepsie de care suferea erau din ce în ce mai frecvente. Maria nu-l părăsea nici o clipă de teama morții.

În ziua de 15 mai 1591, Dimitrie se juca în curte, după masa de prînz, cu cîțiva prieteni. Maria se odihnea. Pe uliță nici țipenie de om. Deodată se auziră țipete disperate. Nebună de spaimă, țarina alergă să vadă ce se întîplase: fiul ei era întins fără suflare la picioarele treptelor, acoperit de sînge, cu beregata tăiată. Ceilalți copii fugiseră, iar slujnica plîngea. Țarina urlă:

— Mi-ai omorît copilul! Ajutor, ajutor!

Doica, Vasilisa Volohova, veni și ea în fugă. Scoasă din minți, țarina o lovi cu o buturugă, învinuind-o:

— Tu ești de vină! Fiul tău și cu al lui Bitiagovski mi-au ucis copilul!

Tot personalul casei își făcu apariția. Clopotul din turla bisericii începu să bată, locuitorii din împrejurimi, vîslașii de pe Volga, cazacii, meșteșugarii alergară în grabă, înarmați cu ciomege, securi, furci și lănci. Pentru acei oameni simpli, moartea fiului marelui țar Ivan cel Groaznic era o nelegiuire care nu putea rămîne nepedepsită. Istoricul rus Platonov a reconstituit, în cele mai mici detalii, scena care a urmat. Bitiagovski, simțindu-se amenințat, s-a ascuns, însă a fost descoperit, ușile casei sale au fost sparte, iar el tîrît afară, împreună cu secretarul său, Danilo Trediakov, și amîndoi au fost omorîți. Fiul doicii Volohova a fost ucis sub ochii țarinei ca și fiul lui Bitiagovski.

De-abia după cîteva săptămîni, localnicii se liniștiră. Comisia de anchetă, minuită de Boris Godunov, își putu începe cercelările. Doica relată astfel cele întîplute:

— Sîmbătă, prințul juca împreună cu cei patru prieteni ai lui Svaika (joc popular rus, care constă în aruncarea unui cuțit printr-un inel, într-o scîndură). Eu nu i-am băgat în seamă. Deodată, micul prinț a fost apucat de o criză, ținea în mînă un cuțit și s-a rănit mortal! M-am repezit la dînsul și a murit în brațele mele.

Întru totul identică este și versiunea celor patru tovarăși de joacă ce fuseseră în curte cu Dimitrie, cu doica și cu slujnica Maria Samoilova. Cît despre Iosif Volohov și Danilo Bitiagovski — acuzați de a fi să-

vîrșit crima —, aceștia juraseră înainte de a fi uciși că nu fuseseră de față. Procesele verbale analizate de profesorul Platonov și de istoricul Constantin de Grünwald confirmă această versiune.

La Moscova însă, consiliul episcopilor hotărî că „moartea prințului Dimitrie a fost dictată de voința divină” și că „locuitorii din Uglici s-au făcut vinovați de a fi vîrșat sînge de oameni nevinovați”. Sancțiunile fură dictate de Feodor și de Boris Godunov: din porunca lor, țarina Maria se călugări, luînd numele de Marta. Membrii familiei Nagoi fură exilați și închiși, iar mulți dintre locuitorii satului Uglici deportați în Siberia.

O veste uluitoare

La începutul secolului al XVII-lea, puține palate din Lituania întreceau prin strălucire reședința prințului polonez Adam Wiszniewicki. Într-o zi, pe cînd își făcea baia,

Marele actor sovietic N. Cerkasov, în rolul țarului Ivan cel Groaznic, din filmul cu același nume, regizat de S. M. Eisenstein

Boris Godunov, adevăratul conducător al Rusiei din acea vreme

seniorul își pierdu răbdarea din pricina servitorului care zăbovea să-i toarne apă caldă și începu să-l injure.

Tinărul servitor se întristă foarte mult la auzul acestor cuvinte.

— Dacă ai ști cine te slujește nu mi-ai vorbi astfel, îi răspunde acesta. Dar sînt nevoit să îndur orice, fiindcă eu însumi mi-am ales rolul de servitor.

Uluit, Adam Wiszniowiecki îl privi atent, apoi rosti ironic :

— Ei bine ! Spune cine ești și de unde vii ? !

Fără a șovăi, tinărul răspunde calm și sigur de el :

— Sînt țareviul Dimitrie, fiul lui Ivan cel Groaznic.

Prințul n-a poruncit să fie biciuit, cum era de așteptat, ci l-a poftit în biroul lui, unde l-a descusut pe îndelete, cerindu-i dovezi. Tinărul i-a arătat cei doi negi, unul pe frunte și celălalt sub ochiul drept, precum și brațul care era mai scurt, afirmînd că aceste semne erau „bine cunoscute de bătrînii din preajma țareviciului” ; ca ultimă dovadă, de neîgăduit, a scos la iveală o cruce de aur împodobită cu nestemate.

În 1598, țarul Feodor își sfîrșea zilele. Tronul imperial al Rusiei rămase vacant. Țarina Irina, sora lui Godunov, declară că

nu voia să domnească singură, preferînd să se retragă la o mănăstire. Lăsa să se înțeleagă însă că dacă fratele ei... Totul era admirabil calculat. Nobilimea și marele clér veniră să-l implore pe Boris să accepte coroana. El se lăsa mult rugat. În realitate, drepturile lui la tron erau aproape inexistente. Dar „rugămintele” au fost otit de bine regizate, încît, în cele din urmă, Boris Godunov acceptă și se încoronă la Kremlin. Avea 47 de ani.

O vreme, domnia lui fu strălucită, iar el incredințat că întemeiasc o dinastie. Fiul lui, Feodor, fusese crescut pentru a fi viitorul țar.

Iată însă că la Moscova sosi o veste uluitoare : prințul Dimitrie, fiul lui Ivan cel Groaznic, cel pe care toți îl credeau mort, era viu și se afla în Lituania !

Slujitorul prințului Adam părea în vîrstă de 20 de ani. După descrierile contemporanilor, era „amabil și seducător”, avînd „un aer de demnitate, dovada marii sale ascendențe”.

Dacă ar fi să i se dea crezare, tragedia de la Uglici se desfășurase cu totul altfel decît în versiunea relatată comisiei de anchetă. Boris Godunov tocmise un medic — pe nume Simon, însărcinîndu-l să-l facă să dispară pe micul țarevici. Dar Simon, impresionat de tinerețea prințului, ucisese, în locul lui, un fiu de rob. Dimitrie, ascuns după o sobă, văzuse cînd îi tăiasă beregata. Doctorul îl dusesese apoi pe falsul țarevici în curte, adunînd în jurul lui pe tovarășii săi de joacă. Sub chipul minjit de singe, îmbrăcat în hainele lui Dimitrie, nimeni nu recunoscuse copilul robului. Simon îl trimisese pe Dimitrie în Ucraina, unde acesta crescuse, așteptînd ceasul răzbunării. După moartea celor care-l crescuseră, țareviciul porni la drum, ajungînd, după multe peripeții, în Lituania, la palatul prințului Adam Wiszniowiecki.

„Binevoiască

Maiestatea voastră”

Prințul Adam îl ascultă cu mare atenție, apoi se ridică și spuse :

— Deoarece ești fiu de țar și frate de țar, eu recunosc în tine pe suveranul Imperiului rus, guvernat acum de uzurpatorul Godunov. Voi susține cauza ta dreaptă și nădăjduiesc că și regele Poloniei te va sprijini.

Porunci să fie înhămați „șase cai suri de călărie, dintre cei mai arătoși”, la „caleașca lui cea mai frumoasă”, care să fie împodobită cu „perne și covoare”. Însoțit de 12 slujitori, îmbrăcați în cafiane de brocat și blănuri de zibelină, purtînd arme

incrustate cu aur și pietre scumpe, nobilul polonez se înfățișă lui Dimitrie, spunându-i, așa cum precizează istoricul Armand Praviel, printre altele:

— Binevoiască Maiestatea voastră să accepte aceste nimicuri. Tot avuțul meu este la dispoziția voastră.

Umilul rindaș avea să fie tratat ca un țar nu numai de către prințul Adam, ci și de fratele acestuia, Constantin, și de socrul lui, Jerzy Mniszeck, palatinul de Sandomir.

La moșia lui Constantin, un bătrîn soldat rus, pe nume Petrovski, servitor al cancelarului Lituaniei, care-l cunoscuse pe tânărul prinț Dimitrie, aproape își pierdu cunoștința văzându-l și jură că era fiul lui Ivan cel Groaznic.

Este lesne de imaginat efectul unei asemenea lovitură de teatru. Recunoașteri de acest fel se petrecură din ce în ce mai des. Se pare că într-adevăr asemănarea cu prințul Dimitrie și cu fratele său Feodor era extraordinară. Entuziasmul partizanilor polonezi ai lui Dimitrie crescuse. Își și vedeau protejatul pe tronul Rusiei. Pe de altă parte, se zvonise că Dimitrie avea înclinații spre catolicism. Iezuiții începură să ciulească urechile. Dacă acest Dimitrie se convertea și ajungea la tron, asupra Rusiei ar fi domnit un țar catolic. Și ar fi fost de ajuns o semnătură a lui ca toți supușii să treacă la catolicism. Dimitrie, care avea nevoie de partizani, nu-i descurajă. La 24 aprilie 1604, nunțul papal scrisese la Roma că „Dimitrie a ascultat missa și s-a împărtășit în taină”. Din ziua aceea, cauza pretendentului fu îmbrățișată și de clerul polonez. Regele Poloniei, Sigismund, se feri totuși să ia vreo atitudine fățișă, nerînd să se certe cu țarul Boris. Nu rezistă însă în fața episcopilor săi și a nunțului papal. Iar cînd Dimitrie îi trimise o scrisoare în care afirma solemn că, ajuns pe tronul „părinților săi”, va dărui Poloniei orașul Smolensk și întreaga provincie nordică, Sigismund capitulă și acceptă să-l primească.

— Dumnezeu să te aibă în paza lui, Dimitrie, Prinț al Moscovei! îi spuse cu voce gravă Sigismund. Originea ta ne este cunoscută și a fost dovedită cu martori. Îți acordăm un venit de 40 000 de florini și, ca prieten și oaspete ce ne ești, îți îngăduim să primești sfaturile și serviciile supușilor noștri.

Din ziua aceea Dimitrie intră în istorie. Avea curtea sa proprie și nu peste mult timp avea să dispună și de o armată proprie. Printre supușii săi, cel mai devotat se arătă palatinul de Sandomir. Acest principe puternic era, de altfel, și tatăl unei fete de o frumusețe răpitoare, „frumoasă, fer-

Era el oare fiul lui Ivan cel Groaznic?

mecătoare, proaspătă și vioaie”, pe nume Marina, în ochii căreia Dimitrie luase înfățișarea celui mai frumos dintre Feții-Frumoși. Fata nu mai dormea, nu mai minca, era pe cale să se prăpădească. Tatăl porunci să fie spovedită, iar fata își mărturisi dragostea ei pentru Dimitrie, care, la rîndul lui, se îndrăgostise de Marina. Episodul se încheie prin logodna tinerilor. Dar basmul continuă.

Boris Godunov se neliniștește

În palatul lui din Moscova, Boris Godunov, care pînă atunci îl disprețuisese pe impostor, sfîrși prin a se neliniști și ceru curții din Cracovia extrădarea acestuia. Primi însă un răspuns evaziv, polonezii preținzînd că nu ar fi cunoscut domiciliul învinutului.

În acest timp, Dimitrie se îndeletnicea cu strîngerea unei armate, sprijinit de viitorul său socru, Jerzy Mniszeck.

Sub steagul „țarului adevărat” se adunară tot felul de oameni: de gentilimi polonezi, „mari patrioți ruși”, gata să lupte pentru dreptul la tron al „urmașului legitim”, mușici care fugeau de tirania stăpînilor, cazaci din stepă.

La 23 octombrie 1604, Dimitrie, însoțit de 1100 de lăncieri și de 500 de infanteriști, trecu Niprul mai sus de Kiev, unde se întâlni cu credincioșii săi zaporojeni în număr de 300-400. Pentru acea vreme oastea lui constituia o forță însemnată. Sate și orașe căzură, unele după altele, în stăpânirea lui Dimitrie.

Dincolo de ferestrele înguste ale palatului său, Boris Godunov ședea adâncit în gânduri. Nu socotise necesar să trimită în întâmpinarea impostorului o armată care să reprezinte altceva decât o forță polițienească. Sosiră însă la Moscova mesageri anunțând că această oaste fusese înfrântă. În încăperile cu pereții împodobiți cu piei de animale și mătasuri de toate culorile, Boris Godunov simțea asupra-i povara destinului. E cu neputință să nu evocăm aici celebra operă a lui Musorgski în care e zugrăvită spaima lui Boris Godunov în fața spectrului „copilului asasinat”. Orice istoric, la rîndul său, este surprins de inactivitatea aproape totală a lui Boris în decursul acelor luni. După apariția falsului Dimitrie, spune Constantin de Grünwald, „s-a produs o sfîșiere în suflul suveranului”. El voia să fie sigur, absolut sigur că Dimitrie este un impostor. Recitea mărturiile depuse în fața comisiei de anchetă, consulta ghicitoare și astrologi, întrebându-se mereu dacă Dimitrie putuse supraviețui.

Boris suferea de ceea ce am putea numi complexul uzurpatorilor. Nimic nu-l lega de suveranii legitimi ai Rusiei. Știau din-

Sigismund, regele Poloniei, a recunoscut drepturile la domnie ale falsului Dimitrie

totdeauna, deși voise să uite. Acum însă această obsesie îl măcina. Rusia îl acceptase în lipsa altui pretendent. Puterea îl uzase. Pentru a-și păstra domnia reprimase cu cruzime orice opoziție, creîndu-și astfel numeroși dusmani, dispuși acum să creadă în existența lui Dimitrie. Știrea se răspîndea din oraș în oraș, din stepă în stepă, din pădure în pădure, din izbă în izbă. Fiul lui Ivan cel Groaznic! Armata lui Dimitrie înainta și de pretutindeni i se alăturau voluntari.

În primăvara anului 1605, Dimitrie aștepta dincolo de zidurile localității Kroni cea de-a doua armată trimisă de Boris să-l înfrunte. În locul oștirii sosi însă o veste uluitoare: Boris Godunov murise! La 13 aprilie 1605 se urcase pe un turn al Kremlinului și-și contemplantă îndelung capitala. Apoi, cuprins de amețeală, se prăbușise în nesimțire. Recăpătîndu-și cunoștința în răstimpul împărțășaniei, rostise în șoaptă:

— Încredințez destinul Rusiei Sfatului boierilor și voinței Domnului.

Apoteoza lui Dimitrie

Tînărul Feodor Godunov, noul țar, nu avea decât 16 ani. Cîteva zile încercă zadarnic să-și consolideze tronul. Era ca și cum ar fi încercat să oprească un taifun cu miinile goale. Poporul rus îl aștepta pe fiul lui Ivan cel Groaznic. Din 30 mai Moscova era în fierbere. La 1 iunie, doi trimiși ai lui Dimitrie sosiră în capitală. Primiți în dangătul clopotelor și aclamații, fură conduși în Piața Kremlinului. Mulțimea ceru alungarea lui Feodor Godunov și proclamarea lui Dimitrie. Cînd apărură prințul Vasili Șuiski, care fusese trimis odinioară la Ulgici de Boris Godunov și prezidase comisia de anchetă asupra morții lui Dimitrie, se așternu tăcerea. Șuiski luă cuvîntul. El era omul care cunoștea adevărul. Cu glas puternic rosti:

— Țarul Boris a trimis, într-adevăr, uci-gași să-l omoare pe prințul Dimitrie... L-am putut însă salva și am îngropat în locul lui pe fiul unui popă!

Cei adunați în Piața Kremlinului izbucniră în aclamații. Șuiski recunoscu că poporul rus fusese mințit. Mărturisii că moartea accidentală a lui Dimitrie fusese o înscenare mirșavă. Prin mulțime își făcu loc un vechi adversar al lui Boris Godunov, Bogdan Belski, care confirmă spusele lui Șuiski, declarînd că el însuși, în amintirea lui Ivan cel Groaznic, „salvasse viața fiului acestuia, Dimitrie; că fusese persecutat din această pricină de Boris Godunov”.

Aceasta fu picătura care făcu să se reverse paharul! De vreme ce Boris Godunov voise să-l ucidă pe urmașul țarilor, mulțimea nu avu milă de familia uzurpatorului.

Ostaș din corpul strelîților

Călău în Rusia secolului al XVII-lea

Se năpusti în Kremlin, îl luă pe Feodor, pe mama și pe sora lui. Nu peste mult timp fiul și fiica lui Boris Godunov fură omorîți. Sora lui Boris fu lăsată în viață pentru a cunoaște „mizeria și dezonoarea”.

— Dimitrie Ivanovici! Dimitrie Ivanovici!

Acesta era strigătul mulțimii. Tînărul pretenent înainta pe covoare de flori și verdeață. În calea lui, oamenii se prosternau, plîngînd și închinîndu-se. Ziua de 20 iunie fu ziua apoteozei lui Dimitrie, ziua intrării lui în Moscova. Se îndreptă spre mormîntul lui Ivan cel Groaznic și îngenunche:

— Ah, tată! strigă el; fiul tău domnește, și numai datorită sfîntelor tale rugăciuni.

La 18 iulie, țarul Dimitrie anunță că va porni să-și caute mama mult iubită, pe țarina Maria. Unii dintre membrii vechii comisii de anchetă se neliniștiră, amintindu-și de apriga femeie. Se neliniștiră însă degeaba. Întrevederea avu loc. Poporul putu vedea pe bătrîna femeie contemplînd și îmbrățișînd cu dragoste pe Dimitrie. Apărură în fața tuturor „strînși îmbrățișați”. Și din nou se înălță spre cer urale.

Nu-i mai rămase lui Dimitrie decît să se încoroneze. Ceea ce și făcu la Kremlin, în biserica Adormirii, sub bolțile luminate de mii de luminări, înconjurat de nori de tămîie și de coruri minunate, de boieri și demnitari îmbrăcați în straie scumpe de brocat.

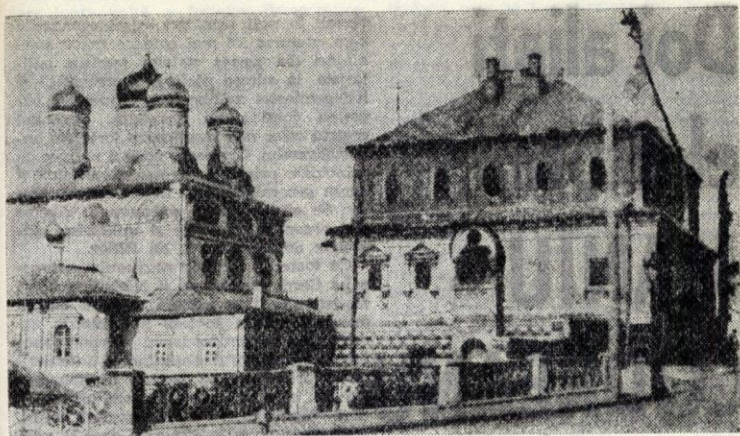
Fastul rîndăș al prințului Adam avea să poarte de acum înaintea titlul de Mare Prinț și Țar al Moscovei și al întregii Rusii, Țar al Kazanului și al Astrahanului, Prinț Suveran de Vladimir, de Pskov, de Smolensk, al tuturor pămînturilor siberiene și al altor teritorii...

Pentru Marina urma să clipe de neînchipuită fericire. Sosită la Moscova, înainte de căsătorie, Dimitrie o încoronă la 8 mai 1606. Cine se mai putea îndoi că dinastia lui Dimitrie și a Marinei nu era înrădăcinată în pămîntul Rusiei?

„Este asasinat țarul!”

Suitei poloneze a lui Dimitrie i se alăturase suita poloneză a Marinei. Sălile și curțile Kremlinului gemeau de lituanieni și de polonezi. Insuși Dimitrie umbla călare pe străzile Moscovei, îmbrăcat în costum polonez. Preoții catolici țineau slujbe în Kremlin. Se dădeau baluri după moda franceză. Încetul cu încetul, Moscova se revoltă. Aici se respectă obiceiurile și tradiția. Iar cele petrecute la Kremlin nescoteau vechile obiceiuri. Și, culmea scandalului, Marina nu-și acoperea părul. Și ridea în public! Așa ceva nu se mai pomenise niciodată la curtea țarilor!

Se ivise un pericol de care Dimitrie nici nu-și dădea seama. Pericol care dădu naș-

Casa Romanovilor din Moscova

tere alfaia : boierii, care-l recunoscuseră far — în frunte cu Șuiski —, crezind că noul suveran nu va fi decit o jucărie în mîinile lor, erau dezamăgiți. Dimitrie era inteligent și hotărît să domnească singur. Odată convingși, boierii îi hotărîră pierzania.

Poporul fu pregătit cu mare șiretenia. În tot orașul se strecură o îndoielă savant dozată. Era oare cu puțință ca adevăratul fiu al lui Ivan cel Groaznic să lase preoți catolici să țină slujbe în chiar incinta Kremlinului?

În zorii zilei de 17 mai 1606, 18 000 de oameni înarmați, conduși de Șuiski, intrară în Moscova. Spre ceasurile patru ale dimineții sună alarma. Poporul dădu năvală în Piața Kremlinului.

— Ce e, ce s-a întîmplat? întrebau cu toții.

- Este asasinat țarul I
- De cine?
- De lituanieni?

Fu destul pentru ca mulțimea să se ridice la luptă. Fiecare apucă o armă. Fără să știe pentru ce. Nici pentru cine. Nici împotriva cui.

Cine a fost oare primul care a strigat că Dimitrie era un impostor? Nu s-a știut niciodată...

Vacarmu îl trezi pe Dimitrie. Își căută sabia, fără s-o găsească. Sări pe fereastră, de la o înălțime de 30 de picioare. Își fractură piciorul. Fu ridicat și predat mulțimii care-l batjocări.

O lovitură de arcebuză în piept îl prăbuși mort la pămînt. Cadavru lui a fost expus vreme de 3 zile în piață și aruncat apoi la groapa comună.

Cine a fost Dimitrie?

Cu cîțiva ani mai înainte, printre servitorii Romanovilor, una dintre cele mai de vază familii ale Rusiei, și ai aliatului lor, prințului Boris Cerkasski, se afla un tînăr căruia i se zicea Iuri. Acesta știa să scrie și să citească. Ceva mai tîrziu, bănuît de furt, se călugări, luîndu-și numele de Grigore. Stătu prin diferite mănăstiri, mai ales la Kremlin, la mănăstirea Cludova, unde patriarhul îl folosi drept copist. Așa află el despre evenimentele istoriei.

Cam pe atunci începu Iuri să vorbească despre originea lui nobilă. Țarul aflînd, dădu ordin să fie expedit sub pază la mănăstirea Sf. Chiril. Niște protectori miste-rioși vegheau însă asupra lui Iuri. Îngîștat de pericol, el reuși să fugă. Rătăci din mănăstire în mănăstire.

Acest Iuri este finărul aflat în 1603 la moșia Brahim a prințului Adam Wisznio-wiecki.

S-ar fi putut ca Iuri să fi fost în realitate fiul lui Ivan cel Groaznic? Aproape în unanimitate istoricii ruși refuză să admită această ipoteză. Este adevărat că Iuri avea mulți protectori. Dar dacă ei știau că protejatul lor era fiul lui Ivan cel Groaznic, l-ar fi lăsat să crească printre servitori?

Lucrările comisiei de anchetă de la Ugliçi își păstrează valabilitatea. Mărturiile culese le confirmă. Declarația lui Șuiski, formulată atît de oportun, cu puțin înainte de sosirea lui Dimitrie la Moscova, nu are nici o valoare.

Se pare că Iuri era fiul unui nobil de mică notorietate, Bogdan Otrepiev, ucis într-o încoierare. Toți cei care l-au cunoscut

(Continuare în pag. 64)

Doi aliați electorali MANIU— CODREANU

— 25 noiembrie 1937 —

PACTUL DE „NEAGRESIUNE” P.N.Ț.—GARDA DE FIER

GHEORGHE I. IONIȚĂ
doctor în istorie

Cel de-al patrulea deceniu al secolului nostru, jalonat între marea criză economică din 1929-1933 și începutul celui de-al doilea război mondial, a fost pentru înțreaga omenire o perioadă de profunde frământări social-politice. Ele reflectau pe de o parte ascuțirea contradicțiilor fundamentale ale capitalismului, instabilitatea lumii burgheze, iar, pe de altă parte, vigoarea ridicare la luptă a forțelor democrației și progresului. Pe plan interna-

țional, în anii următori crizei economice s-au conturat tot mai evident grave amenințări din partea statelor fasciste, militariste la adresa păcii, a suveranității și independenței multor țări, prevestind viitoarea conflagrație mondială. Devenind centrul celor mai reacționare forțe ale imperialismului, Germania nazistă reprezenta principala primejdie pentru securitatea și pacea generală, pentru libertatea popoarelor. Se nășteau și se activizau în diverse țări organizații fasciste și militariste, stimulate de ascensiunea lui Hitler.

Cu toate că evoluția nazismului a încurajat Garda de fier, ca și celelalte grupări fasciste din țara noastră, acestea nu au putut înregistra succese imediate în ascensiunea lor, antifascismul maselor populare fiind factorul hotărâtor al întârzierii instaurării dictaturii fasciste în România. De la alegerile parlamentare din 1931, când obținuse numai 1,2% din voturi, și de la încercările disperate de a-și mări zestrea electorală în alegerile parlamentare din decembrie 1933 (în preajma căroră primul ministru I.G. Duca a procedat la dizolvarea ei), Garda de fier, această

grupare teroristă, criminală, trădătoare de țară, renăscută în 1935 sub titulatura „Totul pentru țară”, n-a mai îndrăznit să candideze decât în câteva alegeri județene și comunale în anii 1936-1937, și atunci fără succes. În pofida unor asemenea stări de lucruri însă, după 1933 gardismul și-a pregătit pas cu pas atacul terorist spre putere, pe care a acaparat-o la 6 septembrie 1940.

În aceste împrejurări, Partidul Comunist Român, în fruntea forțelor patriotice, democratice și antifasciste, a dezvăluit și combătut permanent marile primejdii reprezentate de legionarism. Realizarea unui larg front popular care să bareze drumul fascismului a constituit unul din principalele obiective ale politicii P.C.R. în această perioadă.

Un moment deosebit de favorabil în care lupta unită a forțelor democratice din România s-ar fi putut solda cu succese prestigioase l-a constituit convocarea, la finele anului 1937, a corpului electoral pentru alegerile parlamentare. De ce n-a putut fi folosit acest prilej? Cine și cum a împiedicat afirmarea voinței maselor într-un moment important al istoriei României?

Istoria nu poate justifica un astfel de gest

Sfârșitul anului 1937...

Se apropiau alegerile parlamentare anunțate pentru ziua de 20 decembrie, alegeri care urmau să hotărască succesiunea la guvern.

O nouă formulă a liberalilor tătarăs-ceni? Preluarea guvernării de către național-tărăniști? Un succes al Gărzii de fier sau al altor grupări fasciste? — erau întrebări care, în mod firesc, se puneau în acele momente de incordare politică. Există însă și o altă soluție, izvorită din necesitățile vitale ale țării: făurirea unui Front popular antifascist, care să facă posibilă instaurarea unui guvern reprezentant al voinței tuturor forțelor democratice, front care să participe cu liste separate în alegeri. Convingerea era semnificativ exprimată într-un articol din organul central de presă al partidului comunist, apărut în timpul campaniei electorale: „*Alegerile care vin nu vor hotări o simplă schimbare de guvern. Ele au de hotărât asupra soartei țării noastre*” („Scnteia” din 15 decembrie 1937).

În împrejurările în care în rindul forțelor democratice românești se manifesta interes crescând față de problema concentrării pe o platformă comună și prezentării unite în alegeri, viața politică a țării avea să înregistreze un ciudat și, în același timp, penibil moment, un act de vădit reacționarism, de trădare a intereselor generale democratice ale maselor: încheierea, la 25 noiembrie 1937, a pactului de „neagresiune” între Garda de fier și Partidul național-tărănesc, între șeful legionarilor — Corneliu Zelea Codreanu — și proaspătul revenit în funcția de lider al național-tărăniștilor — Iuliu Maniu. Mobilul principal invocat de președintele P.N.Ț. pentru a justifica încheierea acestui pact a fost — potrivit explicațiilor date în acele împrejurări — crearea unei pu-

ternice opoziții împotriva guvernului Tătarăscu, care se transformase într-un guvern personal al regelui, încât o victorie a acestui partid în alegeri — se afirma — ar fi facilitat instaurarea dictaturii regale. Lupta împotriva instalării dictaturii regale era, fără îndoială, necesară. În acest sens militau P.C.R. și alte forțe democratice. Maniera prin care liderul P.N.Ț. și cercurile din jurul său au înțeles însă să încerce să realizeze deposdarea lui Carol al II-lea de un guvern prea docil — prin pactizarea cu Garda de fier — a nemulțumit toate forțele angajate în lupta pentru păstrarea așezămintelor democratice ale țării. Gestul lui Maniu nu-și poate găsi justificare în fața istoriei. „Dintr-o dată a sosit o știre senzațională — notează istoricul englez Hugh Seton Watson, în „Eastern Europe Between the Wars (1918-1941)” — Maniu a încheiat un pact cu Garda de fier. Această măsură senzațională — contrară tuturor principiilor pe care se situa P.N.Ț. — a fost explicată de adepții lui Maniu ca o măsură prin care se intenționa protejarea ambelor partide în fața presiunii și intimidării. De fapt, acest pact nu avea nici o scuză. El a demoralizat chiar și pe cei mai buni adepți ai lui Maniu, tinăra generație de democrați militanți, și a dat lui Codreanu beneficiul prestigiului personal al lui Maniu”.

În sinul P.N.Ț., încheierea pactului cu gardiștii a produs o confuzie generală. Pactul fiind de „neagresiune”, Partidul național-tărănesc a renunțat de bună voie la demascarea și combaterea legionarilor, facilitând pentru o parte din cadrele de jos și medii ale P.N.Ț. o contaminare cu frazeologia demagogică legionară.

Acordul Comitetului Executiv al P.N.Ț. față de semnarea pactului de „neagresiune” a fost obținut de liderul partidului în urma unei furtunoase înfruntări de poziții. Unii s-au pronunțat net împotriva pactului, alții l-au acceptat în ultimă instanță, dar cu mari rezerve. „Acordul pomenit — preciza Virgil Madgearu — nu poate avea un alt caracter decît acela strict de poliție electorală. Pentru că altminteri, dacă acordul ar presupune și înțelegeri politice, ar trebui să prohodim democrația”.

Prin caracterul său, pactul de „neagresiune” depășea cadrul unei simple înțelegeri electorale, avînd grave consecințe politice. Maniu avea să încerce mai tirziu să definească mobilul acestei acțiuni: „Eu, prin această acțiune a mea față de legionari, urmăream două lucruri, pe care le-am și atins. În primul rînd să trintesc

în alegeri pe d. Tătărăscu, în al doilea rând să seot la suprafață acele forțe care pînă atunci lucrau subteran, în mod ascuns, din întinerie, și deci să ne putem cunoaște" („Procesul marii trădări naționale"). Că presupunerile lui Maniu nu s-au adevărit se poate constata din consecințele cu totul nefaste ale pactului. Într-un document elaborat de comitetul provizoriu județean al Frontului plugarilor, în zilele următoare semnării pactului, se sublinia: „*Prin acest act, d-l Maniu a zăpăcit multe capete democratice și a făcut, cu autoritatea sa, din Codreanu un șef politic*".

Pactul încheiat de Iuliu Maniu și de cercurile din jurul său cu legionarii avea să fie întărit ulterior prin noi acțiuni deschise. Cu prilejul unei mari întruniri electorale a P.N.T. desfășurată la Cluj, liderul țărănist a strecurat în discursul său aprecieri pozitive la adresa conducătorilor fasciști ai Germaniei și Italiei, și aceasta în împrejurări în care, chiar cu trei zile înainte, Corneliu Zelea Codreanu, în ediția specială a „Bunei vestiri", officiosul legionar, declara: „Eu sînt contra marilor democrații, contra Micii Înțelegeri, contra Înțelegerii Balcanice, n-am atașament pentru Societatea Națiunilor. Eu sînt pentru politica externă alături de Roma și Berlin [...] în 48 de ore după biruința biruinței legionare, România va avea o alianță cu Roma și Berlinul".

La pactul de „neagresiune" s-au grăbit să adere Gheorghe Brătianu (cu gruparea sa dizidentă liberală) și apoi Constantin Argetoianu (cu al său Partid agrar), în timp ce alte partide și grupări politice l-au respins cu severitate. În numele Frontului plugarilor, dr. Petru Groza, simțindu-se ultragiatic și numai de îndrăzneala legionarilor de a i se adresa cu o asemenea chemare, a ripostat hotărît, apreciind că pactul „este destul de grotesc și în scurt timp se va vedea a cui sabie se va tocî mai curînd".

Înțelegerea cu cea mai agresivă organizație fascistă din România, organizație stipendiată de hitleriști, era compromițătoare chiar pentru Iuliu Maniu. Cu atît mai mult cu cît în chiar prezidia semnării pactului șeful P.N.T.-ist declara public că toată viața și-a închinat-o „pentru democrația curată, pentru constituționalismul nefalsificat și pentru introducerea unei concepții morale în viața de stat și socială".

La scurt timp, politicianul care rostise astfel de declarații își dădea girul pentru ca Garda de fier să se prezinte în alegeri, în fața maselor dezorientate, absolut de

tot trecutul ei singeros de crime și înălțată la rangul unui partid apt de a deveni partid de guvernămînt. De altfel, „Buna vestire" nici nu se sfîia să declare că, în situația creată, „întreaga opoziție își are ochii ațintîți spre o singură grupare politică capabilă să țină în șah apetitul guvernamental (liberal — n.n.); partidul «Totul pentru țară»". Era limpede că din acel moment pentru legionari nu mai exista decît o singură problemă: lupta pentru supremație între ei și liberali. „La ora cînd închidem aceste rînduri — se infatua ziarul gardist —, mișcarea legionară a devenit în fapt arbitrul situației politice. Un arbitraj ce-l va păstra pînă la sfîrșit". Era un pronostic la a cărui îndeplinire le dădea temei pasul cu grave consecințe făcut de șeful P.N.T.

Garda de fier, organizație teroristă, criminală, s-a hotărît și a fost ajutată să atace pozițiile guvernamentale: ea a tîns astfel să realizeze încă din 1937 dezmațul singeros la care s-a dat în anii 1940-1941.

Antifascismul consecvent al clasei muncitoare

Împotriva pactului de „neagresiune" s-au pronunțat, în termeni dintre cei mai categorici, reprezentanții ai clasei muncitoare, al altor pături și categorii sociale, numeroși intelectuali. „Muncitorii din București — nota „Scînteia" din 22 decembrie 1937 — au cerut d-lui Maniu să rupă pactul de „neagresiune" cu fasciștii și să contribuie la concentrarea tuturor forțelor democratice spre a se putea cu eforturi comune obține victoria democrației în alegerile generale parlamentare din 20 ale lunii în curs, de rezultatul cărora depinde în bună parte viitorul apropiat al țării".

Asemenea acțiuni au avut loc în întreaga țară. „Muncitorii din București, împreună cu muncitorii din întreaga țară — remarcă același ziar —, vor depune toate eforturile pentru înfrîngerea în cursul luptelor electorale a unității de acțiune a clasei muncitoare pe scară locală și națională și, în modul acesta, să se înlesnească și concentrarea în jurul ei a tuturor forțelor democratice ale țărănimii, micii burghezii de la orașe și ale tuturor elementelor democratice, progresiste, pacifice și, în modul acesta, să ducă cu mult mai mare succes lupta pentru pîine, pace, libertate și pămint".

Aspect din cursul unei demonstrații de stradă, la 12 decembrie 1937, desfășurată sub semnul luptei pentru unitatea forțelor democratice în alegeri

Sub titlul *Delegație muncitorească la d-l Iuliu Maniu. Protest împotriva pactului de „neagresiune” încheiat cu Codreanu*, ziarul „Adevărul” își informa cititorii că o delegație muncitorească s-a prezentat la șeful P.N.Ț. pentru a-și exprima nemulțumirea față de actul încheiat prin care „s-au călcat tratativele duse pînă acum între conducerea național-țărănistă și organizațiile muncitorești pentru că, mai ales prin acest pact se face un serviciu real mișcării fasciste din România”. Delegația muncitorească a cerut apoi ca „Partidul național-țărănesc să denunțe acest pact antidemocratic, declarînd că organizațiile muncitorești vor continua lupta pentru concentrarea tuturor forțelor democratice și pentru realizarea listei unice a democrației în alegeri”.

Opoziția clasei muncitoare față de pact a avut o influență practică. La București, Cluj, Sibiu, de pildă, organizațiile locale ale P.N.Ț. s-au dezis de alianța lui Maniu cu legionarii.

Partidul Comunist Român și-a expus poziția într-un manifest adresat maselor

largi, în care infiera „greșeala de a te alia cu cel mai înverșunat dușman al poporului în loc de a te sprijini pe forța poporului contra călăilor lui”.

În ce privește Partidul social-democrat, într-un comunicat dat publicității, acesta a precizat: „Mulți sperau că măcar acum va lua ființă pactul democratic pentru apărarea libertății în alegeri pentru combaterea tuturor tendințelor de dreapta. Dar, în loc de un pact democratic, d. Iuliu Maniu ne-a invitat să aderăm la un pact de „neagresiune” cu partidele opoziționiste de dreapta care sînt dușmanul democrației, dușmanul oricăror libertăți cetățenești...”

Noi putem merge în lupte deschise pentru democrație și libertăți, dar nu putem fi o anexă într-o asociație la formarea căreia noi n-am fost consultați, al cărui scop ascuns nu-l cunoaștem, al cărui scop mărturisit nu-l înțelegem”.

Împotriva pactului s-au pronunțat organizațiile de masă legale, îndrumate de comuniști, precum și numeroase personalități

din partidele și organizațiile politice burghize. Nicolae Iorga, liderul Partidului național-democrat, deslușea într-un manifest publicat în presă sensurile acestui pact, avertizând: „Desmeticește-te, iubite neam al meu, și ferește-te de ispititorii care te duc la piere”.

„Ce să priceapă din pactul provocat de d-l Maniu toți acei luptători ai democrației care își pun nădejdea în triumful final al principiilor ei de libertate? — se întreba, la 1 decembrie 1937, ziarul „Adevărul”. Până acum, în rindurile democrației, gestul d-lui Maniu a provocat nedumerire și îngrijorare”.

În asemenea circumstanțe, ziua de 20 decembrie 1937 avea să consemneze, la capătul uneia dintre cele mai violente campanii electorale din istoria vieții parlamentare a țării, rezultate senzaționale. Nerealizându-se Frontul popular antifascist, forțele politice participante s-au prezentat cu liste separate în alegeri; nici una dintre liste nu a reușit să obțină prima parlamentară de 40% din totalul voturilor exprimate, primă necesară pentru a avea libertatea de a forma guvernul. Rezultatele alegerilor au constituit în acest fel o grea lovitură pentru toate grupările politice burghezo-moșierești din România, au constituit, cum aprecia Lucrețiu Pătrășcanu, „un *unicum* în viața politică a țării”. În situația creată, regele Carol al II-lea și-a pus în aplicare mult visatul său plan de instaurare a unei guvernări personale, aceasta însă nu înainte de a fi investit cu guvernare paravan național-creștină de numai 44 de zile, din spatele căreia a pregătit dictatura sa promulgată la 10 februarie 1938.

Actul săvârșit de Iuliu Maniu a avut deci grave consecințe pentru soarta vieții politice românești. Pactul de „neagresiune” încheiat cu legionarii a contribuit la deurtarea forțelor participante la alegeri, a diminuat interesul și încrederea multor partide și grupări politice într-o colaborare cu P.N.T., în realizarea unei concentrări democratice în jurul său, așa cum se emisese părerea în decursul campaniei electorale.

Toate încercările făcute, atunci și după aceea, de a se motiva aderarea la pactul de „neagresiune” cu legionarii nu scutesc de responsabilitate pe liderul P.N.T. care l-a semnat.

Istoria vieții politice a țării noastre consemnează ca pe un moment de tristă amintire pactul de „neagresiune” Maniu-Codreanu, încheiat la 25 noiembrie 1937.

au declarat că Dimitrie citea, scria și vorbea rusa la perfecție. Cit despre limba polonă, polonezii au relatat că n-o vorbea bine.

Cum a ajuns el la ideea imposturii? I-a fost oare sugerată? Nu se știe. Istoria a cunoscut mulți impostori. Nu mai puțin de 43 de persoane au jurat că sînt Ludovic al XVII-lea, evadat din închisoarea Temple. Ceea ce trebuie recunoscut însă este că niciodată în istorie un impostor n-a reușit să-și joace atît de bine rolul.

„Tilharul din Tușino”

Aventura falsului Dimitrie nu se încheie aici.

Abia fuseseră aruncate la groapa comună rămășițele sale pămîntești și regretul își și făcuse loc în inimi. Șuiski domnea prin teroare. Capetele cădeau unele după altele. Poporul tremura. Cum de le-a putut da crezare acestor mincinoși care îndrăzniseră să afirme că Dimitrie fusese un impostor? Din nou mulțimea afirma cu convingere că Dimitrie fusese cu adevărat fiul lui Ivan! Și era alt de sigură încît primi cu entuziasm cea mai uluitoare dintre vesti: Dimitrie nu murise! Dimitrie apăruse din nou! Evenimentul se petrecu în luna iulie 1607, la Starodub. Un personaj se înființă declarînd:

— Eu sînt țarul Dimitrie!

Și imediat oamenii îl înconjură, aruncîndu-se la picioarele lui și strigînd:

— Doamne, noi sîntem vinovați! Iartă-ne nouă! Jurăm să trăim și să murim pentru tine!

De fapt, noul Dimitrie nu semăna cituși de puțin cu primul: era mai vîrstnic, manierele lui — mai brutale, vorbirea — grosolană. Nu avea comun cu țîrîrul țar decît neșul de pe obraz.

Cu toate acestea, mulțimea i se alătură. Marina, care reușise să fugă în noaptea aceea tragică, se alătură și ea taberei noului Dimitrie. Acesta o aștepta în fata cortului său. Ea se îndreptă spre dinsul, îl privi... și-l recunoscu.

Au trăit ca soț și soție ani de zile.

Noul Dimitrie ura luptele, preferînd țaful. Pe bună dreptate i se zicea „tilharul din Tușino”. La Moscova, Șuiski pierdu puterea. Lui „Dimitrie” nu-i mai rămînea decît să rostească un singur cuvînt pentru a i se face o primire triumfală. Acest cuvînt însă nu avu curajul să-l rostească.

Treptat, treptat, partizanii săi obosiră. Îl asasinară la o vîntătoare, lîngă orașul Kaluga.

Nu după mult timp la Kremlin fu ales un nou țar. Făcea parte dintr-o familie care nu domnise niciodată. Se numea Mihail Romanov.

Mari căpitani ai lumii antice

Prof. univ. dr. doc. D. TUDOR

Nouă figuri proeminente din lumea antică: trei regi ai Orientului — Ramses al II-lea (Egipt), Assurbanipal (Asiria), Cyrus cel Mare (Persia); doi strategii atenieni — Miltiade și Cimon; trei comandanți militari romani — Marius, Sylla și Pompeius Magnus; un împărat roman — Aurelian. Activitatea lor s-a desfășurat de-a lungul unui mileniu și jumătate, iar faptele de arme pe care le-au săvârșit s-au întins pe un spațiu geografic imens, de la Oceanul Atlantic până la fluviul Indus.

Istoricul Dumitru Tudor și-a luat misiunea de a reuni într-un volum, aflat în pregătire la Editura Enciclopedică Română, biografiile acestor comandanți iluștri și politicieni abili. Precedat de o lucrare consacrată altor șase mari comandanți de oști ai antichității — Alexandru Macedon, Hannibal, Spartacus, Cezar, Decebal și Traian — în parte cunoscuți cititorilor din scrieri mai vechi ale aceluiași autor, noul volum poate fi considerat înedit în literatura istorică din România. Despre cei nouă căpitani la care se referă s-a scris puțin în literatura noastră. Este și motivul pentru care „Magazin istoric” a desprins pentru cititorii săi, în avanpremieră editorială, două fragmente din volumul aflat în pregătire.

MOARTEA LUI CYRUS*

După ce a pus piciorul temeinic în înfrânta Mesopotamie, Cyrus începu pregătirea ultimei etape a programului său de cuceriri, adică a campaniei împotriva Egiptului. Ca să realizeze cu bine această expediție, îndepărtată și plină de primejdii, el căută să-și asigure puternice baze pe coasta orientală a Mediteranei. Cu numeroasele statele din Palestina și Fenicia stabili raporturi de prietenie și colaborare.

* În legătură cu viața și domnia lui Cyrus al II-lea (559-529 î.e.n.) — numit și „cel Bătrân”, „cel Mare” etc. — posedăm din antichitate numeroase informații, din păcate cele mai

Porturile lor îi puteau asigura importante baze de pornire, corăbii de război și de transport, elemente absolut necesare pentru un dublu atac asupra văii Nilului, organizat pe apă și pe uscat. Dar nu a putut duce la capăt acest plan din cauza unor campanii neprevăzute, în care și-a găsit moartea. Fiul său, Cambyses, îl va înăptui, folosindu-se de pregătirile inițiate de către tatăl său.

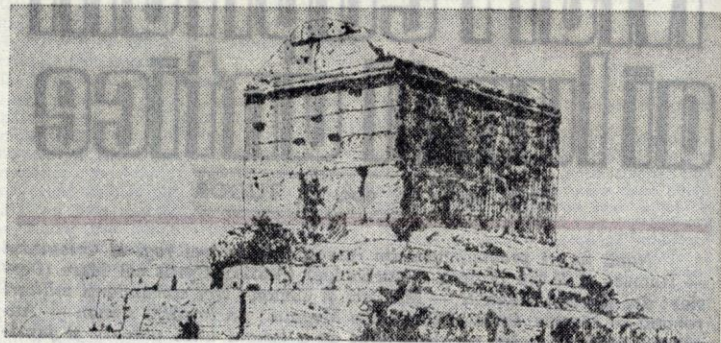
multe cu caracter legendar.

După afirmațiile lui Herodot, Cyrus era nepot de fiică al lui Astyages. Regele med avea o singură fiică, numită Mandana, pe care a

Proiecte nefavorabile

Stăpînind un vast teritoriu, Cyrus se îngriji atent de organizarea lui. Avea acum mai multe capitale, în care stătea după anotimpuri și potrivit nevoilor imperioase ale guvernării. Curtea lui se muta iarna la Babilon, iar vara la Susa sau Ecbatana. Armata sa invincibilă, bogățiile strîne din prăziile de la Ecbatana, Sardes și Babilon, apoi toleranța ce o arăta față de supuși îl înconjurau cu o aureolă și un prestigiu de care nu se bucurase pînă acum nici

Către sfîrșitul domniei, Cyrus se pregătea să lege și alte „căsătorii politice”. Ca să aducă sub ascultare și fără lupte marile și viteazul neam al masagejilor, trimisese soli s-o pețească pe Tomyris, regina acestora, rămasă văduvă după moartea prematură a soțului ei. În legătură cu proiectata anexare a Egiptului, pregătea de asemenea o a patra căsătorie cu o regină de neam faraonic, numită Nicetis. Ultimele două proiecte matrimoniale nu i-au fost însă favorabile.

unul dintre regii Orientului. Introduse un nou sistem de guvernare, fără cruzimi și fără concursul dinastiilor locale, de cele mai multe ori oameni cu două fețe. În fiecare provincie conducea un general al său, sprijinit de forțe militare și pe care-l controla îndepărtat.

Consolidarea vastului său stat o vedea posibilă și prin așa-zisele „căsătorii dinastice”, uniuni realizate în cadrul poli-gamiei, cu principese din familiile regale ale celor învinși. Cassandra, dintr-o ramură achemenidă, a murit înaintea soțului ei și se spune că la înmormîntarea Cyrus ar fi ordonat un mare doliu, poruncind tuturor supușilor săi să o jelească.

Căsătorit-o cu Cambyses I, rege vasal al său, la Susa. Din această uniune s-a născut Cyrus. Bunicul său ar fi fost avertizat, prin vise și de diferite oracole, că nepotul îi va distruge regatul și va ajunge stăpînul întregii Asii Mici. Temător, regele a ordonat unui om de încredere, Harpagos, să omoreze copilul. Dar acesta, fire miloasă, l-a dat unui păstor, ca să-l lase într-o pădure. Harpagos a prezentat lui Astyages cadavru fiului său, mort, din întîmplare, în acel moment. Cyrus a crescut astfel printre păstori și a aflat, la maturitate, adevărata sa origine. Sfatul de Harpagos, ei s-a proclamat rege al perșilor, l-a eliberat de sub jugul med, l-a detronat pe Astyages și a dat conașionalilor săi primul loc în conducerea regatului.

Istoricul Ctesias din Knidos (sec. V. î.e.n.) neagă însă ascendența regală a lui Cyrus. Marele conducător s-ar fi născut dintr-un hoț și o păzitoare de capre, oameni ce aparțineau

Mormîntul de la Pasargade, denumit încă din antichitate „Mausoleul lui Cyrus”

Herodot pare mai aproape de adevăr

Sfîrșitul domniei lui Cyrus apare învăluit în același mister legendar ca și copilăria sa. Una dintre legende, înregistrată de către Xenophon (*Cyropedia*, 7), îl arată ajuns centenar, înconjurat de marea dragoste a

tribului sălbatic al marzilor. În tinerețe, Cyrus ar fi fost mîturător la palat, apoi paharnic și soldat de gardă, cînd s-a distins într-o expediție. Împins de un grădinar persan, Cyrus ar fi răscolat pe marzi împotriva mezilor, l-ar fi detronat și exilat pe Astyages, pentru a ocupa apoi tronul de la Ecbatana.

O cronică babiloneană contemporană lămură astfel adevărul istoric: înspăimîntat de puterea lui Cyrus, care se răsculase împotriva stăpînirii mezilor, Astyages a strîns trupe numeroase pentru a-l prinde pe răzvrătit. Dar armata lui s-a revoltat, l-a făcut prizonier și l-a predat lui Cyrus. Noul stăpîn a cucerit Ecbatana, unde s-a proclamat rege al perșilor și al mezilor și a pus mîna pe tezaururile lui Astyages. În același timp, învingătorul s-ar fi căsătorit cu Amytis, fiica celui învins.

Ajuns stăpîn al mezilor și perșilor, Cyrus a purtat numeroase războaie, lărgindu-și regatul.

supușilor săi, dar în același timp întristat de faptele despotice ale fiului și succesorului său, Cambyse. Alți autori antici (Ctesias, Diodor din Sicilia, Berossus din Babilon etc.) afirmă că marele cuceritor ar fi avut un sfârșit tragic, fiind ucis în timpul unei campanii pe care o conducea în provincia Bactriana. Mai aproape de adevăr este versiunea transmisă de către Herodot, culeasă probabil de el din gura preoților de la Babilon.

Cind regina Tomyris primi pețitorii lui Cyrus, își dădu imediat seama că regele nu pe ea o dorește de soție, ci domnia asupra masageilor. De îndată îi refuză oferta, ceea ce însemna războiul declarat de către Cyrus.

În câteva capitole, Herodot (I, 205-224) expune amănunțit felul cum s-a desfășurat războiul cu regina Tomyris, încheiat cu moartea tragică a lui Cyrus. El ar fi fost îndemnat să organizeze această expediție, mai ales de către Cresus, acum sfătuitor de seamă al regelui. Din relatările lui Herodot, același Cresus anunțase în ascuns și pe regină să se retragă cât mai departe de hotare, ca să-l atragă pe invadator în locuri pustii și sălbătice, pentru a-l învinge mai ușor. Într-adevăr, Tomyris își duse oștile urmărite de Cyrus dincolo de fluviul Iaxartes. Ofertele de pace venite din partea reginei nu fură luate în seamă de către vijeliosul invadator. Undeva, pe malurile fluviului, se dădu o primă luptă importantă, în care căzură mulți masageți și fu capturat Spargapises, fiul reginei, conducătorul oștirii.

Regina nu abandonă însă lupta. „Tomyris — spune Herodot — cind văzu că Cyrus nu-i dă ascultare, stringându-și toate oștile cîte le avea, porni la luptă împotriva lui. Socol că această bătlie, din toate cîte s-au dat vreodată între barbari, a fost cea mai sălbatică. După cîte am aflat, iată cum s-a desfășurat: la început, se spune că, păs-trind oarecare depărtare între ei, au zvîrlit unii în alții cu săgeți, apoi cind n-au mai avut nici o săgeată, s-au încăierat dînd năvală cu lăncile și săbiile. Multă vreme s-au tot luptat ei așa fără ca vreunul să dea semne că slăbește în puteri; în cele din urmă masageții au biruit.

Cea mai mare parte din oastea lui Cyrus a fost nimicită pe acele locuri, iar Cyrus însuși și-a găsit acolo sfîrșitul, după ce domnise douăzeci și nouă de ani. Tomyris, umplînd un burduf cu sînge de om, puse să se caute leșul lui Cyrus printre mormanele de perși morți și, cind îl găsi, îi muie capul în burduf; ocărînd mortul, îi vorbea așa: «Deși sînt încă în viață și te-am biruit în luptă, tu totuși m-ai ucis, prinzîndu-mi fiul prin înșelăciune; acum însă, precum te-am amenințat, mi-a venit mie rîndul să te satur de sînge». Din nenumăratele povestiri despre moartea lui Cyrus, am ales-o pe cea care mi s-a părut cea mai vrednică de crezare» — precizează Herodot.

Misterul mormintului de la Pasargade

Triburile masagejilor locuiau în acea vreme pe lingă Marea Aral și duceau, ca și frajii lor scii, o viață mai mult nomadă. Neîntrecuți călăreți și arcași, ei se deplasau cu ușurință pe întinsele stepe din jurul acestei ape. Este foarte probabil că în fața incursiunii persane, Tomyris a ordonat retragerea generală a luptătorilor săi, cit mai adînc în acele pustietăți lipsite de apă și provizii. Astfel a putut atrage pe dușman în locuri necunoscute, hărțuindu-l și obosindu-l. Cind perșii se găseau în această dificultate, cetele de călăreți masageți i-au atacat din toate părțile învingându-i. Două decenii mai tîrziu, Darius I, urmărindu-i pe scii din cîmpiile de la nordul Mării Negre, a fost pus în fața unei situații similare. Cunoscînd dezastrul lui Cyrus, el a evitat însă urmărirea în necunoscut a scijilor și s-a retras, bineînțeles hărțuit mereu de călărimea acestora.

Corpul lui Cyrus ar fi fost răscumpărat de fiul său Cambyse și adus la Pasargade. Lingă acest oraș se păstrează și azi un impozant cavou construit din mari blocuri de piatră, denumit încă din antichitate „mausoleul lui Cyrus”. Dar nici o inscripție sau alte știri nu ne atestă în mod sigur că aici ar fi fost depus cadavrul regelui persan.

Nu ne-a parvenit din antichitate nici o imagine plastică care să fi surprins figura marelui cuceritor. El nu a bătut monede cu chipul său, iar sculptorii vremii nu i l-au eternizat în piatră. Îi cunoaștem doar „portretul moral” din cartea lui Xenophon, dar nici acesta nu sîntem siguri că ar fi real. Scriitorul grec a căutat să găsească în personalitatea lui Cyrus un rege ideal în ceea ce privește cea mai bună formă de conducere politică. Pentru el, Cyrus întruchipa toate calitățile unui „rege al dreptății”.

Un șir de legende și fapte miraculoase

Cyrus a fost creatorul marelui Imperiu persan, extins de la Marea Mediterană pînă la fluviul Indus, stat organizat temeinic din punct de vedere administrativ și militar mai tîrziu, de către Darius I (521-486 î.e.n.). La realizarea acestei stăpîniri a pornit ca șef al unui modest stătuț, Anzamu. Această neașteptată ridicare i-a adus admirația lumii antice și întregul cortegiu de legende și de fapte miraculoase privitoare la copilăria, victoriile în bătălii și moartea sa. A reușit să realizeze vaste cuceriri, nu numai prin forța armelor, dar și printr-o nouă atitudine față de popoarele din Orient. El

nu a fost un despot de tip asirian, care să tină în frâu pe supuși prin cruzimi, torturi, represalii, jaf, deportări etc. Înainte de a cuceri o regiune, căuta să-și atragă preoțimea acelor locuri, care avea o mare ascendență spirituală asupra maselor. Știa apoi să câștige încrederea mulțimilor prin pășuri sau iertări totale de impozite, prin oprirea jafurilor din partea soldaților săi și prin participarea sa la cultele sau la sărbătorile populare locale. Măsurile luate la Babilon, în această privință, sînt cele mai grăitoare. Aristocrația din Orient răminea uimită în fața toleranței lui Cyrus, arătând capetelor încoronate înfrînte și capturare de el. În vremea asiriană, aceștia își sfîrșeau viața în suplicii înspăimîntătoare.

Cyrus însă s-a purtat omeneste cu ei, pe unii luîndu-i consilieri, pe alții trimițîndu-i ca guvernatori de provincii.

Toate acțiunile sale militare și politice sînt pătrunse de ambiție și dirzenie. În pasiunea lui pentru cuceriri folosea orice mijloc, chiar și „căsătoriile diplomatice”. El nu a trăit suficient ca să dea vastei sale stăpîniri o organizare temeinică și să încerce contopirea numeroaselor neamuri supuse. A inițiat însă un sistem de guvernare cu generali de-ai săi în fruntea provinciilor, pe care mai tîrziu Darius îi va transforma în satrapi.

Pentru toate aceste fapte, Cyrus cel Mare apare ca una dintre cele mai caracteristice figuri militare ale lumii orientale din veacul al VI-lea î.e.n.

BĂTĂLIA DE LA MARATON*

Se scurseseră opt zile de la debarcarea persilor la Maraton. Spionii lor acționau la Atena și chiar în armata greacă puneau la producere disensiuni. De la aceștia aflară ei despre apropiata sosire a ajutorului spartan, ceea ce îi decise pe Datis și Artaphernes să acționeze brusc în ziua de 13 septembrie, moment în care, la greci, comanda generală se găsea în mina lui Miltiade.

Herodot ne-a lăsat o descriere destul de lacunară și imprecisă a operațiilor militare de la Maraton, încît din ea cu greu ne putem da seama asupra felului cum s-au petrecut lucrurile. Se pare că persii se hotărîseră să atace Atena concomitent, pe mare și pe uscat. În acest sens, o bună parte dintre trupele lor, în primul rînd cavaleria, primi ordinul să se reîmbarce. Ele urmau să ocolească capul Sunion și să debarce în portul Faleronului de lângă Pireu, ca de acolo să atace direct Atena.

Momentul strategic

În timp ce se luau aceste măsuri de reîmbarcare, trupele terestre ale persilor, dispuse în linie de bătaie, trecură riul Charadra ca să forțeze drumurile din munți ce duceau spre Atena. Acesta a fost momentul strategic important pe care Miltiade a știut să-l folosească din plin și să obțină strălucita victorie de la Maraton. De pe înălțime, el urmări toate manevrele persane și știu din timp cum să-și organizeze linia de bătaie și atac. Aripa dreaptă a frontului fu

încredințată polemarhului Callimachos și tot acolo Miltiade își fixă postul său de comandant suprem al operațiunilor. Pe aripa stîngă au fost plasați plateenii, iar la centrul frontului ceilalți strategii, printre care se găseau Temistocle și Aristide. Linia de bătaie a grecilor acoperea pe cea opusă de persi; avea puternice efective pe aripi și mai puține rînduri de luptători la centru.

Planul lui Miltiade urmărea angajarea unei lupte corp la corp, urmată de o acțiune de învăluire a inamicului, prin aripile puternice ale frontului. Herodot (VI, 112), care se putuse informa în vremea sa de la bătrîni atenieni ce luaseră parte la această memorabilă bătaie, o descrie astfel:

„După ce se termină rînduirea oamenilor pe poziție și jertfele prevesteau a bine, atenienii se aruncară cu iureș năvalnic asupra dușmanilor; depărtarea dintre tabere nu era mai mare de opt stadii (1500 m). Persii, cînd îi văzură pe atenieni dînd năvală, se pregătiră să-i întîmpine; dar cînd băgară de seamă cît de puțini sînt și totuși aleargă spre ei în goană, fără cavalerie și fără arcași, îi socotiră pe atenieni de-a dreptul nebuși și cu totul pierduți. Dar acestea și le închipuiau doar barbarii. Atenienii însă, cînd se încheșară strîns cu barbarii, se luptară în chip vrednic de pomenit. Într-adevăr, ei, primii dintre toți elenii pe care-i cunoaștem, au pornit în iureș împotriva dușmanilor și, totodată, ei cei dinții și-au ținut firea cînd au văzut îmbrăcămîntea persană și pe bărbații care au purtat-o; pînă atunci, elenilor le era teamă și de numele persilor”.

Concepția strategică a lui Miltiade era simplă, iar traducerea ei în fapt s-a desfășurat impecabil. Le-a fost greu grecilor numai la începutul luptei, atunci cînd au intrat sub ploaia de săgeți a arcașilor persani. Ostașii lui Miltiade au trecut însă repede prin această zonă periculoasă și au ajuns la o luptă corp la corp, în care hoplitii, protejați de platoșe și minuiți cu priecere lancea sau sabia, i-au dat peste cap

* În trecutul lumii grecești, războaiele greco-persane (denumite și medice) purtate între Imperiul persan și principalele state-orașe din Elada au constituit o răsucire istorică importantă. În prima jumătate a secolului al V-lea î.e.n. s-au ciocnit două lumi și două civilizații: cea a Orientului, ale cărei armate ajunseseră pînă în Peninsula Balcanică, cu aceea creată de către orașele grecești ale bazinului egeean. Grecia a fost salvată atunci prin vitejia soldaților ei conduși de preceptuiți strategii, între care se inseră și Miltiade, eroul de la Maraton, localitate în Attica, la circa 40 km de Atena.

pe invadatori. Este drept că lupta a fost lungă și chiar nesigură, mai ales atunci când la centrul frontului presiunea persană i-a silit pe atenieni să dea înapoi, dar aripile lor i-au pus pe barbari în derută, ca apoi ele să se abată asupra centrului liniei de bătaie. Linia întregului front persan a fost ruptă și „barbarii bezmetici” au luat-o la fugă spre corăbii... dar elenii porniră pe urmele lor, lovindu-i din spate... (Herodot, VI, 113). Pe plajă, bătălia s-a transformat în masacr. Sapte corăbii persane au fost capturate și 6400 de dușmani și-au găsit moartea la Maraton. Alături de polemarhul Callimachos și un strateg au căzut aproape 200 de atenieni. Aici a murit și Kynegeiros, fratele poetului Eschile, „tăindu-i-se mina cu o secure în clipa în care se

prinsese de pupa unei corăbii” ca s-o captureze.

Tragedia greacă de mai târziu a creat multe povestiri pline de ficțiune în legătură cu faptele eroice ale unor luptători greci de la Maraton.

Spartanii au sosit prea târziu

Atenienii au exagerat mult importanța tacticii și victoriei de la Maraton. După unii istorici militari, acolo a avut loc o mare bătălie în favoarea grecilor, datorită faptului că perșii nu au ales un loc bun pentru debarcarea și imbarcarea trupelor lor.

A doua zi după victoria lui Miltiade, sosită la Maraton și spartanii, în număr de 2000 de luptători. Ajunseseră pe cîmpul de bătălie după un marș forțat de trei zile, sperînd să apuce încă desfășurarea luptei. După ce contemplară cîmpul de bătălie plin de cadavre barbare, spartanii laudară pe atenieni pentru isprava lor și se înapoiară în Laconia. După unele versiuni antice și moderne, întîrzierea ajutorului spartan fusese provocată de către regele Cleomenes I, care, atîns de alienație mintală, nu însoțise contingentul spartan. Se zice că în anul următor (489) ar fi fost forțat la o „sinucidere rituală” de către eforii spartani.

Legenda mai spune că victoria de la Maraton a fost anunțată la Atena de către un curier, care a parcurs distanța de 40 km într-un timp foarte scurt. Ajuns în piața orașului cu ramura de măslin în mînă, semnul victoriei, el ar fi rostit numai cuvintele „am învins”, ca apoi să moară de oboseală. Cursele de maraton de la jocurile olimpice, adică alergări pe distanțe mari, amintesc acest eveniment legendar.

Atena din nou amenințată

Atacul impetuos al grecilor și succesele ce le-au obținut pe litoralul de la Maraton nu i-au descurajat de loc pe Datis și Artaphernes, care aveau deja schițat planul unei noi debarcări în Attica. Ei șiau că toate forțele ateniene se concentraseră la Maraton, deci capitala rămăsese fără apărare. Puteau astfel surprinde Atena iăsată fără garnizoană. Ridicără ancora și, făcînd înconjurul capului Sunion, se îndreptară spre portul Faleron. Se pare că momentul propice al plecării le fu semnalat de pe munte, de unde, cu ajutorul unui scut de metal lustruit ca o oglindă pusă în bătaia razelor solare, trădătorii sau spionii le indicară acest lucru după un anumit cod secret. De asemenea trădare a fost acuzată puternica familie a Alcmeonizilor, din care se trăgea și Pericle. Invinuirea este respinsă de Herodot (VI, 121-125) și considerată ca o defăimare de natură politică.

Noua manevră de diversiune a flotei persane a fost prevăzută din timp de către

*Luptător grec din vremea lui Miltiade
(reconstituire)*

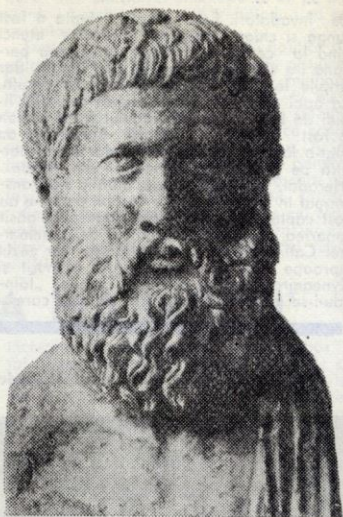
Miltiade, care ştia că de la Maraton pînă la Pireu distanţa pe mare putea fi parcursă cu asemenea corăbii numai în 9-10 ore de plutire continuă. Din ordinul lui, strategul Aristide rămase la Maraton cu armata tribului său, ca să păzească morţii şi trofeele. Deşi obosit de luptă, grosul armatei în frunte cu comandantul suprem porni în marş forţat spre Atena şi în 7-8 ore Miltiade ajunse la Faleron, unde se fortifică pe ţărm, ca să apere cetatea. Flota celor doi comandanţi persani întîrzieze mai mult timp pe mare, ca să încarce prada şi prizonierii lăsaţi mai înainte în mica insulă Aigilia. Această întîrziere îi îngădui lui Miltiade să ajungă cu mult înaintea lor, să-şi instaleze o nouă tabără în incinta templului lui Heracles de la Kynosarges (situată lângă riul Ilissos), să ocupe o bună poziţie de luptă şi să acorde repaus trupelor sale.

Cînd sosiră barbarii, coasta Faleronului se găsea întărită de atenieni şi o debarcare devenea riscantă. Numai cîteva corăbii lăsară ancora la oarecare depărtare de port, dar, în cele din urmă, renunţară şi ele la operaţiunile de debarcare şi se retraseră. Întreaga flotă persană se îndreptă spre coastele Asiei, ducînd în captivitate pe eretrienii robiţi. Darius nu se arătă aprig faţă de aceşti captivi şi din porunca lui fură colonizaţi pe teritoriul oraşului Susa.

Atena (poate şi întreaga Grecie europeană) fusese salvată de pericolul coto-piriei persane. Un mare merit i-a revenit lui Miltiade. El a intuit clar tactica de luptă ce trebuia folosită în faţa unui duşman de cinci ori mai numeros decît forţele sale. Numai o ofensivă puternică, printr-o luptă corp la corp, pe un front îngust, unde inamicul nu-şi putea pune în linie de bătaie toată capacitatea sa de luptă, putea aduce victoria celor puţini împotriva celor mulţi.

Onorurile...

La Atena, după retragerea perşilor, Miltiade a fost primit cu mari onoruri. La greci, însă, popularitatea unor oameni de seamă era cu totul efemeră din pricina patimilor politice interne. Fostul tiran din Chersones, acum capul partidei aristocrate, avea destui duşmani în tabăra democratică. Între aceştia se număra şi Xanthippos, unul dintre şefii democraţilor, în ai cărui ochi Miltiade apărea ca un viitor tiran al Atenei. Ca să lupte cu aceşti rivali politici şi în acelaşi timp să-şi menţină popularitatea de mare comandant militar, Miltiade trebuia să săvîrşească noi fapte de arme. Creditul lui public crescuse atît de mult, încît adunarea poporului îi îndeplinea orice solicitare, fără a-i cere o justificare prealabilă. Herodot (VI, 132) ne spune că în primăvara anului 489 „el ceru de la atenieni 70 de corăbii, oştire şi bani, fără să le spună împotriva cărui ţinut va porni cu război; le făgădui că

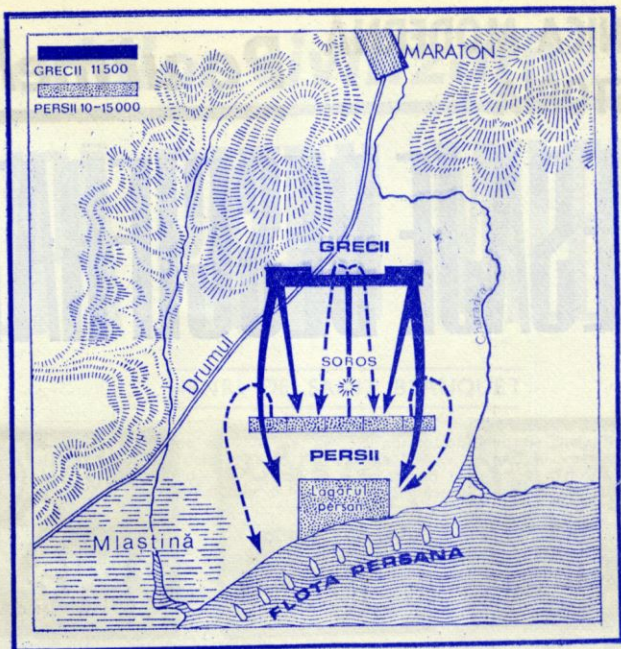

Bustul lui Miltiade. Muzeul din Ravenna

se vor îmbogăţi dacă-l vor urma, pentru că-i va duce împotriva unei astfel de ţări de unde ei vor căra cu uşurinţă aur din belşug; doar acestea le spuse cînd ceru corăbiile. Iar atenienii, încîntaţi de asemenea făgăduieli, îi dădură ascultare”.

După ce luă în primire oştirea, Miltiade se îndreptă cu ea împotriva insulei Paros, ca să o pedepsească pentru motivul că dăduse ca ajutor flotei persane o trimă. Herodot arată că acesta era doar un pretext şi, ceea ce îl mîna spre „insula de marmură”, erau unele porniri de răzbunare personală faţă de un vechi duşman al său. „Miltiade impresură pe parienii adunaţi între zidurile lor; apoi, trimiţîndu-le un sol, le ceru 100 de talanţi, cu ameninţarea că, dacă nu-i vor da, nu-şi va întoarce oştirea mai înainte de a le pricinui pieirea. Dar parienilor nici prin gînd nu le trecea să-i dea lui Miltiade vreun argint; dimpotrivă, ei luară măsuri de întărire a pazei oraşului...” (Herodot, VI, 133).

Toate calculele lui Miltiade dădură greş. Timp de 26 de zile a prădat teritoriul sărăcăcios al insulei, dar în oraş nu a putut pătrunde. În timpul luptelor, el a fost grav rănit la genunchi. S-a înapoiat la Atena fără pradă, înfrînt şi cu piciorul cangrenat. Expediţia lui Miltiade asupra insulei Pa-

ros a fost înțeleasă și altfel de către unii istorici antici. După aceștia, eroul de la Maraton urmărea să cucerească unele insule din grupul Cycladelor, cu gândul de a se proclama tiran peste ele.

... și procesul lui Miltiade

În timp ce zăcea pe patul de suferință, Miltiade fu acuzat de către Xanthippos în fața poporului că a înșelat pe atenieni, făcându-se pasibil de pedeapsa cu moartea. I se deschise un răsunător și pătimas proces. „Miltiade — scrie Herodot (VI, 136) —, deși se înfățișă la proces, nu-și rosti el apărarea, fiindu-i cu neputință, deoarece piciorul îi intrase în cangrenă; în vreme ce se afla de față, culcat pe o targă, vorbiră în apărarea lui prietenii, care pomeniră multe momente ale luptei de la Maraton, precum și despre luarea Lemnosului, cum, după ce a cucerit Lemnosul și i-a pedepsit pe pelasgi, Miltiade a dăruit atenienilor toate aceste victorii ale sale. Astfel, cum poporul cîștigat de partea lui

Bătălia de la Maraton

era pentru ștergerea pedepsei cu moartea, îl amendară totuși pentru greșeală cu 50 de talanți. După aceste întâmplări, Miltiade își găsi sfîrșitul din pricina piciorului atins de cangrenă; cei 50 de talanți îi achită fiul său Cimon”.

După alte izvoare, Miltiade și-ar fi sfîrșit viața în închisoare. Mai tîrziu, ca și în cazul lui Socrate, atenienii aveau să regrete ingratitudinea lor față de eroul de la Maraton, victimă a intrigilor politice ce au lovit, în chip nedrept, pe mulți oameni de seamă din antichitate.

Viața și faptele lui Miltiade ne sînt foarte puțin cunoscute. El nu a intrat în atenția lui Plutarh, iar Tuciddide i-a acordat foarte puține referințe. Dacă nu am dispune de relatările lui Herodot referitoare la primul război greco-persan, nu am cunoaște mai nimic din faptele lui Miltiade, strategul unei singure, dar mari biruințe: Maratonul.

TEHNICA MODERNĂ
ȘI ISTORIA

Pe urmele

MESAJE DESCIFRATE

Tablîțe cu texte descoperite în valea Indusului. Un „rebus” întocmit cu milenii în urmă și descifrat în ultimii cinci ani

vechilor civilizații

DUPĂ PATRU MILENII

HENRI DE SAINT BLANQUET

Cu 2500 de ani înaintea erei noastre, pe malurile Indusului lua naștere o nouă civilizație a lumii antice, a treia — în ordine cronologică — după cele ale Egiptului și Mesopotamiei. Deși mai recentă ca dată, ea este mult mai puțin cunoscută decât primele două. Vestigiile ei se întind de-a lungul a 1500 de kilometri, din bazinul superior al Indusului până la vărsarea lui în Oceanul Indian și mai departe, spre sud, pe coasta oceanică, corespunzând în mare parte actualului Pakistan occidental. Principalele centre ale acestei străvechi civilizații au fost orașele Mohenjo Dâro și Harappă, ambele situate pe malurile fluviului. Urmele vieții organizate, în această parte a lumii, au o largă răspândire geografică, însă foarte puține sînt edificatoare. Abia din anul 1920 și — mai intens — după 1964, arheologii au început o campanie sistematică de săpături, în incinta cetății Mohenjo Dâro. Întinzîndu-se pe malul Indusului pe o lungime de peste un kilometru, orașul a dezvoltat un grad de dezvoltare nebănuit: instalații edilitare, băi, canalizare, apeducte incomparabil mai evaluate decât cele egiptene sau sumeriene, o rețea urbanistică rectangulară, anticipînd cu aproape 2000 de ani coloniile grecești din Mediterana. Ca și locuitorii Mesopotamiei antice, „civilizația Indusului” folosea, ca material de construcții, cărămida arsă. Tehnica țesutului, a prelucrării metalelor și a ceramicii erau binecunoscute.

Toate aceste vestigii n-au fost însă suficiente spre a fixa intervalul cronologic al viețuirii acestei civilizații. Izvoarele ei au putut fi date cu aproximativ 2300-2500 de ani înaintea erei noastre.

La începutul celui de-al doilea mileniu a început decăderea cetăților Indusului. În jurul anului 1500 î.e.n., cînd pe teritoriul actual al Indiei au pătruns, dinspre nord-vest, popoarele ariene, vechea civilizație

dispăruse, probabil, de cîteva veacuri. Cauzele acestei prăbușiri nu se cunosc, dar e verosimilă explicația că fluviul Indus, care o generase, i-a adus și pieirea. În săpăturile arheologice de care aminteam mai sus s-au descoperit urme de inundații catastrofale, cheiuri și instalații portuare supraînălțate succesiv, cu o adîncime de 18 m între coronament și fundațiile inițiale.

Cele mai prețioase mesaje, care au înfruntat patru milenii și jumătate spre a ajunge la noi, sînt însă documentele scrise.

1944 de inscripții

Locuitorii străvechi din valea Indusului știau să scrie. Din nefericire nu au fost descoperite pînă astăzi decât vreo două mii de inscripții, săpate în tăblițe de piatră sau de argilă; sînt puține speranțe că vor mai fi date la iveală texte noi, deoarece perimetrul în care au fost găsite inscripțiile este restrîns și a fost cercetat aproape în întregime.

Cu toată fascinația pe care o exercită asupra filologilor descifrarea textelor unor limbi necunoscute, „urmașii lui Champollion” au întîmpinat, în acest caz, dificultăți aproape de neînvins. În primul rînd, numărul redus al textelor. Apoi — scurtimea lor: cel mai lung conține 20 de semne, dar majoritatea n-au decât 4-5 semne. După datele statistice publicate de revista „Science et Avenir”, în ianuarie 1970, ar exista în total 1944 de texte utilizabile, conținînd 9147 de semne. Nu s-a descoperit nici un text bilingv și — tinînd seama de vechimea acestei civilizații, de izolarea ei geografică și de relativ scurta ei durată de timp — nu apar șanse să fi existat vreodată texte bilingve.

În fine, motivul principal care descuraja

pe orice temerar, decis să înfrunte misterul, era faptul că nu exista nici un indiciu asupra limbii vorbite, cu 4500 de ani în urmă, în această parte a lumii. Scrierea din bazi-nul fluviului Indus, ca și cea etruscă sau scrierea Maya nu și-au dezvăluit secretele pînă în zilele noastre.

Un calculator electronic și multă imaginație

Succesul senzațional obținut, cu 15 ani în urmă, de cercetătorii care au descifrat scrierea miceniană, celebrul „linear B”, a oferit lingviștilor și arheologilor calculatoarele electronice.

Stimulați de acest succes, trei tineri cercetători finlandezi: arheologul Asko Par-pola, statisticianul Seppo Koskeniemi și

Principalele centre ale civilizației Indusului (pătratele și punctele de pe hartă). Zonele hașurate reprezintă regiunile în care astăzi se vorbește limbi dravidiene

studentul în asiologie și filologie Simo Parpola s-au decis, acum 5 ani, să înfrunte textele descoperite în regiunea Indusului. Pe parcursul cercetărilor, li s-a alăturat profesorul Pentti Aalto de la Universitatea din Helsinki, o somitate în științele filologice.

După ce toate textele utilizabile au fost introduse în calculator, o primă programare a cerut mașinii să determine numărul de semne distincte. Trebuie spus că o astfel de sarcină ar fi fost aproape irealizabilă fără ajutorul mașinii electronice, deoarece nu

toate semnele similare erau scrise identic ; interveneau apoi grupuri de semne care puteau fi interpretate ca noțiuni diferite sau ca familii de cuvinte etc. etc. Calculatorul a stabilit că numărul semnelor distincte este de aproximativ 300. Obținându-se „cartoteca” semnelor, mașina a fost programată să le determine frecvența, factor de bază în cercetarea textelor unor limbi sau scrieri necunoscute. Au urmat apoi sarcini mai subtile : poziția în „frază” a semnelor, frecvența cu care anumite semne apar cuplate, frecvența succesiunii a două sau trei semne.

Ultima clasificare cerută mașinii a fost un fel de bibliografie : calculatorul a stabilit pentru fiecare semn toate textele în care poate fi găsit. Și tot calculatorul a confirmat o ipoteză emisă mai demult, că această scriere trebuie citită de la dreapta la stînga.

Cu acest bagaj de date perfect catalogate, cei patru cercetători au atacat o primă problemă fundamentală : ce limbă vorbeau locuitorii văii Indusului, în urmă cu patru milenii ? Din sutele de limbi și dialecte vorbite astăzi pe teritoriul Indiei, un însemnat procent îl alcătuiesc limbile dravidiene. Această familie de limbi este cu totul diferită de cele de origine ariană (indo-europeană). Dravidienii sînt urmași ai populațiilor locale — ai indienilor negri — pe care popoarele din nord le-au găsit stabilite în acele locuri cu mult anterior sosirii lor (circa 1500 de ani î.e.n.). Era firesc deci ca echipa de cercetători finlandezi să pornească de la ipoteza că textele descoperite sînt scrise într-o limbă paleo sau protodravidiană, un trunchi inițial din care s-au ramificat zecile de limbi dravidiene contemporane.

În 1961 a apărut un mare dicționar etimologic al limbilor dravidiene, instrument de lucru indispensabil pentru demonstrarea ipotezei „dravidiene” și apoi — pentru descifrarea textelor.

Un imens „rebus” își dezvăluie secretul

Textele cuneiforme descoperite în Mesopotamia vorbesc despre corăbii care veneau din îndepărtata și neagra *Meluha*, încărcate cu aur, argint, lapis-lazuli și alte bogății. *Meluha* a fost de multă vreme identificată cu India. Filologul Pentti Aalto a descoperit similitudinea dintre acest nume și *mlecha*, un cuvînt sanscrit semnificînd „barbări”, „oameni cu vânsbire neînțeleasă”. Pe de altă parte, în textele sumeriene, corăbiile care veneau din *Meluha* se numeau *magilum*. În limba dravidiană contemporană, *manci* înseamnă corabie cu pinze. Aceste două... coincidențe sînt edificatoare : locuitorii Indusului vorbeau protodravidiană, iar indo-europenii care s-au revărsat în peninsula indică, considerîndu-i „barbări” și neînțelegîndu-i, i-au denumit pe băștinași *mlecha*.

Sculptură datînd de 4000 de ani, descoperită în urma săpăturilor arheologice

Pornîți pe aceste ipoteze de perspectivă, savanții finlandezi au stabilit aproape cu certitudine faptul că, în scrierea Indusului, ca și în hieroglifele egiptene, semnele reprezintă obiecte, noțiuni, nu sunete. Cum însă numărul total al semnelor era de numai 300, ei au bănuît că unele semne reprezintă mai multe noțiuni. Descifrarea acestor „omonime” a fost elementul hotărîtor pentru întregul „rebus” al limbii Indusului. Calculatorul și imaginația creatoare au conlucrat feril.

S-a observat că unul din semnele cele mai frecvente era „omul”, schematicizat, evident, dar care nu putea avea altă semnificație. Calculatorul a arătat că „omul” apare foarte des însoțit de un semn în formă de pieptene, care ocupă cam același loc în „frază”. Ce semnifica oare pieptenele ? În multe limbi dravidiene contemporane pieptenele este numit *pentika* ; iar *penti* înseamnă, tot în dravidiană, femeie. Deci pieptenele reprezintă, în textele Indusului, femeia. Reiese că această scriere nu este pur hieroglică, că semnele nu semnifică numai cuvinte, ci și sunetele prin care ele se pronunță.

Un alt semn reprezintă un om purtînd pe umăr o prăjină, un fel de cobiliță. Semnul apare aproape întotdeauna la sfîrșitul textelor. În limbile dravidiene prăjina de bambus e numită *kara*. Noțiunea de masă, multitudinea se exprimă prin *karrai*. Deci semnul „cobiliței” ar putea semnifica... pluralul, ar fi un fel de sufix care arată pluralitatea semnului precedent.

Același joc pasionant al omonimelor i-a făcut pe cei patru savanți să explice „corabia”. În dravidiană corabia se numește *ota*; posesiune — *otai*; uniune — *ota*. Cum corabia apare în texte totdeauna ca sufix, *ota* înseamnă deci posesiunea, genctivul.

Dar „peștele”? În texte el apare frecvent alături de om și femeie. Numele peștelui în dravidiană este *min*; dar în unele limbi dravidiene *min* înseamnă și stea, strălucire. Cum locuitorii Indusului erau navigatori vestiți, și stelele constituiau elementul esențial al orientării, e probabil că divinizau astrele (ca și egiptenii și sumerienii) și că „peștele” semnifică divinitate.

În septembrie 1969, Institutul Interscandinav pentru studii asiatice, recent creat, a putut anunța că echipa condusă de Asko Parpola a descoperit cheia scrierii și limbii străvechii civilizații a Indusului, iar presa din toată lumea a reprodus această veste.

Poate că multe dintre ipotezele acestei descifrări par hazardate. Savantul John Chadwick, unul dintre cercetătorii care au descifrat scrierea miceniană, are rezerve față de o serie din semnificațiile propuse de savanții finlandezi, dar recunoaște valabilitatea sistemului de interpretare. Și, de altfel, coerența „frazelor”, conținutul rațional al mesajelor cuprinse în texte dovedesc că interpretarea cercetătorilor, chiar dacă nu pretundenți riguroasă și certă, este în orice caz fertilă și are toate șansele de a fi confirmată de viitoarele cercetări.

Fragment dintr-o programare filologică pentru mașina electronică: codificarea și clasificarea grupurilor de semne

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
	163009	⊙ 11			002	0434	000	0000	001	0769	
	163014	⊙ 1			001	0217	000	0000	001	0769	
	163024	⊙ 2			001	0217	000	0000	000	0000	
	163025	⊙ 3			002	0434	000	0000	000	0000	
	163027	⊙ 4	2005		001	0217	001	0624	001	0769	
	163028	⊙ 5	1577		003	0652	002	1249	000	0000	
	163029	⊙ 6	1401		001	0217	001	0624	001	0769	
	163097	⊙ 7			002	0434	000	0000	000	0000	
	163102	⊙ 8			001	0217	000	0000	000	0000	
	163106	⊙ 9			001	0217	000	0000	000	0000	
	163114	⊙ 10			001	0217	001	0624	000	0000	
	163126	⊙ 11			001	0217	001	0624	000	0000	
377	163129	⊙ 12			002	0434	002	1249	000	0000	
	163134	⊙ 13			001	0217	000	0000	000	0000	
	163138	⊙ 14			001	0217	001	0624	000	0000	
	163153	⊙ 15			001	0217	000	0000	000	0000	
	163160	⊙ 16			001	0217	000	0000	000	0000	
	163163	⊙ 17	1470		008	1739	002	1249	005	3846	
	163177	⊙ 18			001	0217	000	0000	000	0000	
	163199	⊙ 19			001	0217	000	0000	001	0769	
	163205	⊙ 20			001	0217	000	0000	001	0769	16:00V
	163220	⊙ 21			001	0217	000	0000	000	0000	
	163246	⊙ 22			003	0652	000	0000	001	0769	
	163300	⊙ 23			001	0217	001	0624	000	0000	
	163371	⊙ 24			001	0217	001	0624	001	0769	
105	163379	⊙ 25			002	0434	001	0624	000	0000	
	163385	⊙ 26			001	0217	001	0624	000	0000	
	164009	⊙ 27			009	4285	003	2999	001	1999	128
	164014	⊙ 28			001	0476	000	0000	001	1999	
	164028	⊙ 29			001	0476	001	0999	000	0000	
	164081	⊙ 30			002	0952	002	1999	000	0000	
	164134	⊙ 31			001	0476	000	0000	000	0000	
	164163	⊙ 32			001	0476	001	0999	000	0000	
	164189	⊙ 33	1338		001	0476	001	0999	000	0000	
	164190	⊙ 34			001	0476	000	0000	000	0000	

GARDA CIVICĂ ÎN RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ

MARIA TOTU

Garda națională, despre a cărei necesitate scria N. Bălcescu în *Puterea armată și arta militară de la întemeierea principatului Valahiei până acum* (publicată în 1844), a fost pusă în aplicare de munteni și transilvăni în timpul revoluției de la 1848.

În Țara Românească, garda națională, instituită și organizată prin decret încă din primele zile ale revoluției, ca o forță armată civilă, opusă miliției conduse de ofițeri reacționari, a avut, și a răspuns grelei misiuni de a apăra cuceririle revoluționare. Este cunoscută intervenția salutară a gărzii în acțiunea de eliberare și protejare a guvernului revoluționar contra comploturilor contrarevoluționare din 19 iunie/1 iulie și 29 iunie/11 iulie 1848.

În Transilvania, unde forțele revoluționare românești au fost nevoite să reziste loviturilor contrarevoluționare ale nobilimii, garda națională s-a transformat într-o puternică oștire populară — formată din 15 legiuni —, angajată în lupta pentru apărarea existenței naționale și împlinirea idealurilor sociale.

Petrecînd mai multe zile în tabăra lui Avram Iancu, N. Bălcescu scria despre această oaste țărănească: „Am văzut cu mirare cum ei dibuiseră adevăratele principii ale războiului și cum simțise[ră] importanța pozițiilor naturale și folosul ce știură trage din orice localitate”.

Atunci, în 1848, gărzile naționale și-au făcut intrarea glorioasă în istoria patriei.

Cetățean din garda civică (secția
stampe a Bibliotecii Academiei
R.S.R.)

Dorința generală a țării

După înfăptuirea Unirii Principatelor române, burghezia, preocupată de pregătirea condițiilor pentru cucerirea independenței țării, dar și pentru a-și consolida dominația politică internă, a reluat ideea organizării gărzii. În gazetele vremii „Dimbovița”, „Reforma”, „Naționalul”, aflate sub influența ideilor lui N. Bălcescu, și în special în „Românul”, ziarul grupării liberal-radicală conduse de C. A. Rosetti, a fost dezbătută pe larg această problemă.

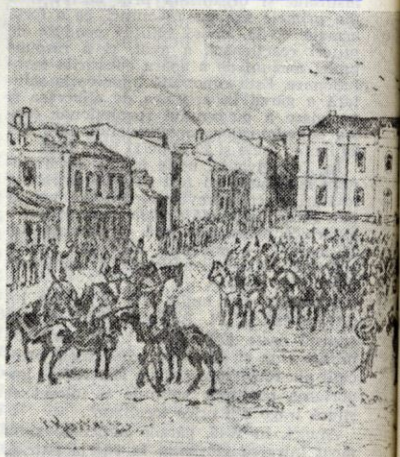
Legind organizarea gărzii de necesitatea reformelor interne, și în primul rînd a înfăptuirii reformei agrare, „Dimbovița” scria la 25 octombrie 1859: „Cu alte vorbe, garda națională trebuie să fie precedată de îmbunătățirea soartei tuturor românilor în genere și țăranilor în particular, ca să aibe fructele dorite, ca să fie o adevărată gardă națională. Am dori o gardă națională care să apere atît legile și instituțiile contra tiraniei și anarhiei din intru cît și libertățile politice ale națiunii la întimplare de a fi amenințate din afară și înainte de toate am dori ca această gardă națională să aibe în realitate ce apără, potrivit spiritului Constituțiunii”. Reluînd problema, ziarul „Reforma” scria, în august 1860: „Evenimentele se urmează c-o rapiditate extraordinară. Dorința generală a țerei, necesitatea urgentă este înarmarea țerei cît mai curînd. Oștire regulată după convențiune și guarda de cetățeni armați în mod deosebit menirea națională a gărzii. „Românul” cerea, la 20 iulie/1 august 1862, organizarea cît mai rapidă a acestei instituții „pentru a menține ascultarea către lege, pentru a păstra și restatornici ordinea și pacea publică, pentru a ajuta armia de linie în apărarea hotarelor, pentru a asigura neatîrnarea țerei și integritatea teritoriului ei”.

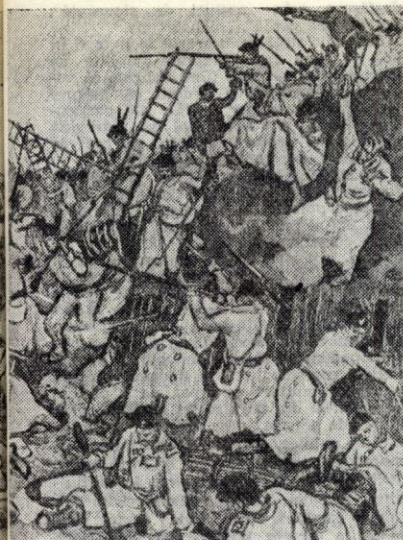
Liberalii radicali au ridicat această problemă și în Adunarea legiuitoare: la 18 ianuarie 1864, cu prilejul discuțiilor asupra organizării puterii armate, Gr. Arghiropol (sub influența lui C. A. Rosetti) a propus un amendament prin care se cerea organizarea unei gărzii naționale ca parte componentă a puterii armate. Deși votarea amendamentului liberal-radical a fost primită cu vie satisfacție în țară, cauze politice de natură internă și externă au făcut ca de-abia la 17 martie 1866 instituția gărzii să fie reînviată sub numele de „gardă civică” sau „gardă orășenească”.

La început, garda civică a fost alcătuită — cum scrie generalul R. Rosetti, primul care s-a preocupat de istoricul acestei instituții, — aproape în exclusivitate „din

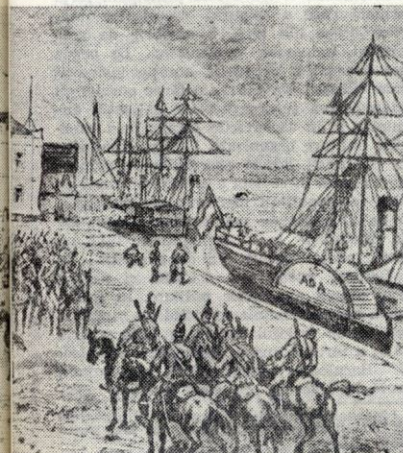

În timp ce la Plevna, la Grivița și pe celelalte teatre de luptă ostașii români se jertfeau pentru independența patriei.

...In principalele orașe ale țării garda civică era chemată să asigure „menținerea liniștii publice și a siguranței orașenești” (Garda civică în Galați anulul 1877)

mica burghezie și din meseriași, care ascultau orbește de C. A. Rosetti prin ziarul său „Românul”¹. Inițial ea a fost reorganizată în marile orașe București, Ploiești, Craiova, Brăila, Galați, Focșani, Pitești, Bacău; din 1868 i s-a acordat o atenție deosebită, fiind generalizată în toate orașele țării.

În timpul guvernelor liberal-radicală conduse de Ștefan și Nicolae Golescu (august 1867-noiembrie 1868) s-a votat un proiect de lege de organizare a puterii armate și s-a inițiat o acțiune națională de înarmare, prin cumpărări de arme pe baza subscripției publice. În același timp, prin intermediul organizației speciale create în acest scop, „Societatea română de arme, gimnastică și dare la țintă”, s-a desfășurat o largă activitate de instruire militară a cetățenilor.

Utilizată de liberalii-radicali și în activitatea politică internă, garda civică a devenit însă ținta atacurilor conservatorilor. După înlăturarea de la guvern — în noiembrie 1868 — a liberalilor-radicali, conservatorii n-au îndrăznit să treacă direct la desființarea ei, așa cum doreau, dar sub pretextul reorganizării, în anul 1872, au dezarmat-o. (Acțiunea nu s-a desfășurat fără împotriviri. Este cunoscută rezistența opusă de garda craioveană.) Au trecut apoi la reconstituirea ei în efective mai mici și, în unele orașe — nu întâmplător! —, cu o compoziție socială simțitor schimbată; de fapt ea urmărea epurarea elementelor micii-burghezii, aflate sub influența lui C. A. Rosetti. O dată cu revenirea liberalilor-radicali la guvern (1876), C. A. Rosetti și gruparea sa au reluat activitatea de întărire a gărzii orașenești.

Ceasul neatîrnării

Anii 1877-1878, anii marilor eforturi pentru cucerirea independenței țării, au constituit pentru garda civică perioada celei mai rodnice activități. Pentru a corespunde noilor sarcini, garda a fost reorganizată și generalizată, cuprinzând, din luna mai 1877, toate orașele reședință de județ. Au luat ființă 5 legiuni în București, cîte o legiune în alte 9 orașe, cîte 8 batalioane și 25 de companii în celelalte 23 de localități urbane².

Prin acceptarea în rîndurile ei a tuturor cetățenilor ce îndeplineau condițiile de vîrstă (de la 25 la 45 de ani), indiferent de averea ce o posedau și de categoria socială din care făceau parte, alcătuirea

¹ R. Rosetti, *Garda națională. Scurt istoric. Rostul ei în războiul din 1877-1878*, București, 1943.

² „Monitorul oficial al României” nr. 136, din 17/29 iunie 1877.

gărzii a căpătat un caracter mai democratic. Procesul de democratizare s-a accentuat prin reintroducerea principiului electivității comandanților cu grade inferioare (principiu înlăturat de conservatori în anul 1872) și prin numirea celor cu grade superioare nu numai din rândurile bătrînilor ofițeri de carieră, ci și dintre civili. Comandanți ai legiunilor au fost numiți, de cele mai multe ori, oameni politici cunoscuți, unii dintre ei revoluționari de la 1848. În fruntea celor 5 legiuni bucureștene s-au remarcat Gr. Serurie, E. Carada, N. Fleva, E. Stătescu, M. Schina, I. C. Fundescu etc. Garda civică, mobilizată pe durata războiului de independență, a activat cu un efectiv de aproape 20 000 de oameni, dintre care 7000 numai în București.

Noua compoziție socială a gărzii, ca și importanța pe care a căpătat-o în condițiile desfășurării războiului, a neliniștit profund moșierimea conservatoare. Făcîndu-se ecoul acestei nemulțumiri, ziarul conservator „*Timpul*” scria, în mai 1877, în mod tendențios: „Garda orașenească, sau mai bine zis garda națională, după prima ei constituire în un corp armat cu comandanți aleși de către înșiși ea, toți ofițeri improvizati purtînd grade și însemne semimilitare și chiar însemne culese din timpuri de revoluțiunii, ofițeri fără nici o știință militară, fără de disciplină și fără nici un titlu cu care să-și poată legitima gradul de locotenent sau căpitan, sau de maior, sau de comandant al unei legiuni, nu numai că nu înfățișă nici o garanție de securitate, dar, ce e mai mult, putea să devie la un moment dat un element periculos de perturbățiune socială. Această instituție, așa întocmită, nu era decît o tristă imitație din timpurile nefaste ale revoluției franceze de la 1793”. Același ziar, într-un articol intitulat semnificativ *Revoluțiunea în România, scopul și mijloacele*, publicat în 5 iulie 1877, își relua atacurile îndreptate în aceeași direcție.

Reorganizată și întărită, garda civică a putut să răspundă sarcinilor ce i-au revenit în timpul războiului de independență. Atribuțiile ei au fost fixate prin prevederile Decretului de mobilizare a armatei din 8/20 aprilie 1877 (care în articolul III stabilea ca „pe timpul concentrării trupelor să facă serviciile prevăzute de lege”³) și prin regulamentul de activitate, elaborat în același an. Garda era chemată să asigure „menținerea liniștii publice și a siguranței orașenești”, trebuînd să intervină imediat în caz de tulburări, dezordini, incendii etc. Serviciul și-l

desfășura prin „posturi de siguranță”, „patrule de gardă”, „pichete” etc.⁴

Patrulele străbăteau orașul în lung și în lat, pe baza unor itinerare stabilite de inspectoratul general, fiind obligate să vegheze la menținerea ordinii, să asigure securitatea bunurilor publice sau particulare. Garda era autorizată să intervină prompt, să opereze arestări în caz de scandaluri, neorînduiri sau hoții.

Atribuțiile gărzii erau largi, în acțiunea de menținere a ordinii suplinind chiar organele poliției. În acest sens, prin articolul 248 al regulamentului se ordona „tuturor comandanților de gardă, șefilor de posturi sau patrule ce totdeauna vor fi încunoștințați fie de partea jeluitoare, fie de oricare alt cetățean, fără să adate intervenirea comisarilor de poliție, să trimită imediat la fața locului ca să aresteze pe făcătorii de neorînduiri, păgubași sau cerți pentru ca să-i dea în mâinile autorităților competente”. Pe măsura plecării unităților militare pe front, ea a preluat și posturile din garnizoane, deținute pînă atunci de acestea: paza orașelor și a instituțiilor publice, ordinea și securitatea iarmaroacelor, paza gărilor și închisorilor, atribuții care reveneau înainte în exclusivitate armatei. Sarcinile din serviciul spitalelor (sanitari, bărbieri etc.) au fost preluate, la cererea Ministerului de Război, tot de garda orașenească.

Arma ce v-am dat-o...

Se poate afirma că, în condițiile desfășurării războiului, ale plecării armatei pe front, garda civică a fost principala forță armată care a asigurat securitatea marilor orașe ale țării, a orașelor de graniță și, îndeosebi, a Capitalei. De aceea s-a acordat o deosebită atenție instruirii sale militare. Pregătirea o făcea paralel cu îndeplinirea tuturor acestor obligații, duminică și în sărbătorile legale, prin exerciții în militare organizate. Deseori, mai ales în București, aceste exerciții erau urmate de trecerea în revistă a unităților gărzii de către personalități marcante ale vieții publice. O astfel de manifestare a avut loc în București la 27 septembrie 1877, cu participarea citorva mii de gardiști.

Deseori garda era folosită și pentru prezentarea onorurilor militare. În București, ea a îndeplinit serviciul de gardă de onoare cu prilejul sosirii, la 4 decembrie 1877, a țarului Rusiei, Alexandru al II-lea. C. Bacalbașa, memorialist al vremii, scrie în legătură cu acest episod: „Ne-

⁴ Manualul guardului orașenesesc. Legea guardei cu modificările ei și regulamentul său, București, 1877.

³ „Monitorul oficial al României” nr. 79, din 8/20 aprilie 1877.

maifind armată activă în București. onorurile au fost date de garda națională, care era înșiruită pe străzi. Ajuns la palat, țarul întreabă ce este această nouă armată? S-a răspuns că este garda națională. Țarul îmbracă mantaua, scobori în curtea palatului, trecu în revistă corpul de gardă și-l salută de 3 ori⁵. La 8 octombrie 1878, cind armata română s-a reîntors victorioasă în București, a fost primită printr-o impunătoare manifestație patriotică, mii de gardiști prezentându-i onorul înșiruiți de-a lungul străzilor, din Piața Teatrului pînă la Arcul de Triumf, ridicat în acest scop.

O dată cu revenirea trupelor de pe front, garda a început să predea treptat sarcinile de garnizoană. Prin activitatea sa complexă, ea dăduse o contribuție însemnată, permițind folosirea întregii capacități de luptă a armatei, pentru cucerirea independenței țării.

În cursul celor doi ani, unele unități ale gărzii s-au distins în mod deosebit prin disciplină și activitate. Legiunea a III-a din București, comandată de Grigore Serurie (revoluționar de la 1848), a inițiat, încă din septembrie 1877, un curs de pregătire militară și educație politică pentru ofițerii recrutați dintre civili, ajungînd să îngrijeze, prin aceste preocupări, moșierimea conservatoare. Ziarele „Pressa” și „Timpul”, în intenția de a-l intimida, a publicat o scrisoare anonimă — chipurile, a unui gardist din legiunea a III-a, care reproducea cuvîntul de deschidere a lui Gr. Serurie la cursul de educație politică: „Arma, băieți, — spusese comandantul legiunii — să n-o dați de la voi decît o dată cu sufletul vostru. Arma ce v-am dat-o este apărarea voastră contra cîcocoilor. Țineți arma în veci și nici Florescu* și nici alți boieri nu vor mai veni la putere. Ei și numai ei ne-au adus la sapă de lemn”.

Unii și alții

Ziarul „Pressa” din 11 noiembrie 1877 compara cuvîntarea lui Grigore Serurie cu aceea a lui C.A. Rosetti din 6 noiembrie 1877, în care acesta îndemnase poporul ca după cucerirea „Plevnei externe” să se treacă la cucerirea „Plevnei interne”.

Șirul exemplelor ar putea continua. Colonelul Logadi, comandantul Diviziei I teritoriale, evidenția garda craioveană condusă de pașoptistul colonel Al. Cristofi,

⁵ C. Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. I, 1871-1884, București, 1927.

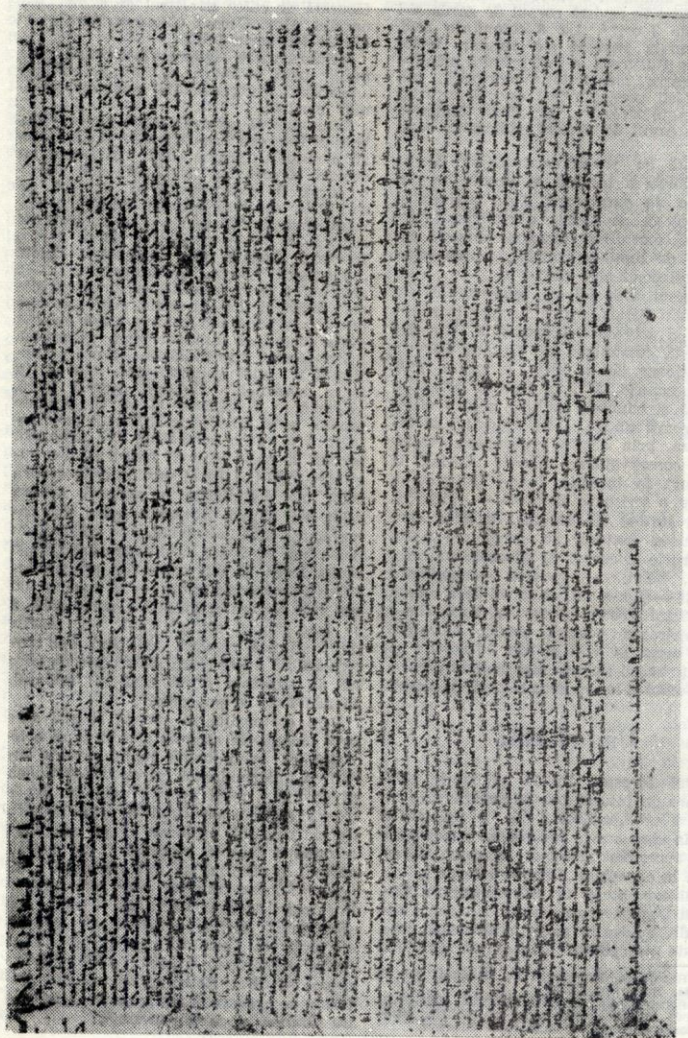
* Generalul Ion Emanoil Florescu (1819-1893), cunoscut moșier conservator, om politic, gînele fostului domnitor Gheorghe Bibescu.

arătînd: „A știut să arate printr-un serviciu activ și disciplinat, cit și prin spiritul de corp, că este un adevărat element al puterii armate și a făcut onoare orașenilor („Românul” din 18 mai 1878). La Iași, garda a fost felicitată pentru activitatea desfășurată de către ministrul de război, generalul Alex. Cernat („Steaua României” din 24 februarie 1878).

Meritele găzii civice au fost recunoscute public prin atribuirea a 5000 de medali: „Apărătorii independenței” celor mai vrednici gardiști.

Se cuvine să precizăm că în timpul războiului întreaga greutate a serviciilor găzii a căzut în seama celor mai săraci locuitori ai orașelor. Explicația stă, pe de o parte, în patriotismul și spiritul de sacrificiu de care au dat totdeauna dovadă oamenii din popor și în sustragerea sistematică de la obligațiile găzii a elementelor bogate ale burgheziei. Ziarul „Telegraful” scria, în octombrie 1877: „Neapărat și în această ocaziune se găsesec mulți, și mai cu seamă conași, care nu se îngrijesc a lua arma în mînă, aleargă după scuteli și lasă tot masa poporului, tot mulțimea îngreuiată să-și arate patriotismul și zelul pentru țară, aici și în toate ocaziunile”. Reluînd aceeași temă, „Românul” consemna și el cu accente amare, la 30 noiembrie 1877: „E descurajator a o vedea combătută sau disputată tocmai de aceia care ar trebui să dea supunere legii [...] Toată sarcina cade asupra celor mai ascultători în general, asupra celor mai săraci. Ceva mai grav, sint comercianți, sint industriali, sint cetățeni cu profesii și averi însemnate cari spre a eluda legea și a-și, ocroti cu egoism interesele personale merg — o spunem cu cea mai adîncă mîhnire —, merg pînă a se face supuși străini, pînă a-și renege naționalitatea română, azi cînd toți sintem datori a împărtăși suferințele de care ne dă exemplu dorobanțul și soldatul, fii adevărați ai poporului”.

Prin compoziția sa socială și mai ales prin obiectivele care au stat la baza activității ei, subordonate luptei pentru cucerirea independenței, garda civică tindea să devină o forță armată care să depășească limitele de clasă de pînă atunci. Considerînd că misiunea ei nu se putea termina o dată cu războiul, C. A. Rosetti adresa, la sfîrșitul lui noiembrie 1877, un apel înflăcărat tuturor celor interesați în întărirea acestei instituții. Ziarul său „Românul” chema cetățenii să depună stăruință ca „instituțiunea găzii să se înalțe acolo unde a înălțat-o Constituțiunea și să ofere României un element puternic de apărare și zgăzag neclintit în contra tiraniei și despotismului”.

Magna Charta Libertatum într-o reproducere după originalul aflat la Catedrala din Lincoln

MAGNA CHARTA LIBERTATUM

În acele zile de vară ale anului 1215, câmpia de la Runnymede, unde în vremurile străvechi se adunau anglo-saxonii pentru a discuta chestiunile de stat*, își schimbase cu totul înfățișarea. Zeci de corturi de toate culorile, forțată de cavaleri și scutieri, nechezat de cai și zvon de vorbă însuflețeau paștea, pînă atunci atît de liniștită, ce se înîindea între Staines și Windsor. Printre cei de față se distingeau arhiepiscopul de Canterbury, Stephen Langton, și mulți dintre baronii cei mai de seamă ai regatului Angliei. Infrigurarea așteptării îi cuprinsese pe toți, căci înaltul oaspete încă nu se ivise. Era așteptat însuși regele Angliei, Ioan, supranumit Fără de Țară pentru că, la naștere, spre deosebire de frații săi mai mari, nu primise nici un domeniu din posesiunile continentale ale Coroanei britanice. Fusese uns ca monarh în anul 1199, după moartea fratelui său, cruciatul Richard Inimă de Leu.

Intelligent, cultivat, dar laș, perfid, lacom și crud, Ioan nu era iubit nici de popor, nici de nobilime. „Oricit de negru ar fi iadul, prezența lui Ioan l-ar minji” — spuneau despre el contemporanii. Era bănuț că îl asasinase pe nepotul său, Arthur de Bretania, pe care Richard îl desemnase inițial moștenitor al tronului. Intrat în conflict cu marele politician și războinic care a fost Filip August, regele Franței

(1180-1223), Ioan pierduse aproape fără luptă toate domeniile sale din Franța, cu excepția Aquitaniei, aflată în extremitatea ei sud-vestică. Intrase în conflict cu papa Inocențiu al III-lea, care îl declarase detronat și dăduse coroana lui Filip August. La frontiere, welșii și scoțienii se agita-
u, hărțuindu-i trupele.

Reconciliat cu chiul cu vai cu Sfîntul Scaun, Ioan încercase o lovitură decisivă împotriva lui Filip August, înîghebind o vastă coaliție în care intrau contele Flandrei, Ferrand, împăratul Otto al Sfîntului Imperiu roman de națiune germanică, contele de Boulogne și nobilimea olandeză și lorenă. O armată de 80 000 de cavaleri a aliaților fusese însă tăiată în bucăți la Bouvines, în 1214, de către francezi, astfel că situația regelui Angliei ajunsese curînd dintre cele mai nesigure.

Întors în Anglia (octombrie 1214) cu un prestigiu serios știrbit, Ioan găsise pe baroni în stare de revoltă aproape deschisă împotriva sa. Întîlniri secrete la Saint Edmundsbury pregătiseră spiritele pentru o acțiune hotărîtă, care să ceară regelui respectarea vechilor „libertăți” ale nobilimii, statuata mai precis pentru prima oară în scris în carta lui Henric I (1100-1135). Fuseseră sprijiniți și de orașenii Londrei, care le deschisera porțile orașului, astfel că regele se văzuse silit să vină în iunie pe cîmpia de la Runnymede pentru a primi dolean-

* Runnymede — „Cîmpia adunării”.

țele baronilor. Părăsit de toți ai săi — rămăsese numai cu șapte cavaleri credincioși —, regele își pusese, în cele din urmă, marele sigiliu pe acest document. Nu o făcuse de bunăvoie, căci, spune un contemporan, pe urmă nu mai avea liniște, „scrișnea din dinți, holba ochii rătăciți și rodea bucăți de lemn” din cauza ideii că devenise sclavul nobililor săi.

Care este conținutul acestui document ?

Magna Charta Libertatum s-a păstrat până astăzi în patru exemplare, dintre care două la British Museum, unul la catedrala din Lincoln, iar al patrulea la catedrala Salisbury. Fiind un document tipic medieval, ea se prezintă, la prima vedere, drept un tot incalzit, lipsit de ordine și continuitate în idei. Textul a fost împărțit de istorici în 63 de articole, care pot fi grupate pe mai multe teme :

— Un prim grup de prevederi — răspindite în text de la început până la sfârșit — avea ca scop garantarea alegerilor libere în sinul bisericii engleze. Era o practică des uzitată ca marii seniori laici să se impună ca stăreți de mănăstiri sau chiar episcopi, folosind veniturile acestor așezăminte în folosul lor personal. Regele patrona aceste abuzuri, numindu-și oamenii săi în posturile cele mai mănoase.

— Marea nobilime — baronii — beneficia de un număr sporit de prevederi ; între altele, baronilor li se acordau înlesniri pentru neplata datoriilor, dacă debitorul era solvabil prin alte mijloace — vite, pământuri etc.

— O serie de măsuri vizau abuzurile săvârșite de înalții funcționari regali și de vecinii puternici față de micii fermieri și oamenii liberi, proprietari de pământ. Pentru a stăvilii aceste abuzuri, cartă prevedea ca îndatoririle micilor fermieri și oameni liberi față de seniori și rege să fie stabilite în scris.

— Alte prevederi, ca, de exemplu, „Nici un *sheriff* sau *baliv* nu are voie să ia grâul sau alte bunuri ale unui om fără a le plăti pe loc, altfel proprietarul primește despăgubiri”, erau îndreptate împotriva abuzurilor funcționarilor locali. Se stabilea totodată obligația pentru funcționari de a cunoaște legile și a le aplica conștiincios.

— Clauzele referitoare la orașe, comerț și negustori țineau seama de sprijinul dat de burghezia în devenire mișcării baronilor. Orașele își păstrau vechile libertăți și obiceiuri. Se institua pe toată țara o singură măsură pentru vin, bere și cereale, ca și pentru orice alt fel de produse. O astfel de prevedere, menită să asigure li-

niștea internă și să unifice sistemul de măsuri și greutate, constituia un puternic impuls dat comerțului.

— Documentul cuprindea și clauze de interes temporar, pentru curmarea unor abuzuri privind în special relațiile cu welșii, scoțienii și mercenarii în solda regelui.

La început, principiile conținute de *Marea Cartă* au avut o acțiune limitată ; cu timpul, ele au fost însă interpretate în conformitate cu evoluția societății. Astfel pasajul : „Nici un om liber nu va fi arestat sau exilat sau atăcat în vreun fel dacă nu este judecat după lege de egalii săi și de legea țării” părea a prefigura viitoarea lege *Habeas Corpus* (1679), pe cînd, în realitate, la origine se urmărea sustragerea judecării regelui a unui număr mare de supuși. Tot astfel principiul : „Nici o ridicare de impozit fără reprezentare” a fost înțeles în spiritul formulării lui numai cu scurgerea timpului.

Prin articolul 61 se institua un tip de „comitet de supraveghere” format din 25 de baroni pentru a controla aplicarea prevederilor cartei. Era embrionul viitorului parlament englez, instituție care a devenit de celebritate mondială în domeniul parlamentarismului de esență burgheză.

Dacă contemporanii nu au sesizat importanța *Marii Carte* (scrisă în latină, a fost tradusă în limba engleză și tipărită abia la 1514), ea a constituit un act fundamental pentru a cărui respectare s-au dus puternice lupte. Regii următori au fost siliți de baroni să promulge din nou cartă. Astfel, Henric al III-lea a făcut-o în două rânduri, la 12 noiembrie 1216 și în septembrie-octombrie 1217, reducînd numărul articolelor. Ultima ei promulgare datează de la 1225.

Importanța *Marii Carte* constă și în aceea că ea a marcat trecerea de la jurămintele orale și gesturile simbolice, singurele acte care aveau valoare pentru mentalitatea medievală, la *documentul scris*, prin care monarhul recunoștea „libertățile” supușilor săi, ceea ce a însemnat o fereastră deschisă spre vremurile moderne. Puterea unui petic de pergament a crescut enorm, după cum a sporit puterea de abstractizare a oamenilor. Însăși ideea „libertăților” a constituit un ferment social nu mai puțin activ care a dus la răsturnări și lupte între concepția feudală învechită a imuabilității și caracterului divin al regalității și vederile dinamice ale noii societăți ce creștea în sinul celei vechi.

Enigme
ale istoriei

CRISTOFOR COLUMB LA CURTEA LUI BAIAZID AL II-LEA?

CRISTINA ROTMAN

CRISTO: COLOMBO

Portretul lui Cristofor Columb

Baiazid al II-lea, reprezentat
într-o stampă aflată la Biblio-
teca Academiei R.S.R.

Istanbul, 1929. Vechiul serai al sultanilor își trăia ultimele zile. Măsurile luate în urma proclamării republicii, în 1923, de către Mustafa Kemal Atatürk, îl desființau pentru totdeauna. Palatul care-l adăpostise — vestitul Topkapı, construit de Mahomed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului —, avea să devină lăcaș de cultură. Înepălinirea hotărârii a fost încredințată directorului Muzeului național, Halil Etem Eldem.

În cursul transformărilor, printre nemăsuratele obiecte prețioase aflate în biblioteca seraiului a fost descoperit, întâmplător, un pergament de 85×60 cm, pe care se afla conturată o hartă a lumii, însoțită de explicații scrise cu caractere arabe. A fost chemat de îndată cunoscutul turcolog german Paul Kahle, aflat atunci la Istanbul. Descifrarea citorva rânduri a dezvăluit identitatea misteriosului document: „*Această hartă a fost făcută în luna muharrem (9 martie-7 aprilie — n.a.) 1513 la Galipoli de către Piri Re'is, fiul lui Hadj Mehmet, cunoscut ca nepotul lui Kemal Re'is*“.

În sfârșit, harta, alcătuită cu sute de ani în urmă de Piri Re'is, de a cărei existență se știa doar dintr-o însemnare a autorului în vestitul său manual de navigație *Bahriye*, publicat la Leipzig, în 1926, de Paul Kahle, ieșise la lumină. „*Umilul subsemnat — nota autorul cu nostalgie — a făcut odinioară o hartă care cuprindea o multime de pămînturi și de ținuturi mult mai întinse decît cele aflate în hărțile existente și care ținea seama de toate hărțile maritime noi ale Indilor și ale Chinei, care nu erau de loc cunoscute în apus (Rum). Această hartă a fost înfățișată în Egipt sultanului Selim Han, care a primit-o cu bunăvoință*“.

Descoperirea ar fi putut avea o importanță oarecare dacă cercetările ulterioare ale profesorului Paul Kahle nu ar fi stabilit că opera geografului otoman permite reconstituirea hărții lui Cristofor Columb, care n-a putut fi găsită pînă acum, dar despre care se spune că ar fi fost trimisă, în octombrie 1498, din insula Española (Haiti) împreună cu o relatare a celei de-a treia călătorii. Harta lui Columb s-ar fi aflat în posesia conducătorului ținuturilor indiene, Fonseca, iar o copie a ei ar fi stat la dispoziția nepotului său, Alonso Hojeda. Cum a ajuns ea în mâinile sau la cunoștința unui navigator otoman rămîne un mister pe care cercetătorii încearcă să-l dezlege. Dar cine a fost Piri Re'is?

Piri Re'is, pirat și amiral

Piri Muhi'l Din Re'is, navigator și cartograf, a fost nepotul vestitului corsar Kemal Re'is, unul dintre marii conducători ai flotei otomane în anii 1495-1501. A cutreierat Mediterana în lung și în lat, în tovărășia unchiului său, prădînd corăbiile întîlnite în cale. Mai tîrziu, datorită temeinicelor sale cunoștințe de geografie, a primit și el funcții importante în marina otomană, devenind chiar amiral al flotei din Marea Roșie și mai apoi al celei din Marea de Oman. Bun cunosător al Mării Mediterane, Piri Re'is și-a adunat toate informațiile și cunoștințele într-un manual numit *Bahriye*, dăruit, în 1523, sultanului Suleiman Magnificul.

Dar partea cea mai interesantă a operei sale este harta descoperită în 1929 în seraiul sultanilor, pe care ar fi desenat-o împreună cu un caligraf, folosind 9 culori și semnele convenționale întîlnite în portulele italiene și portugheze. Deși păstrat fragmentar, documentul este foarte interesant prin informațiile pe care ni le transmite despre cunoștințele geografice existente în acea epocă. Urmărind harta de la răsărit la apus, recunoaștem peninsula Iberică, un colț din Franța, strîmtoarea Gibraltar, iar spre miazăzi o parte din Africa. În conturarea acestor ținuturi, autorul s-a îndepărtat de reprezentările lui Ptolemeu, folosind materiale mai noi, ca de pildă cele portugheze. Partea cea mai nouă a datelor pe care le cuprinde se referă la insulele descoperite de Columb în cursul celor trei călătorii ale sale. Este un indiciu că lucrarea lui Re'is a fost alcătuită sub influența descoperirilor columbiene, fiind — în bună parte — o reflectare a acestora.

La cîțiva ani după descoperirea celei dintîi hărți, fostul serai oferea o nouă surpriză: încă o hartă a geografului otoman. De dimensiuni mult mai reduse decît prima (69×70 cm), este și ea tot un fragment care ne înfățișează partea de apus a lumii. După chenarul decorativ, compus din frunze și flori, se pare că ar fi vorba de o hartă de sine stătătoare. Alcătuită mult mai tîrziu decît prima, în 1528-1529, ea aduce elemente noi prin aceea că înregistrează Tropicalul racului și ne înfățișează Cuba ca pe o insulă independentă, sub numele de Izle de Avana, nume luat, desigur, de la localitatea principală La Habana. Deși cea de-a doua hartă a lui Piri Re'is aduce unele precizări în prezentarea insulelor americane, documentul cel mai prețios rămîne totuși cel din 1513.

Prima hartă a lui Piri Re'is, descoperită în 1929, în biblioteca palatului Topkapı

Ipoteze neconfirmate

Asupra surselor de informație și a datelor pe care cele două hărți le consemnează și le valorifică, lucrurile sînt destul de limpezi. Nu tot atât de limpezi sînt în ceea ce privește modul în care ele au ajuns la cunoștința și în folosința navigatorului otoman. Ipotezele sînt numeroase. Misterul însă rămîne.

Într-o însemnare pe marginea primei sale hărți, Piri Re'is a notat relatarea unui sclav spaniol al lui Kemal Re'is, unchiul său, despre descoperirea Lumii Noi. Sclavul l-ar fi însoțit pe „Colombo” (Columb) în cursul primelor trei călătorii. Pe de altă parte, în introducerea manualului de navigație amintit, același Piri ne arată că unchiul său ar fi prădat, în 1501, la Valencia, 7 vase spaniole care aduceau mărfuri felurite din America. Se poate presupune deci că otomanii ar fi găsit atunci o copie a hărții lui Columb și tot atunci cel care le-a relatat despre noile descoperiri ar fi devenit sclavul lui Kemal

Re'is. În orice caz, informația referitoare la expediția piraterască a lui Kemal Re'is trebuie privită cu rezervă, deoarece, în 1501, acesta era încă conducătorul flotei otomane. O ieșire a sa, în Atlantic, la acea dată, la nivelul portului Cadix, este puțin probabilă, deși se mai cunosc comandanți militari care practicau pirateria.

O serie de savanți, bazîndu-se pe însemnarea lui Piri Re'is, au adoptat ipoteza conform căreia geograful corsar s-ar fi folosit totuși pentru întocmirea hărții sale de informațiile transmise de spaniolul aflat în slujba navigatorului genovez. Ceea ce stîrnește nedumerirea e că cel care a făcut trei călătorii sub comanda amiralului Columb îi menționează numele în forma sa italiană (Colombo) și nu în cea spaniolă (Cristobal Colón).

Compararea hărții otomane cu cele contemporane ei prezintă multe dificultăți, mai ales că pentru perioada cuprinsă între anii 1487 și 1500 nu există nici un exemplar. Singura cale care ar putea aduce o lumină în acest sens pare să fie analiza filologică a hărții lui Piri Re'is. Ea cuprinde o serie de nume geografice în formă italiană. De pildă, insulele Undizi Vergine (adică 11 fecioare) sînt consemnate sub denumirea lor italiană. Piri Re'is nu putea prelua deci, direct, aceste nume de pe o hartă întocmită de Cristofor Columb, pentru sim-

plul motiv că celebrul navigator, aflat în slujba lui Ferdinand și a Isabelei, nu putea folosi limba italiană în redactarea hărții închinată „maiestăților lor catolice”. De altfel, geograful otoman nu ar fi putut cunoaște și copia direct pasaje din hărțile spaniole și portugheze, și pentru faptul că acestea erau socotite secret de stat (sigilo). Din noiembrie 1504, în Portugalia se instituise pedeapsa capitală pentru cei ce ar fi dus în străinătate harta lui Cabral, conducătorul primei expediții care ajunsese în India. Aceasta nu înseamnă că secretele au rămas... secrete și că unele informații n-au putut să circule. În mulțimea slujbașilor regali existau destui care, conștient sau nu, plătiți sau neplațiți, erau dispuși să facă publice tocmai acele știri care trebuiau să rămână sub cheie. Se știe că unii duci italieni care întrețineau spioni la curțile regilor portughezi și spanioli și-au putut procura date concrete asupra noilor descoperiri geografice. Pe aceeași cale putem deduce că ceea ce i-a parvenit lui Piri Re'is prin filieră italiană o putea fi o simplă copie personală sau o schiță a lui Columb scrisă în limba italiană și nu acel exemplar oficial al hărții întocmită în 1498 și destinată „maiestăților lor catolice”.

Aceasta este concluzia la care ne conduce analiza filologică a hărții. Dacă transmisiunea documentului columbian a fost italian ori spaniol, rămâne încă o ipoteză. Oricum, se știe că Imperiul otoman, care a încercat să-și păstreze supremația navală în Marea Mediterană, Marea Roșie și Golful Persic, era nevoit să întrețină un sistem bun de informații. Nu întâmplător el s-a folosit de marinari catalani, aflați la Galipoli, iar un Sidi Ali Re'is * nu era altul decît vestitul Pigafetta, fostul tovarăș al lui Magellan, stabilit către sfîrșitul vieții la Istanbul. Cum Imperiul otoman nu avea o flotă comercială, negoțul era lăsat, cu predilecție, în seama negustorilor greci, armeni sau evrei. Eforturile erau concentrate mai mult spre întreținerea și echiparea flotei de război necesară asigurării și menținerii dominației în Marea Mediterană.

Colon sau...?

Nu de mult, cercetătorul turec Ibrahim Hakki, care a studiat timp îndelungat hărțile lui Piri Re'is, a lansat ideea că descoperitorul Americii, înainte de a începe călătoriile sale spre

Lumea Nouă, ar fi ajuns și la Istanbul. După cum se știe, în biografia lui Columb, anul 1484 este învăluit în negură. Se pare că după ce a părăsit Lisabona, poposind puțin timp în orașul său natal, Genova, Columb s-ar fi îndreptat spre Orient, unde ar fi făcut negoț cu rășinoase. În cronică (*Menaquibname*) scrisă de Arif Molla se află o știre referitoare la un „italian înțelept”, un oarecare „Colon”, care ceruse sprijin sultanului pentru a descoperi pămînturi noi. „...A venit la Istanbul — notează Arif Molla — un frîc (italian — n.a.) cu numele de Colon și a spus: *dați-mi cîteva corăbii căci eu vreau să găsesc o lume nouă pentru voi*”. Aceste planuri au trecut drept o simplă fantezie, astfel că el nu a găsit aici vreun sprijin.

Dar în argumentarea teoriei sale Ibrahim Hakki a trecut cu vederea o altă informație, de aceeași natură, cuprinsă în descrierea călătoriilor lui Evliya Celebi (*Seyahatname X*). În 1484, în timpul expediției lui Baiazid al II-lea împotriva lui Ștefan cel Mare, în tabăra sultanului se afla un călugăr spaniol însoțit de un portughez numit Colon. Acesta i-ar fi cerut lui Baiazid corăbii cu care să facă noi descoperiri, dar sultanul nu a dat crezare vorbelor sale. În orice caz, Evliya Celebi, cronicar excelent pentru evenimentele din veacul al XVII-lea, a relatat o povestire pe care a auzit-o, desigur, în ținuturile dunărene pe unde a trecut.

Cristofor Columb a dorit, cu orice preț, să ajungă în Indii mergînd spre apus. Așa cum în 1484 făcuse propuneri regelui Portugaliei, João al II-lea, sau chiar orașului său natal, Genova, iar mai apoi, în 1486, cînd regii spanioli își aminau răspunsul, se adresase, prin fratele său Bartolomeo, regilor Angliei și Franței, nu este exclus să fi încercat a cere sprijinul unui sultan ca Baiazid al II-lea. Deși aceste știri cuprinse în izvoarele otomane nu sînt de respins sau de trecut cu vederea, este ciudat și aproape imposibil ca Piri Re'is, atît de preocupat de persoana lui Cristofor Columb, să nu fi aflat nimic despre prezența acestuia la Istanbul. Însemnările sale nu ne spun nimic despre aceasta. Să fi fost acel „italian înțelept” vreun Colon oarecare tentat să înceapă — dacă nu pentru glorie, măcar pentru bani — o experiență la modă în acea epocă? Rămîne ca viitoarele cercetări să aducă mai multă lumină în această problemă. Oricum, Piri Re'is și cele două hărți ale sale ne-au adus cu un pas mai aproape pe drumul spre descoperirea documentului cartografic princeps alcătuit de Cristofor Columb, cel care redescoperea America la sfîrșitul celui de-al XV-lea veac.

* Cuvîntul *re'is* înseamnă, în limba turcă, navigator, comandant al flotei. Cu timpul el a intrat în componența numelui unor navigatori, ca, de pildă: Kemal Re'is, Piri Re'is, Sidi Ali Re'is (Pigafetta) etc. etc.

„Mai fără milostivire decît oricare altul...”

Gh. UNGUREANU

Locuitorii țării Moldovei primiseră, în 1834, proaspăta înjilțuire a lui Mihail Sturza-vodă fără prea multă bucurie și, mai ales, fără nici o speranță de prefacere în bine a treburilor obștești. Desele schimbări de domnie adevăraiseră zicala: „schimbarea domnilor, bucuria nebunilor”. Mulți murmurau, iar prin țară oamenii stăpînirii descoperiseră că umbla duhul răzvrătirii, mai ales printre țărani, pe umerii cărora apăsau poveri tot mai grele.

„Colos la trup, păgîn de slut la față, cu o privire fioroasă de te bagă în friguri la cea dintîi căutătură”... așa îl vedeau contemporanii îngroziți pe Gavril Buzatu, ultimul călău din Moldova. (După un desen original, aflat la Arhivele statului din Iași)

Unul dintre cei cu grea osîndă

În beciurile temniței armășiei din Iași și de prin grosurile isprăvnicilor ținutale stăteau, în lanțuri și butuci, oameni găsiți vinovați că în 1831 și 1833 luaseră parte la răzvrătirile țărănești din ținuturile de sus ale Moldovei, îndrăznind să arate semeție față de poruncile ocîrmuirii și ale stăpînitorilor de moșii, care-i supuneau, „cu mare zapcîlic”, muncilor istovitoare. Neguțătoria era „zătîcnită” în țară de nesiguranța transportului de mărfuri; cît privește rădvanale cu alaiuri boierești, ele nu puteau merge fără poteră de arnăuți, înarmați pînă în dinți, pentru bună fereală de haiducii codrului. Cînd plecau din Iași, boierii știau bine că la Dealul Bordei sau „în pădurea de la Strungă stau de cei cu flinta lungă”.

Pentru a-și întări autoritatea, Mihail Sturza-vodă și sfetnicii săi găsiră cu cale să întocmească un act prin care instituirea o pedeapsă ce, de mulți ani, nu se mai aplicase în Moldova: moartea prin spînzurătoare. Execuția urma să aibă loc după un anumit ceremonial, la care să fie de față cît mai multă lume, „să vadă și să se îngrozească” și, mai ales, să nu uite că domnia și marii dregători sînt stăpîni și pe viața supușilor. Dintre cei aflați închiși în temniță, sorții căzură, ca prim exemplu, pe un anume Voicu Harabagiu.

Domnul decise ca osînda să fie dusă la îndeplinire, „la vremea iarmarocului de Sf. Dumitru”, care se ținea, cu mare adunare de lume, pe șesul de lângă Iași, în preajma mănăstirii Frumoasa.

Dar lucrurile pentru îndeplinirea teribilei porunci nu au decurs atît de simplu. Termenul execuției se apropia și boierii Criminalicescului Departament nu stabiliseră încă locul exact, de către cine și unde să se ridice spinzurătoarea. În cele din urmă, locul pentru ridicarea furcilor de stejar ale spînzurătorii se hotărî a fi Movila Sarandei ce domina șesul Frumoasei, lângă zidul mănăstirii. Acest loc putea fi văzut de toată lumea venită la iarmaroc. Aici se ajungea după ce, mai întîi, se traversa curtea mănăstirii pe o poartă dosnică, numită și astăzi Poarta Spînzuraților.

Găsirea unui călău se dovedi o treabă și mai grea. Boierii divaniți avură mult de furcă pînă s-o descurce, orice om ferindu-se cu groază să accepte o îndeletnicire atît de odioasă. A trebuit atunci să se caute în condicile vechi ale „Criminalicescului” — aflate și astăzi în păstrare la Arhivele statului din Iași —, unde s-a găsit un document din 1803, care arăta cum se procedase într-un caz similar: numai între întemnițații cu condamnări grele a fost găsit unul care, suspendîndu-i-se osînda, a primit să fie „în slujba de gealat”. Dacă nu și-ar fi ținut angajamentul, hotărîrea prevedea ca respectivul „într-același ceas cu moarte se va pedepsi”. Aflînd din documente această procedură, marele armaș a mers de îndată la temniță și a făcut propunerea celor osîndiți. Unul, Gavril Buzatu, a primit să fie călău. Documentele timpului ni-l arată pe acest om „ceolos la trup, păgîn de slut la față, cu o privire fioroasă de te bagă în friguri la cea dintîi căutătură”. Gidelui i s-a făcut o uniformă din „șpențer, adică o tunică închisă la gît ca la oșteni, și cu nasturi de metal, pantaloni de postav roșu, o căciulă în cap cu fundul roșu și pe dînsa o marcă de tinichea scriind pe ea *călăul temniței* și un bici pe umăr”.

Documente ale vremii descriu sumbrul ceremonial după care se desfășurau execuțiile. Convoitul — în fruntea căruia mergea Gavril Buzatu, cu biciul și frînghiile pe umăr, urmat de o gloată de armășei și darabani care înconjurau condamnatul și băteau tobele — traversa orașul, urmat de lumea curioasă, se oprea pe la rîspîntii, unde armașul citea cu glas tare porunca domnească. Fiorosul călău pregătea, cu năprasnice lovituri de

bici, pe nenorocitul osîndit pentru ultimul act care se petrecea la locul furcilor de pe Movila Sarandei.

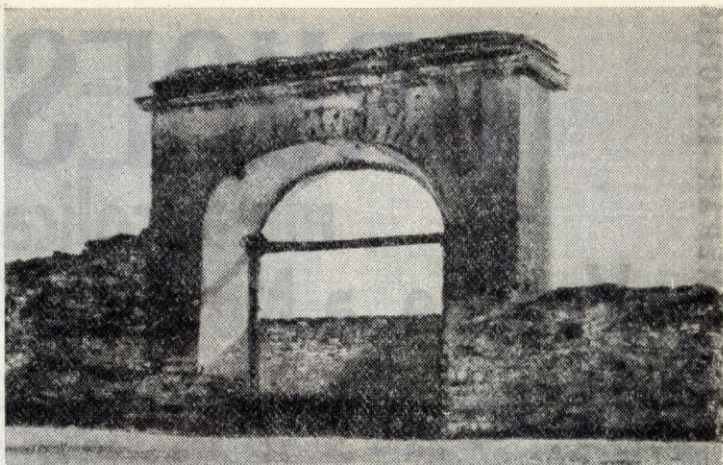
Cînd nu erau osîndiri la furci, călăul executa pedepsele cu bătaia, prin lovituri de bici, în fața porții temniței, să vadă lumea, sau prin tîrguri, pentru care, de asemenea, se organizau convoaiele cu batere de tobe și citirea sentinței. Nu puțini au murit în timpul bătăii cu biciul, cînd armășelul se lua cu vorba și uita să spună gidului să înceteze.

O execuție ce a întristat multe inimi

O execuție care a făcut multă vîlvă și a întristat multe inimi a fost a haiducului Ion Chetoreanu, la 18 aprilie 1839. Acest viteaz, ce hălăduia de obicei în codril țînutului Neamț, mai fusese prins o dată și condamnat la moarte. Dar la rugămintea mitropolitului Veniamin Costache, care-l luase pe a sa garanție, osînditul fusese iertat și pus în libertate. Anii de-a rîndul haiducul Chetoreanu a însoțit caleașca mitropolitului cînd acesta pleca în vizite canonice pe la schituri și mănăstiri, fără altă pază, și nimeni nu îndrăznea să-i facă vreun rău. Dar pînă într-o zi de primăvară, cînd, în drum spre mănăstirea Neamț, trecînd plaiurile, caleașca s-a oprit la un izvor. Chetoreanu, plîngînd, a cerut iertare mitropolitului, apoi și-a pierdut pașii pe poteca îngustă de munte, străjuită de fagi străvechi. După cîțiva ani a fost prins de poterași în Muntele Grințieșul. Adus la Iași, a fost condamnat la moarte prin spînzurătoare și executat de călăul Gavril Buzatu în aceleași furci de pe Movila Sarandei.

La Iași, faptul a fost consemnat în publicația „Albina românească” din aprilie 1839; poporul a consfințit în cîntec amintirea acestui om al munților.

Găsim în „Albina românească” și în mărturiile unor scriitori contemporani și descrierea execuției unor făptași ce-și merituau pedeapsa. Faptele s-au petrecut în 1847 octombrie 24. Frații Cucuic de la Dorohoi au fost duși la spînzurătoare pentru că-și otrăviseră tatăl, în înțelegeri cu mama lor vitregă. „Albina românească” scrie că acești doi frați au fost osîndiți „pentru o faptă despre care înțeleptul Solon crezînd-o neputincioasă a să plini nu însemnase nici o pedeapsă” și adaugă că „acești nenorociți au întristat societatea noastră prin cruzii înmulțiți și nepilduite în astă țară”. În ale sale

Lingă Iași, la mănăstirea Frumoasa, se află Poarta Spinzuraților, sumbră amintire din vremea lui Mihail Sturza-vodă

Suveniruri contemporane, poetul Gh. Sion prezintă acest episod. Peste câteva zile călăul Gavril fu trimis la Dorohoi, unde spinzură și pe mama lor vitregă.

Dorința „Masalagiului”

Călăul Gavril Buzatu, zis și *Masalagiul*, îndeplinindu-și cu multă credință și cruzime slujba, căpătase încrederea armășului, care-i îngăduise să locuiască în afara curții temniței, unde venea numai la ora hotărâtă de programul stabilit. Cînd trecea pe ulițele orașului, toți se fereau cu groază, iar în mahala, cînd se întorcea acasă, pe două cărări, se auzeau mamele strigîndu-și copiii, portile de la ogrăzi închizîndu-se în pripă; doar ochi curioși îl priveau printre zăbrelele gardurilor.

Vasile Alecsandri descrie tratamentul barbar la care au fost supuși revoluționarii de la 1848, încăpuți pe mîna lui Gavril Buzatu: „Cît pentru ceilalți nenorociți de prin temnițele Iașilor numai ei și Mihail Sturza și D-zeu știe ce necazuri au pătimit, ce pedepse au suferit încă pentru că au manifestat nobila dorință de a îmbunătăți patria lor”.

Dar iată că, într-o zi, marele armaș primește o jalbă din partea călăului. După

atîția ani, avem în fața noastră acest document din 1844 și pe hîrtie, drept iscălitură, pata făcută de degetul călăului. Gavril Buzatu cerea, nici mai mult nici mai puțin, decît să i se dea voie să se însoare, deoarece, spunea el, prin pana jălbaruului, „găsise în mahala o copchiliță cu care s-a învoit”. Jalba a fost îndată dusă și așezată pe masa boierilor divaniți, care, neașteptîndu-se la o asemenea cerere, se uitau unii la alții fără a găsi o soluție. Pînă la urmă, jalba a fost trimisă pravilistului Damaschin Bojîncea, să refere asupra ei. Căutînd prin pravile, Bojîncea a găsit un paragraf care spunea că „vinovatul cel osîndit la închisoare gré nu poate face puternică alcătuirea căsătoriei din zioa aceia în care i se face cunoscut hotărîrea giudecătorească și în curgea vremii osîndirii sale”. Prin primirea propunerii de a fi călău, lui Gavril Buzatu i se suspendase numai pedeapsa grea la care fusese osîndit pe timpul cît își va îndeplini slujba. Prin urmare, i s-a comunicat că nu i se învoiește căsătoria. În 1848 a revenit cu o nouă jalbă, „ca unul ce și el poartă fire omenească spre a nu păcătui nelegiuit”. Nici atunci nu i s-a aprobat cererea, invocîndu-se în plus și motivul „mîrșăviei caracterului lui”.

După plecarea lui Mihail Sturza din domnie „au conținut asemenea cruzimi”. Călăul, devenit odios în tîrgul Iașilor, a fost trimis să-și petreacă restul vieții la mănăstirea Secul, unde a și pierit, în vreo hrubă a străvechilor ziduri.

BRUGES

melancolica

„Veneție a Nordului”

L. SĂRĂȚEANU

În diadema de nestemate din blindă cîmpie a Flandrei, o paftă de opal, cu scînteieri estompate, impune ritmului trepidant al celorlalte mari orașe ale Belgiei replica melancolică a unui burg întors cu fața spre trecut: Bruges sau, cum îi spun flamanzii, Brugge.

Cufundat parcă într-o eternă rugă mută, scăldat într-o lumină bizară, Bruges-ul a inspirat poetului Rodenbach imaginea pe cit de celebră, pe alt de contestată de locuitorii bătrînei așezări: *Bruges la Morte*. În multe ghiduri i se spune „Veneția Nordului”; dar cei ce-l cunosc mai temeinic au protestat și împotriva acestei apropieri. Căci dacă Bruges-ul este străbătut de canale — de nenumărate drumuri de apă limpezi ca oglinda și arar cutremurate de undele, lăsate în urmă, ca un regret, de cite o bărcuță lunecînd fără un clipocit de visle, sau de trecerea aproape ireală a vreunei lebede grațioase — prin liniștea ei, această „Veneție a Nordului” se situează nu numai geografic, ci și ca atmosferă, la polul opus al animatei și fermecător gălăgioasei ei surate meridionale.

Gloria trecutului

Bruges, orașul a cărui istorie a cunoscut multe momente de glorie, are o personalitate puternică și totodată discretă. Fostă capitală, de unde puterea s-a retras cu secole în urmă; port abandonat de căile maritime, care s-au depărtat cu zeci de kilometri; cămin al hărniciei tăcute, al unor oameni care trimit lumii întregi — sub forma vestitelor dantele — mesajul meșteșugului lor plin de mîgală și de bun gust; muzeu în aer liber extrem de bogat în monumente arhitectonice — orașul acesta ocupă un loc istoric cu totul aparte.

La începutul mileniului nostru era socotit o forță maritimă și politică. A luat parte la cruciade, ilustrîndu-se mai ales în cea de-a doua — datorită armatei lui Thierry d'Alsace. În 1149, acesta a adus la Bruges un recipient conținînd, după spusele credincioșilor, citeva picături din singele lui Crist, transformînd astfel burgul într-un centru către care s-au îndreptat pelerinii medievali. Mai tirziu, Filip cel Bun a întemeiat aici ordinul cavaleresc al „Linii de aur”, adăugînd așezării încă un temei de celebritate.

În acea perioadă (secolele al XII-lea și al XIII-lea), marea, izvor de putere și de opulență, trimitea pînă la Bruges, prin largul estuar al Zwynului, corăbiile neguțătorilor încărcate cu mătăsuri din Levant, blănuri din nord, lînuri din Scoția; vasele părăseau apoi cheirurile, ducînd cu ele țesături de Flandra.

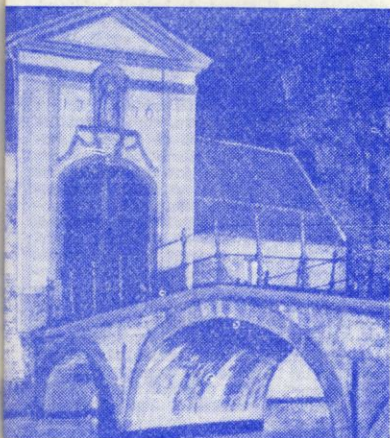
Insemnat antrepozit al Ligii hanseatice, orașul a agonisit din ce în ce mai multă bogăție. Locuitorii săi s-au numărat printre cei dinții oameni ai evului mediu care și-au dobîndit conștiința puterii și în piepturile cărora s-a născut dorul de libertate. În cărțile de istorie cetățenii săi sînt amintiți ca printre primii burghezi care au obținut victorii împotriva seniorilor medievali. Burgul înfloritor a atras cărturari și meșteri cu faimă, care i-au sporit și mai mult strălucirea. Au venit mai întîi frații Van Eyck — creatorii „școlii Bruges-ului” — apoi Hugo Van der Goes și-a abandonat Gand-ul natal instalîndu-se și el aici, urmat de Hans Memling din Maienta, de Gérard David din Oudewater.

Mîndri și orgolioși de prosperitatea orașului lor, burghezii din Bruges au săvîrșit memorabile fapte de arme, pentru a-și apăra libertățile cucerite. Încă din vremile carolingiene, așezarea fusese înzestrată cu o cetate, avînd astfel posibilitatea să țină piept vrăjmașilor. Cînd, în 1300, Filip cel Frumos a intrat în Bruges ca un

Una din cele patru porți ale zidului ce împrejmuea burgul medieval străjuiește și azi intrarea în oraș

În chiliile acestei mănăstiri, rămase aidoma ca în veacurile trecute, miini vrednice țes dantele neintrecute

cuceritor, Ioana de Navarra, soția sa, n-a putut să-și înfrineze trufia rănită văzînd veșmintele și podoabele cu care se gătiseră ostentativ femeile învinșilor. Se poartă că ar fi roștit cu un august venin: „Socoteam că numai eu sînt regină; dar azi văd în jurul meu numai regine”. Întîmplarea n-ar merita să fie istorisită dacă gestul femeilor din Bruges ar fi izvorit doar din dorința lor de a părea frumoase; ele însă au voit să arate cuceritorilor că nu-și vor putea impresiona ușor noii supuși. De altfel, doi ani mai tîrziu, sub conducerea a doi meseriași — Jan Breydel și Pieter de

Coninck — a izbucnit o aprigă răscoală la cavaleria, trimisă de Filip cel Frumos pentru a-i pedepsi pe surtucarii neascultători, a învățat, pe cîmpul de bătaie de la Courtrai, să aprecieze dirzenia unor ostași însuflețiți de setea descătșării.

De-a lungul vremii, Bruges-ul a înfruntat multe vicisitudini, dar nu s-a lăsat îngenuncheat. N-a știut însă să învingă natura, care i-a surpat puterea și gloria. Estuarul Zwynului, plămînuț prin care orașul respira, dinspre mare, ozonul bogăției, a început treptat, treptat să se umple cu nisip. Locuitorii au făcut eforturi supraomenești spre a-și salva burgul de asfixierea economică — deci și politică — de care era amenințat. Lancelot Blondeel — sculptor, arhitect, inginer, inventator, un fel de Leonardo da Vinci al Flandrei — a conceput un plan, pe care și astăzi inginerii îl consideră genial și a cărui aplicare ar fi putut împiedica procesul de umplere cu nisip al estuarului. Din păcate, în vremea aceea n-a fost cu putință realizarea planului său.

Sub Carol Quintul, Bruges-ul era un oraș condamnat, iar sub Filip al II-lea, rolul său marital rămăsese o amintire. Cetățenii săi vorbesc și azi despre închiderea estuarului ca despre o tragedie întîmplată în propria lor familie, neuitînd să remarce că Anvers-ul n-ar fi devenit niciodată cel mai mare port al Belgiei, că nu i s-ar fi spus niciodată „antrepozițiu universului” dacă la vărsarea lui în mare Zwynul nu s-ar fi transformat într-o tristă și inertă mîtcă plină de nisip.

Orașul actual privește spre trecut apărîndu-și cu grijă, dar și cu melancolie, vestigiile strălucirii de odinioară. Intrarea în oraș se face, ca și acum cîteva sute de ani, traversînd, la una din cele patru porți, un pod zvirlit peste vechiul șanț de apă. Pretutîndeni, călătorul descoperă construcții impunătoare, tipice pentru goticul flamboiant, cu interioarele decorate în stil baroc. La „Béguinage”, mănăstirea cu chiliile rămase aidoma ca în veacurile trecute, ostensec, la mici războaie ancestrale, măicuțele care făuresc dantela cunoscută în lumea întregă.

Fără ostentație, dar conștient de tezaurul istoriei lui, Bruges-ul invită pe călător să-i vadă și bogățiile din domeniul artelor plastice. Între altele, spitalul „Saint-Jean” — care și astăzi funcționează tot ca instituție de sănătate —, unde a fost internat Hans Memling, în urma unei răni primite pe cîmpul de luptă. Drept recunoștință, pictorul a dăruit spitalului foarte multe dintre pinzele sale.

Adevărat dialog mut între arbori și ape, sub privegherea albastrului transparent al cerului, „lacul dragostei” de la marginea Bruges-ului adaugă un element esențial la atmosfera orașului tăcut, care își poartă cu demnitate tristețea, cerîndu-și parcă iertare că există în preajma unor metropole trespicante, moderne, trufașe și „tentaculare”, cum le numea Verhaeren.

MAREȘ CĂPITANUL ȘI MAREȘ BANUL

Prof. univ. dr. doc. ION IONAȘCU

Informațiile din ce în ce mai numeroase în domeniul istoriografiei fac tot mai dificilă munca de investigare și prelucrare a cercetătorilor, mai ales când, nu o dată, cei ce pun în circulație izvoare noi le comentează eronat.

În cele ce urmează voi semnala inadvertențele din articolul: *Noutăți în letopisețul patriei*¹.

Înainte de a aduce la cunoștința cititorilor esența conținutului unui document inedit, prin care Matei Vodă Basarab a răsplătit, la 23 octombrie 1632, vitejia și devotamentul unui căpitan față de domn în lupta cu vrăjmașul său, Radu Iliș, autorul amintește de Aprodul Purice, care a salvat de la pieire pe Ștefan cel Mare în lupta de la Scheia (1486), care nu știu din ce considerente și cu ce temeiuri este localizată la Cașin. Introducerea continuă prin a sublinia că și Matei Basarab luptase în oastea lui Mihai Viteazul, ajungând mai tirziu vel agă, adică după autor — „comandant șef al armatei” — când, de fapt, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, marele agă era comandantul dorobanților sau al doilea comandant de oaste, primul fiind marele spătar, însă deasupra lor stind domnitorul, comandantul șef al oștirii. Asupriți de Leon Tomșa, numeroși boieri mari, mai ales olteni, în frunte cu Matei aga, pribegesc în Transilvania protejați fiind de Gh. Rákóczi I. În vara anului 1632, nemulțumită de agitațiile din Țara Românească, Poarta mazi-lește pe Leon Vodă. Avind susținător pe Abaza pașa, Matei se îndreaptă cu oști spre București, după ce trecu pe la Nicolae, să se sfătuiască cu Pașa, ajungând la cetatea de scaun — după cronică — la 20 septembrie 1632. Însă mulți din marii boieri ai țării, unii fiind greci, nu voiau

domn pe Matei aga, ci pe Radu, fiul lui Alex. Vodă Iliș din Moldova, care veni cu oaste pînă lîngă București. Așteptîndu-se că va fi atacat de boierii vrăjmași fugiți în Moldova, Matei Basarab își organizează în grabă oastea și o așază lîngă Dudești, în timp ce a lui Radu Iliș tăbărise „la pod la Colentina din jos de mănăstirea lui Dan dvornicul” (adică Măr-cuța). *Letopisețul Cantacuzinesc*, iar nu cronica lui Radu Popescu, cum eronat indică autorul, informează că sîmbătă „octombrie 25 dni”, s-au ciocnit „străjile” celor două tabere „din jos de mănăstirea Plumbuitei”, aderenții lui Radu fiind înfrinți. Lupta se reia „duminecă” (26 octombrie) oastea lui Matei fiind compusă din: *calărași*, conduși de „Tudosie spătarul sin Vintilă Dvornicul” (nu știu temeiul autorului cînd îi spune „Tudosie Mehedințeanu”) și Gheorghe spătarul; *roșii*, sub comanda lui Ivașco vornicul Băleanul și Barbul paharnicul Brădescul; *dorobanții*, în frunte cu Oprea aga și Lupul căpitanul², pe care autorul îl numește neîntemeiat „marele aga Lupu Buliga Mehedințeanu”, acesta neavînd nici o relație de rudenie cu cunoscutul Lupu Mehedințeanu, din deceniul al doilea al secolului al XVII-lea.

Letopisețul Cantacuzinesc, nu Radu Popescu³, menționează că această luptă s-a dat sîmbătă 25 și duminică 26 octombrie 1632. Autorul, găsindu-se în fața unui act din 23 octombrie, care conține un episod al luptei de lîngă Plumbuita, observă că ea s-a dat „mai înainte cu citva timp” (p. 46), fără să sesizeze însă că în cronică

¹ *Istoria Țării Românești, 1290-1690*, Letopisețul Cantacuzinesc, București, 1960, p. 102.

² Cronică lui Radu Popescu (*Istoriile domnitor Țării Românești*, ed. 1963, p. 95) scrie doar atât: „se lovira într-o zi” (sublinierea noastră), apoi „cînd au fost a doua zi”, fără vreo precizare de dată lunară.

³ Vezi „Magazin istoric”, anul IV, nr. 7 (40), iulie 1970, p. 44-46.

e greșeală de date, fiindcă 25 octombrie stil vechi n-a fost, în 1632, într-o simăbă, ci într-o joi. Presupunind că cronică consemnează corect ziua de săptămână simăbă, este de admis notarea greșită a datei lunare 25, în loc de 20 octombrie (simăbă). În atare caz, a treia zi după bătlăie, Matei Basarab putea să-și arate prețuirea și dărnicia față de un oștean viteaz, devotat. De altfel, actul din 23 octombrie 1632 nu este unica dovadă de răsplătă a domnului către Mareș căpitanul, căci prin altul, iarăși inedit, din 2 mai 1633⁴, Matei Vodă dăruiește aceluiași *Mareș căpitanul din Ploiești* patru pogoaane de vie în dealul Cernăteștilor „ce au fost ale lui Neculai vist, pântru direaptă și credincioasă slujbă ce au slujit domnii mele, unde au fost păsul domnii mele și al țarei. Și, nu ș-au cruțat nimic a-și vârsa singele pentru domnia mea... Căci Necula vist. au perdat aceste viei cu hitlenii“.

Printre cei căzuți în bătlăia hotăritoare de duminică (21 ? oct.), autorul citează pe vistierul Cornățeanu-Florescu, inexistent în cronică, după cum iarăși izvorul nu însemnează printre răniți pe: Barbu Brădescu paharnic, Ivașcu Băleanu vornic, Hrișea Popescu vornic, Tudosie Mehedințeanu ș. a. Mai mult, autorul fixează și data de moarte a unora: Barbu Brădescu „a și murit la scurtă vreme“, iar vornicul Ivașcu Băleanu „mort în 1635“. Din păcate, datele furnizate de autor sînt greșite, căci Barbu Brădescu a ajuns mare stolnic în divanul lui Matei Basarab în 1646 și nu mai trăia în octombrie 1648, iar Ivașcu Băleanu a deținut marea vornicie din 1632 pînă în ianuarie 1638. Cît despre Hrișea vornicul, acesta este un cu totul alt personaj decît Hrișea Popescu de care vorbește autorul. Hrișea vornicul din 1632 este un grec boierit în vremea lui Radu Mihnea. El a zidit schitul Bălteni, aproape de Snagov, de unde i se zicea Hrișea din Bălteni; este bunicul dinspre mamă a lui Hrișea spătarul, cel care a fost proclamat domn de către seimeni în răscoala din 1655. Bătrînul Hrișea își face diata în 1642, cînd a și murit, lăsînd mare parte din domeniul lui funciar mănăstirii Radu Vodă din București, unde a și fost înhumat. Hrișea Popescu este fiul grecului Gheorghe vistier Caridi și al Soficăi, fiica vornicului Stoica din Șințești, autohton, care i-a adus ca zestre satul Poșești de lângă București, astăzi inclus în oraș. După această moșie, Caridi și-a zis Popescu. Cu Sofica a avut un fiu, numit Hrișea, poate botezat de Hrișea din Bălteni.

Prin 1650, cînd bătrînul vornic Hrișea murise cu opt ani în urmă, Hrișea Popescu se căsătorise cu Maria, fiica vestitului

boier Gheorghe Băleanu, ce avea să ajungă conducătorul facțiunii boieresti opuse Cantacuzinilor. În 1659, Hrișea Popescu e al doilea postelnic, după 9 ani al doilea vistier, în 1669 mare vistier, iar în 1679 mare vornic, în vremea lui Șerban vodă Cantacuzino, care, în anul următor, decide suprimarea lui din dușmănie politică. Hrișea Popescu este tatăl talentatului cronicar Radu Popescu, care a scris pagini de violent pamflet împotriva taberei adverse a Cantacuzinilor.

Concluzia este următoarea: identificările de persoane fundamentate pe unele asemănări de nume, cum face autorul la care ne-am referit, apar mai mult decît hazardate atunci cînd nu se fac pe baza unor serioase cercetări genealogice.

O ultimă precizare: presupunerea că Mareș căpitanul ar fi ucis pe Necula vistierul tocmai cînd acesta intenționa să suprimă pe Matei vodă este joc de fantezie. Dar ceea ce pare cu totul curios, mai ales cînd vine din pana unui vechi și apreciat cercetător ca G. Potra, este faptul că el identifică pe *Mareș căpitanul din Ploiești*⁵ ca *Mareș banul Băjescu*, căci fraza finală sună astfel: „un domnitor... a știut să răsplătească vitejia și credința față de el a lui Mareș căpitan, care va ajunge, la bătrînețe, la cea mai înaltă dregătorie, de mare ban al Craiovei“.

Pe tot parcursul veacului al XVII-lea a existat un singur ban mare al Craiovei cu numele Mareș, însă acesta nu era din Păulești-Prahova, ci din Băjești-Muscel. Era de origine modestă, din părinții Gheorghe și Stanca. Își începu cariera în cancelaria domnească în 1643 ca simplu logofăt și rămase în acest post mărunt pînă în 1659, cînd urcă puțin, logofăt al doilea, iar în 1661 sări la importanta și mănăoasa dregătorie a marii vistierii, unde se menținu pînă în 1665; în anii 1666-februarie 1669 avansă ca mare vornic, apoi la cea mai înaltă demnitate a țării, marea bănie. Era un om dornic de pompă și de alaiuri strălucite, pe care cronică le menționează ca ieșite din comun. După trei ani de fală (1669-1672), cîzînd Antonie vodă de la tron și Cantacuzinii intrînd în dizgrația Porții, aceeași soartă lovii și pe Mareș Băjescu, care după un an murî. A zidit două monumente religioase de însemnătate arhitectonică remarcabilă: mănăstirea din Cornet-Vilcea și biserica din Băjești, ambele datînd din 1666.

⁵ În 1587, un Mogoș logofătul și soția sa Neașă obțineau un hrisov de la Mihnea Turculi pentru stăpînirea de ocini în Tătural, Păulești, Stroști. În decembrie 1612, Mogoș logofătul era judecată la Radu Mihnea cu doamna Neașă pentru Tătural și Păulești. După trei ani, doamna Neașă renunță în favoarea lui Mogoș. În 1618, Mogoș apare ca vtori vornic. Probabil că acest Mogoș este tatăl lui Mareș căpitan.

⁴ În posesia autorului acestor rînduri.

DIN AMINTIRILE UNUI ȘOFER REGAL

Victor Ion Popa: „Mălăieșul” (Carol al II-lea) 1930

microarhiva
magazin
istoric

Recent, în Arhiva politică a Ministerului Afacerilor Externe de la Bonn a fost descoperit un document prezintănd interes pentru cunoașterea modului de viață al fostului rege al României, Carol al II-lea, atît în cursul domniei acestuia, cit și în primul an după abdicarea sa. E drept, faptele prezentate nu aruncă o lumină nouă asupra vanității și coruptului suveran, exponent al marii burghezii și al moșierimii, care și-a transformat în cele din urmă domnia într-o dictatură personală, dar ele dau la iveală unele aspecte particulare inedite ale comportării sale.

Autorul însemnărilor pe care le publicăm a fost, după cum singur mărturisește, agent al siguranței și informator al serviciilor de spionaj naziste. Timp de zece ani, între 1930 și 1940, el a ocupat o slujbă care i-a îngăduit să vadă și să audă multe, aceea de șofer al regelui, și astfel întîmplările pe care le relatează relevă fapte grătore, care îmbracă, fără voia sa, un puternic caracter demascator pentru preocupările de mare profitor ale lui Carol al II-lea și pentru descompunerea morală a camarilei sale. Afacerismul, impertinența și lășitatea întregii cliți regale reies cu claritate din rîndurile așternute de șoferul „Maiestății Sale”. De remarcat împrejurarea că, după ce Carol al II-lea, ale cărui combinații politice eșuaseră definitiv, este silit să renunțe la tron — sub presiunea forțelor militare-fasciste, cu sprijinul activ al Berlinului —, prostul său renume îl urmărește și în străinătate. Elveția îi refuză cererea de a se stabili în această țară. Acțiunile fostului monarh continuau însă să rămînă în atenția atît a succesorilor săi de la București, cit și a serviciului secret hitlerist.

Dar să dăm cuvîntul lui Georg Schuster, a cărui „notă informativă” o redăm în extras, cerînd dinainte scuze cititorilor pentru unele neclarități, repetiții, exprimări improprii imputabile, evident, autorului. Le-am păstrat pentru a nu altera cu nimic autenticitatea relațiilor*.

Mircea N. POPA

* Titlul și substituirile aparțin redacției.

Către
Ministerul Afacerilor Externe
în mână, d-lui ministru plenipotențiar Luther
O.V.I.A. Berlin

Șoferul Georg Schuster a făcut următoarea mărturie cu privire la fuga fostului rege român Carol :

După ce am învățat meseria de mecanic, am intrat în această calitate în aviația românească, iar după un timp, adjutantul bătrinei regine Maria, colonelul Rădescu, m-a detașat la Palatul regal. După doi ani de serviciu, în 1925, am trecut la siguranța de aici, ca șofer. Din 1927 până în 1930 am fost utilizat ca șofer al principelui Nicolae, fratele fostului rege Carol.

După întoarcerea lui Carol, în 1930, am primit dispoziția să mă prezint la palat, ca să-i fiu șofer, la recomandarea fratelui său, care până atunci fusese regent.

Această slujbă am îndeplinit-o până la 15 XII 1940, când am revenit din Spania ; așa după cum reiese dintr-o declarație a Consulatului german din Sevilla, pe care o înaintez o dată cu prezenta, încă din 15 X 1940 am făcut toate eforturile posibile ca să mă întorc în România și să facilitez și celorlalte persoane, silite să-l însoțească pe fostul rege în Spania, întoarcerea în țară. Înapoierea mea a fost însă târăgănată datorită unor împrejurări independente de voința mea. [...]

JOCURI DE CARTE ȘI ARANJAMENTE POLITICE

În primul an al guvernării sale [...] singurul divertisment al regelui Carol era vinătoarea. Este știut că încă de pe atunci avea relații cu d-na Lupeasca. Menționez cu acest prilej că ea călătorea în străinătate totdeauna sub numele de Lorenz. Așa o chema pe sora ei, al cărei soț era arhitect la Paris.

În anul 1930, Carol se întâlnea foarte rar cu ea. Era un lucru cu totul neobișnuit când Lupeasca venea la palat. Ce e drept, el o vizita mai des, însă presupun că pe atunci relațiile nu depășeau caracterul unei legături amoroase oarecare.

Comportarea regelui s-a schimbat cu totul din anul 1935, de la venirea maiorului de cavalerie Ernest Urdăreanu la palat. Acesta fusese atunci numit viceprefect al palatului. După scurtă vreme a devenit prefect al palatului, apoi vicemareșal, pe urmă mareșal al palatului și, în sfârșit, în 1939, ministru al curții.

Urdăreanu [...] avea vaste relații cu cercurile hotărâtoare ale marii finanțe, în fruntea cărora se aflau Auschnitt și Malaxa. Clica aceasta [...] se reunea în fiecare joi seara la palat, unde jucau cărți. Cu acest prilej se aranjau toate chestiunile economice și politice după preferințele participanților și ale altor interesați. Șeful camarilei de la

curte era Urdăreanu. Până la urmă, reuniunile au avut loc chiar la Lupeasca acasă. Influența acesteia asupra lui Carol a crescut tot mai mult, până când regele a ajuns să se lase complet dominat de ea. [...] Lupeasca folosea această ascultare oarbă în interesul afacerilor ei și ale anturajului pe care și-l formase. Carol a mers atît de departe, încît îi cerea sfatul și pentru cele mai mici probleme de viață.

Aceste lucruri sînt însă cu prisosință cunoscute. Nu vreau decît să le confirm, căci, ca șofer al regelui, am avut zilnic posibilitatea să le observ. De aceea, pot să-mi îngădui să fac asupra lui o apreciere ca de la om la om. Deși nu urmăresc nici un fel de efect senzațional, trebuie să constat că cele ce s-au spus pe socoteala lui nu sînt cituși de puțin exagerate.

160 DE GEAMANTANE ȘI UN OASPETE NEDORIT

Situația politică din România l-a silit pe Carol al II-lea să fugă din țară la 6 septembrie 1940. În dimineața acelei zile am primit ordin să încarc trei mașini ale regelui în trenul regal și să le însoțesc pînă în Elveția, unde urma să le predau. Inițial se zvonea că regele Carol ar intenționa să se stabilească în Elveția.

În ziua de 7 septembrie, fostul rege, însoțit de Lupeasca, de Urdăreanu și de fostul ministru de interne, generalul Popescu (acesta urmînd să-l conducă pînă la frontieră, ca o garanție) s-au urcat în trenul regal, care la ora 4 a părăsit gara. Bagațele regale cuprindeau 160 de geamantane și lăzi. În afara persoanelor menționate mai sus îl mai însoțeau încă vreo 30 de oameni, ca personal de serviciu.

Pînă la Timișoara, călătoria a decurs normal și liniștit. Directorul trenului regal, Paulescu, convenise cu șeful gării din Timișoara asupra unui anumit semnal pentru cazul în care trenul ar fi fost atacat de legionari, așa cum era de așteptat. În eventualitatea unei primejdii iminente, absența șefului gării de pe peron trebuia să constituie avertismentul pentru mecanicul locomotivei : aceasta însemna că trenul urma să treacă prin gară fără să oprească. Măsura de prevedere fusese luată fiindcă la Timișoara regele și Lupeasca erau extrem de neagreați și deoarece în acest oraș avuseseră loc și mai înainte cîteva incidente. Presupun că au existat și unele informații în acest sens.

Imediat după ieșirea din gara Timișoara, trenul regal a fost, într-adevăr, atacat și s-a tras mult asupra lui. O piatră mare a pătruns prin fereastra compartimentului în care mă aflam. Regele, Lupeasca și toți pasagerii se culcaseră pe podeaua trenului. Un camerist a susținut chiar că regele și Lupeasca s-ar fi ascuns în cada băii. N-am văzut acest lucru cu ochii mei, dar mi se pare plauzibil, deoarece nici unul dintre ei n-avea stofă de erou. După ce atacul a rămas fără efect, am fost urmăriti de o locomotivă și de mai multe mașini *, din care s-a tras în noi pînă la frontiera iugoslavă. Trenul și-a continuat drumul fără oprire pînă ce a ajuns pe teritoriul iugoslav.

Afrit în Iugoslavia, cit și în Italia, unde trenul a fost însoțit de poliție, nu s-a întîmplat nimic de seamă. În Elveția, mai precis la sosirea la Lugano, regele și însoțitorii săi au fost primiți de o masă mai mare de oameni. [...] După două zile de ședere la hotelul „Grand Palace” din Lugano, ne-am îndreptat, prin Italia și Franța neocupată, spre frontiera spaniolă.

Autoritățile elvețiene refuzaseră cererea de ședere în țară a fostului rege și a însoțitorilor săi.

Din cauza ecartamentului mare al căilor ferate spaniole, întreaga încărcătură a trebuit să fie trecută într-un alt tren. Deși fostul rege ar fi preferat să se ducă la Lisabona, poliția spaniolă l-a trimis spre Barcelona. Această hotărîre a guvernului Spaniei i-a fost comunicată de cîțiva ofițeri superiori. Impotriva voinței sale, regele a fost obligat să se stabilească într-o localitate oarecare, pînă ce avea să se ia o hotărîre în legătură cu continuarea călătoriei sale.

La propunerea autorităților spaniole, Carol s-a dus la Sidges, pe malul Mediteranei, nu departe de Barcelona. Aici a rămas patru săptămîni. Cum în fiecare zi spera să poată pleca mai departe, bagajele nici nu au fost descărcate. În felul acesta, regele s-a văzut silit — probabil pentru prima oară în viața sa — să poarte limp de patru săptămîni în șir același costum, aceeași cravată și aceeași lenjerie.

Îndreptîndu-ne spre Sevilla, am trecut în ziua de 10 octombrie prin Madrid, unde regele a fost primit de o rudă și de doi ofițeri spanioli. Aceștia i-au propus să tragă la un hotel. Seara, la ora 20, am plecat mai departe spre Sevilla, unde am sosit în ziua următoare. Acolo am fost conduși la hotelul „Andalusia Palace”.

FUGA LUI URDAREANU ȘI INDISCREȚIA TELEFONISTEI

Regele a pus totul în mișcare pentru a părăsi cit mai curînd cu puțință Spania. Urdăreanu a încercat în repetate rînduri să intervină pe lângă ministrul afacerilor

externe al Spaniei pentru a obține plecarea în Portugalia. Pe cit mi-am putut însă da eu seama, aceste încercări au rămas fără rezultat.

Într-un rînd, regele s-a dus, împreună cu Urdăreanu și Lupeasca, la Madrid, pentru a obține o audiență la ministrul afacerilor externe. Nu știu dacă a izbutit. A rămas la Madrid patru zile. A locuit la „Hotel Palace”, unde Urdăreanu a fost vizitat de ministrul Turciei la Madrid. Rezultatul acestor călătorii nu îmi este cunoscut.

După întoarcerea la Sevilla, a urmat vizita guvernatorului Andaluziei. Presupun că acesta a înlesnit fuga lui Urdăreanu în Portugalia, care s-a produs în noiembrie.

Pe la mijlocul lunii noiembrie, am primit ordin de la Urdăreanu să-i aduc o mașină a regelui și s-o predau unui șofer spaniol. Însoțit de prefectul poliției din Sevilla, Urdăreanu s-a urcat în automobil. După cum am putut constata două zile mai tîrziu, la înapoierea mașinii, aceasta parcursese 250 km.

Este tocmai distanța de la Sevilla pînă la frontiera portugheză, via Huelva.

Urdăreanu nu s-a mai întors. După două zile, l-a chemat pe rege la telefon de la Lisabona. De atunci, Carol a avut zilnic 2-3 convorbiri telefonice cu Urdăreanu.

O telefonistă m-a informat confidențial că regele întîmpină dificultăți din partea autorităților spaniole în ce privește plecarea în Portugalia. Lupeasca s-a plîns o dată amarnic la telefon că plecarea ei spre Portugalia întîmpină greutăți provenind chiar de la persane din cercul însoțitorilor ei. Pe mine mă bănuia că aș transmite în secret, autorităților spaniole și germane, știri despre atitudinea și intențiile regelui.

Într-adevăr, am și acționat în acest sens. În timpul șederii mele la Sevilla, am transmis zilnic secretarului Consulatului german, Wack, și unui anume Hans Seidel, tot de la consultat, informații cu privire la rege și Lupeasca.

Cînd, în ziua de 15 decembrie, l-am părăsit pe rege, se afla tot la Sevilla. Nu știu dacă, între timp, a ajuns sau nu în Portugalia. Știu însă că unchiul lui, infantele de Orléans, care era și general de aviație, și-a pus în joc toată influența sa considerabilă, pentru a-l ajuta pe rege să plece mai departe în Portugalia.

Abia după multe greutăți am reușit să ajung din nou acasă, împreună cu ceilalți servitori și angajați.

Astăzi, regele să află mai mult ca oricînd sub influența Lupeascai. Se pare că și-a pierdut orice încredere în el însuși. În orice caz, eu unul mi-am putut da seama că era cu nervii grav zdruncinați și că lăsa în seama Lupeascai să ia hotărîri, pînă și în cele mai neînsemnate treburi private. [...]

* Vezi „Magazin istoric” nr. 4/1968.

PE BARICADELE LIBERTĂȚII

VASILE DUMITRESCU din Craiova ne roagă să publicăm câteva date biografice despre luptătorul comunist Nicolae Cristea.

Nicolae Cristea s-a născut la Galați, în 1906, într-o familie de muncitori. S-a înrolat de timpuriu în mișcarea revoluționară. În 1929 a fost primit în rândurile partidului comunist; la scurt timp a fost ales în biroul Comitetului orașenesc București al P.C.R. S-a aflat printre primii care au răspuns chemării partidului de a veni în ajutorul poporului spaniol. A plecat voluntar pe frontul luptei pentru apărarea Republicii Spaniole. După înfringerea Republicii, a fost internat, împreună cu alți luptători din brigăzile internaționale, români și de alte naționalități, în lagărul de la Gurs (Franța). A reușit să evadeze și, alături de alți patrioți români, s-a înrolat în mișcarea de rezistență din Franța. În 1942, în timp ce îndeplinea o misiune importantă antinazistă la Paris, a fost prins de Gestapo și împușcat, la 13 martie 1943. A căzut eroic, departe de țară, dar cu gândul la ea.

Impreună cu alți foști voluntari în Spania, un tovarăș chinez și unul coreean; fotografia a fost făcută în lagărul de la Gurs (Franța)

În mai 1939, când se afla în lagărul de la Gurs, Nicolae Cristea scria aceste emoționante rânduri: „Nori negri au apărut din nou la orizont. Germania de azi amenință cu invaziunea iubită și frumoasă noastră țară, după ce a răpit libertățile vecinilor noștri din Cehoslovacia, amenințând azi direct pe aliații noastră Polonia. Nu dorim ca țara noastră să aibă aceeași soartă. Sintem convinși că azi integritatea și independența națională sînt condițiile dezvoltării și propagării neamului nostru.

Vrem să ne apărăm părinții, frații și surorile noastre, nevestele și copiii noștri, căminurile și bogățiile țării noastre de urgiile războiului distrugător.

Așa cum vitejii dorobanți la Plevna și eroicii soldați la Mărășești au apărut țara noastră, asemenea și noi, voluntarii din România întorși din Spania republicană, sintem gata să ne punem în primele rânduri, alături de întreg neamul românesc, să apărăm pămîntul scump al țării noastre.”

FIICA ȘI NEPOȚII LUI ILARIE MITREA

Articolul Pe urmele doctorului Ilarie Mitrea în Mexic, semnat de I. D. Suciu („Magazin istoric” nr. 5/1969), a stîrnit interesul multor cititori, prilejuindu-ne un curier bogat, din care spicim câteva întrebări și completări.

GABRIEL SIRBU din București ne cere să-i indicăm unde poate găsi date suplimentare despre Ilarie Mitrea, și fiul său Petru. În articolul Medicul și naturalistul Ilarie Mitrea, de acad. Emil Pop, publicat în „Revista muzeelor” nr. 5/1968, p. 191-193.

ANIBAL TEODORESCU, tot din București, ne furnizează unele amănunte în legătură cu împrejurările plecării doctorului Mitrea în Mexic. Dînsul amintește faptul că, în perioada respectivă, George Bibescu a activat, de asemenea, ca oțier în această țară. În ce ne privește, ținem să precizăm că faptul la care se referă corespondentul nostru a fost consemnat și într-un articol publicat în „Revue Roumaine d'Histoire” nr. 5/1967, sub semnătura lui I. D. Suciu.

CORNELIU L. DRAGOMAN din Sibiu, apreciind că articolul publicat de noi este valoros, aducînd o serie de elemente interesante chiar și pentru cei care au întreprins unele cercetări, ține să adauge câteva detalii. Astfel, în afară de Petru, menționat în articolul nostru, corespondentul arată că Ilarie Mitrea a avut și o fiică, Maria, născută tot în Indonezia și căsătorită la Rășinari (vezi fotografia). Aceasta a avut patru copii. Totodată, scrisoarea menționează pe publicistul transilvănean Horia Petra-Petrescu, care în 1882 ar fi dat unele date interesante despre Mitrea; de fapt, așa cum ne precizează tov. I. D. Suciu, este vorba de tatăl acestuia, Nicolae Petra-Petrescu. Tov. L. Dragoman își exprimă îndoiala în legătură cu afirmația făcută în articolul din „Magazin istoric” despre rudenția dintre Mitrea și Barcian. Nici de astă dată nu-i putem da dreptate. Cei doi erau veri, așa cum se arată și în „Dreptatea” nr. 59, din 13/15 martie 1894.

Contents

M. PETRESCU-DIMBOVITA Marvels and Riddles of an Ancient Culture on the Romanian Soil: Cucuteni	2
MIRON CONSTANTINESCU A High Forum of the Historians	7
MATEI CAZACU Is There Any Portrait of Basarab the founder of Wallachia?	9
TITU GEORGESCU The Nürnberg Trial (I)	12
* Panorama	32
STELIAN POPESCU Romanian Diplomatic Documents on the Antifascist Resistance in Bulgaria	37
SCARLAT CALLIMACHI Letters to a Friend (I)	42
Recollections of „the Red Prince“	42
MARIUS BIZEREA Ancient Testimonies about the Colours of the Romanian Flag	50
ALAIN DECAUX The False Dmitri and Boris Godunov	52
GH. IONITA Two Allies in the Elections: Maniu, the Leader of the National-Peasant Party, and Codreanu, the Chief of the Iron Guard (November 1937)	60
D. TUDOR Great Captains of the Ancient World	65
HENRI de SAINT BLANQUET Messages Deciphered after Four Millenaries	72
MARIA TOTU The Civil Guard in the War for Romania's Independence (1877)	77
* Famous Documents of History: Magna Charta Libertatum	82
CRISTINA ROTMAN Christopher Columbus at the Court of Bajazet the IInd?	85
GH. UNGUREANU The Last Executioner of Moldavia	89
L. SARATEANU Bruges, the Melancholy „Venice of the North“	92
ION IONASCU Mares the Captain and Mares the Ban	94
MIRCEA N. POPA The Chauffeur of Former King Carol the IInd Narates	96
* Letters from the Editor	99

Sommaire

M. PETRESCU-DIMBOVITA Splendeurs et énigmes d'une très vieille culture sur le sol roumain: Cucuteni	2
MIRON CONSTANTINESCU Un grand forum des historiens	7
MATEI CAZACU Existe-t-il un portrait de Basarab le fondateur de la Valachie?	9
TITU GEORGESCU Le procès de Nuremberg (I)	12
* Panorama	32
STELIAN POPESCU Documents diplomatiques roumains sur la résistance antifasciste en Bulgarie	37

SCARLAT CALLIMACHI Lettres à un ami (I)	42
„Le prince rouge“ raconte ses souvenirs	42
MARIUS BIZEREA Témoignages anciens sur les couleurs du drapeau roumain	50
ALAIN DECAUX Le faux Dmitri et Boris Godunov	52
GH. IONITA Deux alliés électoraux: Maniu, le leader du Parti National-Paysan et Codreanu, le chef des légionnaires (Novembre 1937)	60
D. TUDOR Grands commandants du monde antique	65
HENRI de SAINT BLANQUET Messages déchiffrés après quatre millénaires	72
MARIA TOTU La garde civile dans la guerre pour l'indépendance de la Roumanie (1877)	77
* Documents célèbres de l'histoire: Magna Charta Libertatum	82
CRISTINA ROTMAN Christophe Colomb à la cour de Bajazet II?	85
GH. UNGUREANU Le dernier bourreau de Moldavie	89
L. SARATEANU Bruges, la mélancolique „Venise du Nord“	92
ION IONASCU Mares le capitaine et Mares le ban	94
MIRCEA N. POPA Le chauffeur de l'ancien roi Carol II raconte	96
* Courrier de la rédaction	99

Содержание

M. ПЕТРЕСКУ-ДЫМБОВИТА: Великолепие и загадки древней культуры на румынской земле: Кукутень	2
МИРОН КОНСТАНТИНЕСКУ: Великий форум историков	7
МАТЕИ КАЗАКУ: Существует ли портрет Басараба, основателя Румынского Государства?	9
ТИТУ ДЖОРДЖЕСКУ: Нюрнбергский процесс (I)	12
Кругозор	32
СТЕЛИАН ПОПЕСКУ: Румынские дипломатические документы об антифашистском сопротивлении в Болгарии	37
СКАРЛАТ КАЛИМАЧИ: Письма другу (I) „Красный принц“ рассказывает свои воспоминания	42
МАРИУС БИЗЕРЕА: Старинные свидетельства о цветах румынского государственного флага	50
АЛЭН ДЕКО: Лжедмитрий и Борис Годунов	52
Г. ИОНИТА: Два избирательных союзника: Ману — лидер ПНП и Кодруну — глава легионеров (ноябрь 1937)	60
Д. ТУДОР: Великие капитаны древности	65
АНРИ ДЕ СЕНТ-БЛАНКЕ: Послание, распыфрованное после четырех тысячелетий	72
МАРИА ТОТУ: Гражданская гвардия в войне за независимость Румынии (1877)	77
Известные документы истории: Magna Charta Libertatum	82
КРИСТИНА РОТМАН: Христофор Колумб у двора Баязида II-го?	85
Г. УНГУРЕАНУ: Последний палач Молдавии	89
Л. СЭРЭЦИАНУ: Брюксель — меланхолическая „Северная Венеция“	92
ИОН ИОНАШКУ: Мареш Кампани и Мареш Бан	94
МИРЧА Н. ПОПА: Шофер бывшего короля Карола II-го рассказывает	96
Редакционная почта	99

мост Румынии (1877)	77
Известные документы истории: Magna Charta Libertatum	82
КРИСТИНА РОТМАН: Христофор Колумб у двора Баязида II-го?	85
Г. УНГУРЕАНУ: Последний палач Молдавии	89
Л. СЭРЭЦИАНУ: Брюксель — меланхолическая „Северная Венеция“	92
ИОН ИОНАШКУ: Мареш Кампани и Мареш Бан	94
МИРЧА Н. ПОПА: Шофер бывшего короля Карола II-го рассказывает	96
Редакционная почта	99

Inhalt

M. PETRESCU-DIMBOVITA Herrlichkeit und Rätsel einer uralten Kultur auf rumänischem Boden: Cucuteni	2
MIRON CONSTANTINESCU Ein grosses Forum der Historiker	7
MATEI CAZACU Gibt es ein Bildnis Basarabs, des Gründers der Walachei?	9
TITU GEORGESCU Der Nürnberger Prozess (I)	12
* Panorama	32
STELIAN POPESCU Rumänische diplomatische Dokumente über den antifaschistischen Widerstand in Bulgarien	37
SCARLAT CALLIMACHI Briefe an einen Freund (I)	42
„Der rote Prinz“ erzählt seine Erinnerungen	42
MARIUS BIZEREA Uraltte Zeugnisse über die Farben der rumänischen Fahne	50
ALAIN DECAUX Der falsche Demetrius und Boris Godunow	52
GH. IONITA Zwei Verbündete einer Wahl: Maniu, der Leader der National-Tsaränistischen Partei und Codreanu, der Führer der Eisernen Garde (November 1937)	60
D. TUDOR Grosse Heerführer der Antike	65
HENRI de SAINT BLANQUET Nach vier Jahrtausenden entzifferte Botschaften	72
MARIA TOTU Die Bürgerwache im Krieg für die Unabhängigkeit Rumäniens (1877)	77
* Berühmte Dokumente der Geschichte: Magna Charta Libertatum	82
CRISTINA ROTMAN Christoph Kolumbus am Hofe Bajazet des II. ?	85
GH. UNGUREANU Der letzte Scharfrichter der Moldau	89
L. SARATEANU Bruges, das melancholische „Venedig des Nordens“	92
ION IONASCU Mares der Hauptmann und Mares der Ban	94
MIRCEA N. POPA Der Chauffeur des ehemaligen Königs Carol der II. erzählt	96
* Briefkasten der Redaktion	99

ABONNEMENTS, CARTIMEX, Calea Victoriei 126, Bucurest, Roumanie; B.P. 134—135; Telex: 276

magazin istoric

Bucuresti, str. Onești nr. 5, — Sectorul 1, Oficial postal Nr. 1. telefon 16 68 72, 15 16 68

REDACTORI: Dana Crivăț, Livia Dandara, Nicolae Nicolaescu, Elisabeta Petreanu, Maria Anca Pirjol, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, Șt. Andreescu.

SECRETARI DE REDACȚIE:

Valeriu Buduru și I. M. Ștefan.

PREZENTAREA GRAFICA: Radu Dobre

Noaptea, în oraşul tăcut ce-şi poartă cu demnitate tristeţea (Bruges, melancolica „Veneţie a Nordului”, pag. 92)

magazin istoric

